

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ:
ΓΝΩΣΕΙΣ, ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΣΤΑΣΕΙΣ, ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ, 2024

Φύλλο Εξέτασης

1. Επόπτης: Παπανικολάου Αναστάσιος _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή: Ημερομηνία:

2. Δεύτερος Βαθμολογητής: Παπαδοπούλου Πηνελόπη _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή: Ημερομηνία:

Γενικός Βαθμός: - _____

Η συγγραφέας Σοφία Παναγιωτίδου βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

στην Οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου, Αναστάσιο Παπανικολάου, την οικογένεια και τους φίλους μου για τη συμβολή και την πολύτιμη βοήθειά τους για την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Τέλος, ευχαριστώ θερμά τους συμμετέχοντες γονείς που έλαβαν μέρος σε αυτή την έρευνα και φυσικά την κ. Πηνελόπη Παπαδοπούλου η οποία αξιολόγησε έγκυρα και αξιόπιστα την συγκεκριμένη πτυχιακή.

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	viii
Πίνακας Περιεχομένων	x
Κατάλογος Πινάκων	xii
Κατάλογος Εικόνων	xiii
Περίληψη.....	xiv
Abstract	xv
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1. Από την Πατριδογνωσία στην Μελέτη Περιβάλλοντος	2
Κεφάλαιο 2. Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος στο Δημοτικό Σχολείο	14
2.1 Η Μελέτη Περιβάλλοντος	14
2.2 Η Μελέτη Περιβάλλοντος και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	15
2.3 Σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος.....	17
2.3.1 Α' Δημοτικού.....	17
2.3.2 Β' Δημοτικού.....	21
2.3.3 Γ' Δημοτικού	22
2.3.4 Δ' Δημοτικού.....	24
Κεφάλαιο 3. Σχέση Γονέων - Σχολείου/ Συνεργασία γονέων - μαθητών.....	27
3.1 Γονείς και Σχολείο	27
3.2 Γονείς και Μαθητές	29
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία	30
4.1 Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	30
4.2 Συλλογή δεδομένων	30
4.3. Ανάλυση δεδομένων	31
4.4 Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	32
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα	33
5.1 Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος χθες.....	33
5.2 Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος σήμερα.....	38
5.3 Η Μελέτη Περιβάλλοντος ως πεδίο συνεργασίας γονέων - παιδιών - εκπαιδευτικών	54
Κεφάλαιο 6. Συζήτηση - Συμπεράσματα.....	60
Κεφάλαιο 7. Προτάσεις	66
Βιβλιογραφία.....	67
Παράρτημα.....	71

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1.	Συμμετέχοντες στην έρευνα	σελ. 32
Πίνακας 2.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.1	σελ. 33
Πίνακας 3.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.2	σελ. 35
Πίνακας 4.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.3	σελ. 36
Πίνακας 5.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.4	σελ. 37
Πίνακας 6.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.1	σελ. 38
Πίνακας 7.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.2	σελ. 39
Πίνακας 8.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.3	σελ. 40
Πίνακας 9.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.4	σελ. 41
Πίνακας 10.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.5	σελ. 43
Πίνακας 11.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.6	σελ. 43
Πίνακας 12.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.7	σελ. 44
Πίνακας 13.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.8	σελ. 45
Πίνακας 14.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.9	σελ. 46
Πίνακας 15.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.10	σελ. 47
Πίνακας 16.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.11	σελ. 48
Πίνακας 17.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.12	σελ. 49
Πίνακας 18.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.13	σελ. 51
Πίνακας 19.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.14	σελ. 53
Πίνακας 20.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.1	σελ. 54
Πίνακας 21.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.2	σελ. 56
Πίνακας 22.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.3	σελ. 56
Πίνακας 23.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.4	σελ. 57
Πίνακας 24.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.5	σελ. 58
Πίνακας 25.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.6	σελ. 59
Πίνακας 26.	Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.7	σελ. 59

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1.	Πατριδογνωσία - Τάξη Β'. Σχολικό βιβλίο: σελίδες 64 & 65	σελ. 3
Εικόνα 2.	Πατριδογνωσία - Τάξη Β'. Σχολικό βιβλίο: σελίδες 80 & 81	σελ. 4
Εικόνα 3.	Απόσπασμα του Π.Δ. 583 (ΦΕΚ 107/Α'/31.08.1982, σελ. 2)	σελ. 5
Εικόνα 4.	Απόσπασμα του Π.Δ. 583 (ΦΕΚ 107/Α'/31.08.1982, σελ. 2)	σελ. 6
Εικόνα 5.	Απόσπασμα του Π.Δ. 398 «Αναλυτικό πρόγραμμα Μελέτης του Περιβάλλοντος της τετάρτης (Δ') τάξης του Δημοτικού Σχολείου»	σελ. 7
Εικόνα 6.	Εξώφυλλα βιβλίων του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος»	σελ. 8
Εικόνα 7.	Ενδεικτικά περιεχόμενα βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Α'	σελ. 9
Εικόνα 8.	Περιεχόμενα βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Β'	σελ. 9
Εικόνα 9.	Ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Β'	σελ. 10
Εικόνα 10.	Ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Β'	σελ. 11
Εικόνα 11.	Περιεχόμενα βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Γ'	σελ. 11
Εικόνα 12.	Περιεχόμενα βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Δ'	σελ. 12
Εικόνα 13.	Σελίδα 54 του σχολικού βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Δ'	σελ. 13
Εικόνα 14.	Σχολικό εγχειρίδιο της Α' Δημοτικού	σελ. 17
Εικόνα 15.	Ο Λέων Λαλέων	σελ. 18
Εικόνα 16.	Σελίδες του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Α' Δημοτικού	σελ. 19
Εικόνα 17.	Εξώφυλλο και πρόλογος του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Β' Δημοτικού	σελ. 21
Εικόνα 18.	Σελίδες του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Β' Δημοτικού	σελ. 22
Εικόνα 19.	Εξώφυλλο και περιεχόμενα του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Γ' Δημοτικού	σελ. 23
Εικόνα 20.	Ο Ορφέας	σελ. 23
Εικόνα 21.	Εξώφυλλο και περιεχόμενα του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Δ' Δημοτικού	σελ. 25
Εικόνα 22.	Η Αριάδνη	σελ. 25

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αφορά έρευνα που έχει σκοπό να διερευνήσει τις γνώσεις, αντιλήψεις, στάσεις, προτιμήσεις και πρακτικές των γονέων σχετικά με το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος που αποτελεί μάθημα του Αναλυτικού Προγράμματος των πρώτων τεσσάρων τάξεων του ελληνικού Δημοτικού Σχολείου. Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε δώδεκα (12) γονείς που έχουν παιδιά στο Δημοτικό Σχολείο στην πόλη της Φλώρινας και στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Τα σημαντικότερα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας είναι ότι οι γονείς συνεργάζονται με τα παιδιά τους στα πλαίσια του μαθήματός, αλλά δεν συνεργάζονται με την/τον εκπαιδευτικό. Δηλώνουν όμως ικανοποιημένοι και στις δύο περιπτώσεις. Η συνεργασία με τα παιδιά αφορά κυρίως βοήθεια στο διάβασμα ή σε κάποιες εργασίες. Γνωρίζουν τον σκοπό και το περιεχόμενο του μαθήματος, δίνοντας έμφαση περισσότερο στο φυσικό περιβάλλον, και θεωρούν κυρίως ότι το μάθημα αυτό είναι σημαντικό και ότι αρέσει στο παιδί τους. Αναφέρουν ότι το μάθημα διδάσκεται κυρίως μέσα στην τάξη και αξιοποιώντας το σχολικό εγχειρίδιο, δηλώνουν ικανοποιημένοι σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους διδάσκεται, αλλά θα ήθελαν να είναι πιο βιωματικό και να διευρυνθεί το περιεχόμενό του. Τα αποτελέσματα της έρευνας διαφωτίζουν ένα πεδίο έρευνας με επίκεντρο το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος και είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για την περαιτέρω διεύρυνσή του σε εύρος και σε βάθος.

Λέξεις - Κλειδιά: μελέτη περιβάλλοντος, δημοτικό σχολείο, γονείς, συνέντευξη

Abstract

The present thesis concerns a research that aims to investigate the knowledge, perceptions, attitudes, preferences and practices of parents regarding the subject of Environmental Studies ('Study of the Environment') which is a subject of the curriculum of the first four classes of the Greek Primary School. In order to achieve the above purpose, interviews were conducted with twelve (12) parents who have a child in Primary School in the city of Florina and in the city of Thessaloniki. The most important results of the qualitative research are that parents cooperate with their children in the context of the lesson, but they do not cooperate with the teacher. However, they are satisfied in both cases. The cooperation with the children mainly involves help with reading or some tasks. They are aware of the purpose and content of the lesson, emphasizing more the natural environment, and they mainly think that this lesson is important and that their child likes it. They report that the course is mainly taught in the classroom and using the school textbook, they are satisfied with the ways, in which it is taught, but they would like it to be more experiential and its content expanded. The results of the research illuminate a field of research centered on the Environmental Studies ('Study of the Environment') course and are particularly useful for further expanding it in scope and depth.

Keywords: environmental studies, primary school, parents, interview

Εισαγωγή

Οι γονείς μαζί με τους/τις μαθητές/τριες και τις/τους εκπαιδευτικούς μοιράζονται ένα πεδίο κοινής ευθύνης για την εκπαιδευτική διαδικασία και αποτελούν σημαντικό παράγοντα για τη μαθησιακή, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών τους. Η οπτική τους λοιπόν για τα μαθήματα που διδάσκονται στα παιδιά τους κρίνεται σημαντική, όπως και η εμπλοκή τους, δηλ. οι πρακτικές τους σχετικά με τα μαθήματα αυτά, ιδιαίτερα αυτές που αφορούν τη συνεργασία τους με τα παιδιά τους και με τις/τους εκπαιδευτικούς.

Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος αποτελεί μάθημα του Αναλυτικού Προγράμματος των πρώτων τεσσάρων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου και συνιστά σύμφωνα με το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών (ΦΕΚ 3023/Β/8-5-2023): ένα ενιαίο πλαίσιο μάθησης με διεπιστημονικό χαρακτήρα, στο οποίο περιλαμβάνονται θέματα από το φυσικό, επιστημονικό, τεχνολογικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αφορά έρευνα που έχει σκοπό να διερευνήσει τις γνώσεις, αντιλήψεις, στάσεις, προτιμήσεις και πρακτικές των γονέων σχετικά με το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος. Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε δώδεκα (12) γονείς που έχουν παιδί στο Δημοτικό Σχολείο, που ηχογραφήθηκαν και αναλύθηκαν με τη μεθοδολογία της θεματικής ανάλυσης.

Η πτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο μέρη: το θεωρητικό και το ερευνητικό.

Στο 1^ο Κεφάλαιο γίνεται μια ανασκόπηση της εξέλιξης του μαθήματος από την Πατριδογνωσία στην Μελέτη Περιβάλλοντος.

Στο 2^ο Κεφάλαιο περιγράφεται το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος σήμερα.

Στο 3^ο Κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στις σχέσεις γονέων – σχολείου και στη συνεργασία γονέων – μαθητών.

Στο 4^ο Κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας.

Στο 5^ο Κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας.

Το 6^ο Κεφάλαιο αφορά τη συζήτηση και τα συμπεράσματα και το 7^ο Κεφάλαιο αφορά τις προτάσεις.

Τέλος, υπάρχουν οι βιβλιογραφικές αναφορές και το παράρτημα, στο οποίο βρίσκεται ο οδηγός συνέντευξης για την διεξαγωγή της έρευνας.

Κεφάλαιο 1. Από την Πατριδογνωσία στην Μελέτη Περιβάλλοντος

Το 1913, το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ) στο Δημοτικό σχολείο ήταν γνωστό ως «Πατριδογνωσία» ή «Πατριδογνωσία και Γεωγραφία».

Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει ότι πιο πριν δεν υπήρχε αυτό το μάθημα. Συγκεκριμένα προϋπήρχε από το 1885 ως «Πατριδογραφία», με το μάθημα αυτό να προσφέρει στους μαθητές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού βασικές γνώσεις για τη γεωγραφία, τη φυσιογραφία και την ιστορία της Ελλάδας (Διακογεωργίου, 1999, σελ. 19), σύμφωνα και με παλαιότερες ιδέες των Comenius, Rousseau, Finger, Spranger, Pestalozzi, κ.ά.. Η εξέλιξη του περιεχομένου του μαθήματος αυτού, που επηρεαζόταν από την εξελισσόμενη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα της εποχής και την πορεία της παιδαγωγικής σκέψης, χαρακτηρίστηκε από όλο και μεγαλύτερη εστίαση σε γεωγραφικό περιεχόμενο, και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών του 1913 αναφέρεται ως «Πατριδογνωσία».

Παρά το ότι το μάθημα διατηρεί έναν βασικό γεωγραφικό κορμό, ο οποίος αντλεί στοιχεία από το άμεσο περιβάλλον του τόπου των μαθητών, συνεχίζει να συνδυάζει άλλες γνωστικές περιοχές, που αφορούν τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων και την πατρίδα, όπως της ιστορίας, της κοινωνιολογίας, την οικονομίας, της πολιτειολογίας, κ.ά. (Διακογεωργίου, 1999; Μούτσιος, 1996). Το μάθημα της Πατριδογνωσίας, που αναπτύχθηκε σύμφωνα με τις παιδαγωγικές αντιλήψεις του «Σχολείου Εργασίας», στηρίζεται σε ένα πλαίσιο διδακτικών αρχών, οι οποίες αποτελούν επίσης στοιχεία της Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας (Gesamtunterricht), ο οποίος ήταν τρόπος συγκέντρωσης της διδακτέας ύλης των μαθημάτων γύρω από ένα θεματικό άξονα και ταυτόχρονα μέθοδος διδασκαλίας (Διακογεωργίου, 1999, σελ. 24-25): (α) η πατριδογνωστική αρχή, η οποία είχε ως βάση το άμεσο περιβάλλον (πατρίδα και ιδιαίτερη πατρίδα) του μαθητή, (β) η αρχή της διάταξης της ύλης «εκ των εγγύς προς τα μακράν» και «καθ' ομόκεντρους κύκλους», σύμφωνα με την οποία η γνωριμία με το περιβάλλον επεκτεινόταν βαθμιαία από την τάξη έως την Ελλάδα, (γ) η αρχή της στήριξης της διδασκαλίας σε βιώματα και ενδιαφέροντα των μαθητών, (δ) η αρχή της παρατήρησης και της εποπτείας, (ε) η αρχή της αυτενέργειας, και (στ) η παιδοκεντρική αρχή.

Τα παραπάνω, δεν εφαρμόστηκαν σε μεγάλο βαθμό, και έτσι δεν γινόταν αντιληπτή η σύνδεση και η αλληλεξάρτηση των θεματικών ενοτήτων του μαθήματος από τους μαθητές, οι οποίοι οδηγούνταν σε απλή απομνημόνευση της πληροφορίας, χωρίς ενεργό συμμετοχή και επιστημονική παρατήρηση (Μπενέκος, 1984-85).

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, υπήρξαν πολλές εκδόσεις του μαθήματος. Βάση του μαθήματος της Πατριδογνωσίας συνεχίζει να αποτελεί η Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία, πολλά όμως στοιχεία του μαθήματος, καθορίζονταν από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, ο οποίος μπορεί να την εστερνιζόταν ή όχι.

Το 1957 μέσω του αναλυτικού προγράμματος σπουδών η διδακτική μεθοδολογία εκσυγχρονίζεται. Για πρώτη φορά, στο «Ωρολόγιο και Αναλυτικό Πρόγραμμα των Πατριδογνωστικών μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου» του ίδιου έτους, οι σκοποί διατυπώνονται αναλυτικά σε κάθε ενότητα πράγμα το οποίο ήταν και η αρχή της πρακτικής της διατύπωσης των διδακτικών στόχων. Πέρα από την ίδια την Πατριδογνωσία, που αφορά τις πρώτες δύο τάξεις, ως πατριδογνωστικά μαθήματα ορίζονται η Ιστορία, η Αγωγή του Πολίτη και η Γεωγραφία (Διακογεωργίου, 1999, σελ. 40-41).

Οι αλλαγές αυτές κατά τη διάρκεια των δεκαετιών, συνοδευόταν με προσθήκες θεμάτων, όπως για παράδειγμα την κυκλοφοριακή αγωγή (Εικόνα 1).

Εικόνα 1. Πατριδογνωσία - Τάξη Β'. Σχολικό βιβλίο: σελίδες 64 & 65 (Γεωργακόπουλος, 1951)

Στο παραπάνω απόσπασμα του βιβλίου μαθητή (Εικόνα 1), γίνεται μία αναφορά σχετικά με την χρησιμότητα της τροχαίας και για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί ένα άτομο να διασχίσει σωστά έναν δρόμο. Στην επόμενη σελίδα (Εικόνα 1), γίνεται αναφορά για το Μνημείου του Αγνώστου Στρατιώτη. Οι αναφορές στην πατρίδα (π.χ. το ποίημα «Το γαλανό») και στο «εμείς» (π.χ. «Το χωριό μας») είναι έντονες (Εικόνα 2).

Εικόνα 2. Πατριδογνωσία - Τάξη Β'. Σχολικό βιβλίο: σελίδες 80 & 81 (Γεωργακόπουλος, 1951)

Με το Ν.Δ. 4379/1964 «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως» (ΦΕΚ 182/Α'/24.10.1964) εισάγεται για πρώτη φορά στο Δημοτικό Σχολείο το μάθημα με τίτλο «**Μελέτη του Περιβάλλοντος**» στο οποίο επιχειρείται όχι μόνον η αντικατάσταση αλλά και η αναθεώρηση του περιεχομένου του μαθήματος της Πατριδογνωσίας. Με το Β.Δ. 702 «Περί των ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου» (ΦΕΚ 218/31.10.1969) το μάθημα μετονομάζεται σε «**Σπουδή του Περιβάλλοντος**» και ενισχύεται η Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία.

Με το Π.Δ. 1034/ (ΦΕΚ 347/Α'/12.11.1977) «Περί των διδασκομένων μαθημάτων και των Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου» το μάθημα παραμένει ως Σπουδή του Περιβάλλοντος, στην Α' και Β' τάξη, ενώ στην Γ' και στην Δ' το πρόγραμμα σπουδών περιλάμβανε την Γεωγραφία και τη Φυσική Ιστορία. Με τη νέα αλλαγή του προγράμματος, πάλι δεν υπάρχουν οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος. (Χριστιάς, 1998).

Το 1982 με το Π.Δ. 583 «Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Α' και Β' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου» (ΦΕΚ 107/Α'/31.08.1982), το μάθημα μετονομάζεται πάλι σε «**Μελέτη του Περιβάλλοντος**» (Εικόνα 3).

Β'. ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ἄντικείμενο τῆς Μελέτης τοῦ Περιβάλλοντος (Μ.τ.Π.) εἶναι ἡ σπουδὴ καὶ ἡ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ βιοφυσικοῦ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, στὶς μεταξύ τους ἀλληλεξαρτήσεις.

Γιὰ τὶς Α', Β', Γ' καὶ Δ' τάξεις ἀποτελεῖ ἐνιαῖο τομέα μάθησης, στὸν ὁποῖο ἐνσωματώνονται μορφωτικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ, τὴ θρησκευτικὴ, τὴν οἰκονομικὴ, τὴν πολιτιστικὴ, τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴν ἐθνικὴ ζωὴ, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν ὀργανικὸ καὶ ἀνόργανο κόσμο, σὲ συνάρτηση μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου.

Στὸν τομέα αὐτὸν ἐνσωματώνονται ἀκόμα καὶ οἱ δραστηριότητες τῶν μαθητῶν πού, ὡς διαδικασίες μάθησης, συντελοῦν στὴ δημιουργικὴ προσέγγιση καὶ ἀφομοίωση τῶν μορφωτικῶν στοιχείων καὶ στὴν πολὺπλευρὴ καὶ ἰσόρροπη ἀνάπτυξή τους.

Τὰ Θρησκευτικὰ καὶ ἡ Ἱστορία τῶν Γ' καὶ Δ' τάξεων διατηροῦν τὴν αὐτοτέλειά τους, κατὰ τὸ μέρος πού τὸ περιεχόμενό τους δὲν ἐντάσσεται ὀργανικὰ στὰ πλαίσια τῆς Μ.τ.Π., καὶ διδάσκονται σὲ ξεχωριστὲς ὥρες.

Εικόνα 3. Απόσπασμα του Π.Δ. 583 (ΦΕΚ 107/Α'/31.08.1982, σελ. 2)

Πιο ειδικά, στις πρώτες τέσσερις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου εξετάζεται η αλληλεξάρτηση και η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το κοινωνικό, βιοφυσικό και πολιτισμικό του περιβάλλον. Επιπρόσθετα, ενσωματώνονται στοιχεία από την κοινωνική και οικονομική ζωή του ανθρώπου ενώ παράλληλα αναφέρονται στοιχεία από την θρησκευτική και η ιστορική ζωή. Βέβαια, αξίζει να αναφερθεί ότι στη συγκεκριμένη σειρά βιβλίων γίνονται ορατές οι ανάγκες του ανθρώπου αλλά και η συσχέτιση αυτών των αναγκών σε συνάρτηση με την κοινωνία (Χριστιάς, 1998).

Σύμφωνα με τον Μπενέκο (1984-85, ὄπ. αναφ. στο Κουλουμπαρίτση, 2006) το μάθημα αυτό συνδυάζει πολλές γνωστικές περιοχές μεταξύ τους, όπως τις θετικές και τις κοινωνικές επιστήμες (όπως Βιολογία, Φυτολογία, Κοινωνιολογία, Ιστορία). Στόχος ήταν, να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες την αλληλεξάρτηση/ αλληλεπίδραση που έχει ο άνθρωπος με το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον του (Εικόνα 4).

Ως προς την οργάνωση της ύλης, εφαρμόζεται η κοχλιωτή διάταξη. Επομένως ο μαθητής, πρέπει να κατακτά την γνώση βήμα – βήμα κι εδώ η διερευνητική μάθηση κρίνεται πολύ βοηθητική (Εικόνα 5). Ο Dewey υποστηρίζει ότι η προβληματοκεντρική διδασκαλία σε μικρές

ομάδες μαθητών, δηλ. τα περιεχόμενα να δομούνται βάση των ερωτήσεων - προβληματισμών των μαθητών με την παροχή μέσων ώστε να επιλυθούν τα προβλήματα αυτά, προσδίδει στο μάθημα αυτό μία βιωματικότητα άρα και προσέλκυση του ενδιαφέροντος.

I. ΣΚΟΠΟΣ

Με τη Μελέτη του Περιβάλλοντος επιδιώκεται η δραστηριοποίηση των μαθητών κατά τρόπο που να διασφαλίζεται :

α) Η διαδικασία για την προοδευτική απόκτηση και αποσαφήνιση βασικών εμπειριών, γνώσεων και έννοιών, καθώς και για την ανάπτυξη των απαραίτητων μηχανισμών που θα τους βοηθήσουν να γνωρίσουν, να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν, όσο γίνεται καλύτερα, τον κόσμο που τους περιβάλλει, φυσικό και ανθρώπινο, στις ποικίλες αλληλεξαρτήσεις και στη δυναμική του ύψη.

β) Η απόκτηση των απαραίτητων διαθέσεων και στάσεων και η συνειδητοποίηση, αναγνώριση και οργάνωση αξιών που θα τους επιτρέψει : να ανταποκριθούν άμεσα και εποικοδομητικά στο βιοφυσικό, το κοινωνικό και το πολιτιστικό περιβάλλον ως υπεύθυνοι πολίτες μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Να αναπτύξουν ιδιαίτερα μια διακριτική ευαισθησία απέναντι στην ανθρώπινη ύπωση, καθώς και τη διάθεση να συμβάλλουν στην εξύψωση της ποιότητας της ζωής γενικότερα.

γ) Η εξοικείωση με έναν τρόπο εργασίας, που είναι συναφής με τη φύση του μαθήματος, και η άσκηση αντίστοιχων δεξιοτήτων, απαραίτητων για τη σωστή και δημιουργική προσέγγιση και έρμηνεία πραγματικών δεδομένων και καταστάσεων όπως είναι κυρίως : η υποκίνηση και διατήρηση αδιάπτωτου του ενδιαφέροντος των μαθητών, για έπαφή και γνωριμία με τον κόσμο που ζούν, η ανάπτυξη ερευνητικού πνεύματος και σταθερής έφεσης για τη διακρίβωση της αλήθειας και την προαγωγή των γνώσεων με μέσα, τρόπους, τεχνικές και σύμβολα που προσιδιάζουν στη δομή του περιεχομένου του μαθήματος' καθώς και ο έθισμός στην ομαδική και συλλογική εργασία και δράση για επίτευξη κοινών σκοπών.

Εικόνα 4. Απόσπασμα του Π.Δ. 583 (ΦΕΚ 107/Α'/31.08.1982, σελ. 2)

Δυστυχώς, η ΜΠ υποβιβάστηκε και περιθωριοποιήθηκε (Μούτσιος, 1996, σσ. 149, 152-4; Χριστιάς, 1998, σσ. 174-180). Παρακάτω αναφέρονται τα αίτια αυτής της περιθωριοποίησης, σύμφωνα με τον Μούτσιο (1996):

Αναλυτικό Πρόγραμμα: Το 1985 οι μαθησιακοί στόχοι, ήταν πολύ γενικά διατυπωμένοι. Πιο ειδικά, οι ενότητες προέρχονταν είτε από τις θετικές είτε από τις κοινωνικές επιστήμες. Αυτό είχε ως συνέπεια, οι εκπαιδευτικοί να βρίσκονται σε μία σύγχυση με το τι ακριβώς πρέπει να επιτύχουν οι μαθητές/τριες. Επίσης, αυτός ο μεθοδολογικός τρόπος δεν ήταν αρκετά διαλλακτικός για τους εκπαιδευτικούς. Συγκεκριμένα, δεν λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές ανάγκες των μαθητών/τριών, άρα περιορίζεται η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

Σχολικά βιβλία: Με βάση το πρόγραμμα του 1985, στόχος ήταν η διερευνητική μάθηση. Ωστόσο στα σχολικά βιβλία τότε, δεν υπήρχε ποτέ η μέθοδος της διερευνητικής μάθησης. Αυτό φαίνεται στα διάσπαρτα κείμενα αναφοράς, στα οποία απουσίαζε η ερευνητική εργασία των μαθητών αλλά και η ερευνητική σκέψη. Επίσης η κριτική σκέψη και η δημιουργικότητα των μαθητών, παρεμποδίζονταν από το γεγονός της εστίασης σε τεστ αντικειμενικού τύπου.

Εκπαιδευτική Πολιτική: Τον πρώτο καιρό εισαγωγής του μαθήματος στα σχολεία, παρατηρήθηκαν αδυναμίες. Το κράτος όμως, δεν μερίμνησε για τη στήριξη του μαθήματος.

ΙΙΙ. ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Προϋποθέσεις για την υλοποίηση των σκοπών του μαθήματος είναι:

Η πλατιά γνωριμία του παιδιού με την άμεση πραγματικότητα, σε συνάρτηση με μια μεθοδικά οργανωμένη συνολική προσέγγιση πραγμάτων, φαινομένων, και καταστάσεων, με τρόπο που να αποκαλύπτεται προοδευτικά η εσωτερική συνάφειά τους και η εξελικτική τους υφή.

Η αξιοποίηση των ατομικών ενδιαφερόντων των παιδιών, σε συνάρτηση με τις εμπειρίες και γνώσεις τους, ώστε να δημιουργηθεί κοινή βάση προβληματισμού και μάθησης για την επιδίωξη κοινών σκοπών. Αλλά ενώ η διδασκαλία θα έχει ως αφετηρία την άμεση πραγματικότητα και τις πνευματικές ανάγκες των μαθητών, προοδευτικά θα πραγματοποιείται αποδέσμευση από το αποκλειστικά άμεσο περιβάλλον του παιδιού και θα προωθείται υπέρβαση στον ευρύτερο χώρο και στην ιστορική διάσταση, ώστε να γίνονται οι αναγκαίες συγκριτικές αξιολογήσεις, όσο το επίπεδο της τάξης το επιτρέπει.

Η διασφάλιση καταστάσεων απορίας και κοινού προβληματισμού στα πλαίσια οργανωμένων ατομικών, ομαδικών και συλλογικών μορφών εργασίας και δράσης, ώστε ο μαθητής να μετέχει σε όλα τα στάδια της διαδικασίας της μάθησης.

Συναφής με το πνεύμα αυτό πρέπει να είναι και ο ρόλος του δασκάλου: διεγείρει τον προβληματισμό, υποβοηθεί και καθοδηγεί τους μαθητές στο σχεδιασμό της μελέτης των προβλημάτων, συνεργάζεται και εξασφαλίζει τους όρους για την αποτελεσματική δραστηριοποίηση των παιδιών. Τελικά πρέπει να οδηγήσει το παιδί να μάθει "πώς να μαθαίνει".

Η ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών στις εκδηλώσεις της κοινότητας και η ανάληψη υπεύθυνων ρόλων στη σχολική ζωή και δράση.

Εικόνα 5. Απόσπασμα του Π.Δ. 398 «Αναλυτικό πρόγραμμα Μελέτης του Περιβάλλοντος της τετάρτης (Δ΄) τάξης του Δημοτικού Σχολείου» (ΦΕΚ 140/Α΄/1.8.1985, σελ. 2265)

Την δεκαετία του 1980, η ΜΠ μετονομάστηκε σε «Εμείς και ο κόσμος». Η συγκεκριμένη σειρά βιβλίων των πρώτων τάξεων του Δημοτικού, μολονότι ενσωματώνει διαθεματικά τομείς μάθησης, από την οικονομική, επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξη, δεν εμπλέκει τον μαθητή αποκλειστικά με το στενό του περιβάλλον όπως συνέβαινε στην Πατριδογνωσία, π.χ. στο περιεχόμενο εντάσσονται και άλλοι πολιτισμοί πέραν του ελληνικού. Επομένως, πραγματοποιείται μία στροφή στην ολιστική προσέγγιση του κόσμου. Επίσης, καθώς η παιδαγωγική επιστήμη

βοήθησε στο «να δούμε με άλλη ματιά» τη γνώση και τη μάθηση, το μάθημα είχε πιο διαδραστικό περιεχόμενο και πιο μαθητοκεντρικές τεχνικές. Ενσωματώνονται και οι δραστηριότητες των μαθητών που «ως διαδικασίες μάθησης συντελούν στη δημιουργική προσέγγιση και αφομοίωση των μορφωτικών στοιχείων» (Π.Δ. 449, ΦΕΚ 168/Α'/18.11.1983). Το πείραμα εντάσσεται για πρώτη φορά σε αυτό το μάθημα (Μπενέκος, 1984-85).

Υπάρχει διδακτέα ύλη που αφορά τη γεωγραφία, τη βιολογία και τη φυτολογία, σταδιακά όμως, δομείται από τους μαθητές η γνώση πως υπάρχει μια αλληλεπίδραση μεταξύ του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, κι ότι το «ένα δεν είναι άσχετο με το άλλο», παρά μόνο αλληλεξαρτώνται (Μπενέκος, 1984-85).

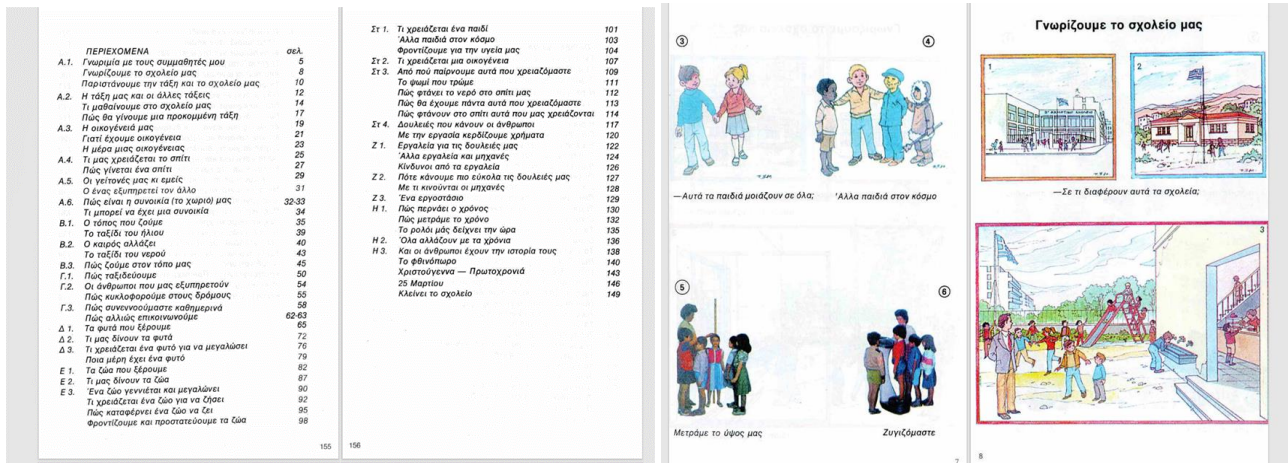
Τέλος, η συγκεκριμένη σειρά βιβλίων έχει ως στόχο να διαπεράσει στον σχολικό πληθυσμό την έννοια της συλλογικότητας, και την έννοια του ενεργού πολίτη, δηλ. περιλαμβάνουν την προώθηση της συμμετοχικότητας των μαθητών σε δράσεις που τα αφορούν, και ενημερώνουν για τις κοινωνικές, πολιτικές, περιβαλλοντικές ισχύουσες νόρμες. Το συγκεκριμένο βιβλίο περιλαμβάνει δραστηριότητες που ενισχύουν την ανάλυση κοινωνικών ζητημάτων και την κριτική σκέψη των μαθητών. Αυτά αποσκοπούν στην βελτίωση της κοινότητας άρα και της κοινωνίας (Μπενέκος, 1984-85).

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό της σειράς σχολικών βιβλίων «Εμείς και ο κόσμος» είναι ότι, συγκριτικά με την Πατριδογνωσία, έχει καλύτερη εικονογράφηση ενώ τα κείμενα είναι μικρότερα (Εικόνα 6). Η εικονογράφηση καθίσταται πιο φωτεινή, ελκυστική και προσαρμοσμένη στις ανάγκες των μικρών μαθητών. Στην Ε' και Στ' Δημοτικού, διδάσκεται το μάθημα της Γεωγραφίας, αντί του «Εμείς και ο κόσμος».

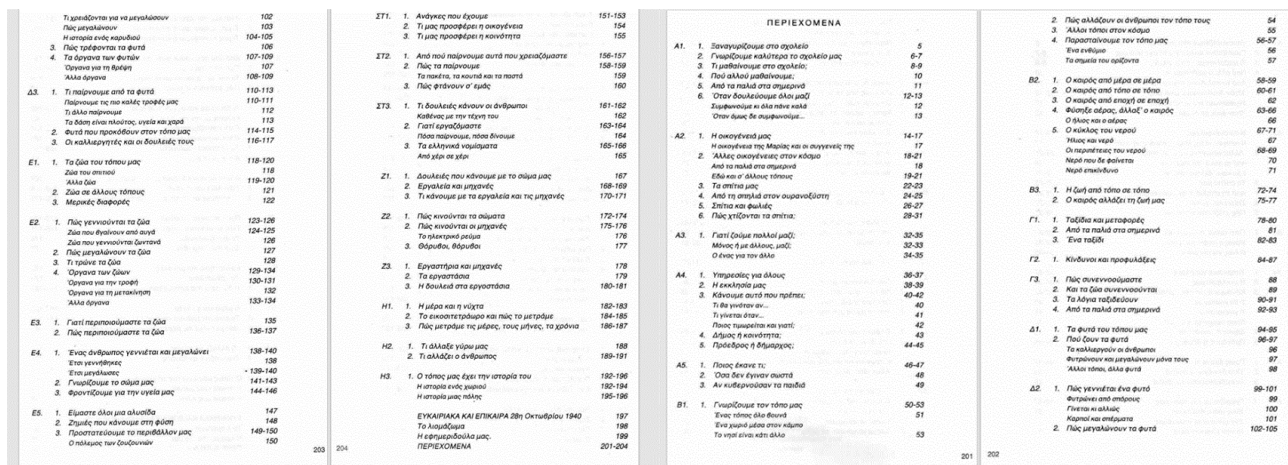
Εικόνα 6. Εξώφυλλα βιβλίων του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος»

Παρατηρείται από τις παρακάτω σελίδες του βιβλίου της Α' Δημοτικού (Εικόνα 7), η διαφορετικότητα και η συνύπαρξη μεταξύ των λαών, η διαθεματικότητα με το μάθημα των μαθηματικών (πχ.« Μετράμε το ύψος μας», «ζυγίζομαστε») αλλά και η αίσθηση του συνόλου και της συλλογικότητας. Στην αρχή της σχολικής χρονιάς, οι μαθητές αρχίζουν να μαθαίνουν την σχολική τους κοινότητα με πρώτη την σχολική τους τάξη. Έπειτα, συνεχίζουν με την οικογένεια, μετά με τον «τόπο μας» και τέλος τα ζώα και τα φυτά.

Εικόνα 7. Ενδεικτικά περιεχόμενα βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Α'

Στη Β' Δημοτικού, όπως φαίνεται και από το εξώφυλλο ακόμα (Εικόνα 6) προωθείται πάλι η έννοια της συλλογικότητας. Δεν κυριαρχεί αποκλειστικά το ελληνικό στοιχείο, αλλά παρατηρείται η εισαγωγή «ξένων» πολιτισμών στο σχολικό βιβλίο (Εικόνα 8).

Εικόνα 8. Περιεχόμενα βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Β'

Η εκμάθηση μίας νέας κουλτούρας εκτός της ελληνικής, προτρέπει τον μαθητή να γνωριστεί με την ύπαρξη του «διαφορετικού» φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Αυτό φαίνεται από τα περιεχόμενα, στην ενότητα «B.1.4. ΑΛΛΟΙ ΤΟΠΟΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ» όπου ο μαθητής μαθαίνει για το διαφορετικό κλίμα που επικρατεί σε κάποιες περιοχές του πλανήτη (π.χ. έρημος, τούνδρα) και το συνδέει με τις διαφορετικές φυλές που ζουν σε κάθε τόπο (Εικόνα 9).

Εικόνα 9. Ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Β΄

Στα περιεχόμενα της Β΄ τάξης έρχεται και προστίθεται η ενότητα των υπηρεσιών, πράγμα το οποίο απουσίαζε από το βιβλίο της Α΄. Εδώ αναφέρεται η σημαντικότητα των υπηρεσιών σε μία κοινωνία, όπου το σχολικό βιβλίο το αναδεικνύει με το τι θα συνέβαινε αν δεν υπήρχαν αυτά τα επαγγέλματα/ υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, ασχολείται και με την ορθή τήρηση των κανόνων σε μία κοινωνία, έτσι ώστε όλα τα μέλη της να συνυπάρχουν αρμονικά. Τέλος, οι υπηρεσίες καλύπτουν ένα κομμάτι των αναγκών που έχει το σημερινό άτομο κι αυτό φαίνεται στις σελίδες 37-38 (Εικόνα 9). Ακόμη, η επανεμφάνιση της διαθεματικότητας γίνεται αντιληπτή στην σελίδα 37 με το μάθημα της γλώσσας, πράγμα το οποίο δεν παρατηρείται τόσο έντονα στο μάθημα της Πατριδογνωσίας.

Επίσης, πατριδογνωστικά μαθήματα παρατηρούνται σε αυτή την σειρά βιβλίων όπως η ζωολογία, η φυτολογία και η ανθρωπολογία ωστόσο διδάσκονται πιο μαθητοκεντρικά, δηλ. ο μαθητής συμμετέχει ενεργά στην διεξαγωγή του μαθήματος. Επομένως, η αλληλεξάρτηση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με του φυσικού, γίνεται περισσότερο αντιληπτή σε σχέση με το

αναλυτικό πρόγραμμα του 1913 (Μπενέκος, 1984-85). Συγκεκριμένα η ενότητα Ε.5.1 με θέμα «Είμαστε όλοι μία αλυσίδα» εξηγεί καλύτερα αυτή την αλληλεξάρτηση (Εικόνα 10).

Ε5 1. Είμαστε όλοι μια αλυσίδα

Όλους μας τρέφει η γη. Και να πώς:
Τα φυτά χρειάζονται τροφή.
 – Πού τη βρίσκουν;
 – Μερικά ζώα τρώνε μόνο φυτά.
 – Θα ζούσαν χωρίς αυτά;
 – Άλλα ζώα πάλι είναι σαρκοφάγα.
 – Τι τρώνε;
 Και ο άνθρωπος τρώει τα φυτά ή τους καρπούς τους. Τρώει όμως και κρέας από τα ζώα ή παίρνει απ' αυτά άλλα πράγματα που του χρειάζονται. Όλα λοιπόν στη γη είναι χρήσιμα. Το ένα χρειάζεται στο άλλο.
Είμαστε όλοι μια αλυσίδα...

Διηγείσαι κι εσύ μια παρόμοια αλυσίδα, χρησιμοποιώντας τις παρακάτω λέξεις:
 – μύγα, φίδι, βάτραχος, αϊτός,
 – αλεπού, σπόροι, κυνηγός, κότα.

2. Ζημιές που κάνουμε στη φύση

Στον τόπο αυτό του κορτσιού δεν ξαναόρθαν χελιδνία.
 – Γιατί τάχα;

Κοιτάτε τις εικόνες και θα καταλάβετε:

Ο τόπος είχε βαλτόνερα με πολλά κουνούπια.

Ράντισαν το βάθλο με φάρμακο, για να σκοτώσουν τα κουνούπια.

Μαζί με τα κουνούπια σκοτώθηκαν και οι μύγες. Τι θα έβγωγαν τώρα εδώ τα χελιδνία;

Η αλυσίδα χαλάει όταν ο άνθρωπος κάνει ζημιές στη φύση. Μιλήστε και σας για τέτοιες ζημιές.

Εικόνα 10. Ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Β'

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	σελ.
A1 Γιατί ζούμε σε κοινότητες	6
1. Ένας ή πολλοί μαζί	6
2. Ποιες ανάγκες με ικανοποιεί η κοινότητα	8
3. Η ζωή	8
4. Η πόλη	10
A2 Πώς λειτουργεί μια κοινότητα	10
1. Εργασίες στο χωράκι και στην πόλη	12
2. Τι αρμόζουν και τα θρωπικά ουσία	14
3. Οι άνθρωποι φροντίζουν και μόνο τους την κοινότητα - Και τα κτήρια βοηθούν την κοινότητα	16
4. Το ζώο μας βοηθάει κανόνες και νόμους - Μα εργαζόμαστε κοινότητα	20
A3 Η ζωή στο χωράκι και στην πόλη μας	22
1. Η ζωή στο χωράκι μας	22
2. Η ζωή στην παραλία	24
3. Πώς αμολιόμαστε	26
4. Μεγάλα πράγματα	28
5. Σε μεγάλες πόλεις	28
6. Σε μεγάλα και μικρότερα χωριά	29
A4 Η κοινότητά μας αλλάζει και σίμαρο	30
1. Το χωράκι μας αλλάζει και σίμαρο	30
2. Η πόλη μας αλλάζει και σίμαρο	32
3. Τι μας άφισον οι καλύτεροι	34
A5 Άλλες κοινότητες στον κόσμο	36
B1 Ο τόπος που ζούμε	38
1. Ένας τόπος ομοίος	38
2. Ένας τόπος παλιός	38
3. Ένας τόπος παλιότερος - Μα μεγαλώνει παρακάτω	42
4. Τόπος της παλιάς μας - Άλλα τόπος στον κόσμο	46
B2 Περιβαλλοντικά του τόπου μας	46
1. Πώς κινούμε τον περιβάλλοντα	48
2. Πώς κινούμε τον περιβάλλοντα	49
3. Κινούμε τον αέρα της ατμόσφαιρας	50
4. Κινούμε τον αέρα της ατμόσφαιρας	51
5. Το περιβάλλον της γενιότητάς μας	51
6. Το περιβάλλον της γενιότητάς μας	52
7. Το περιβάλλον της γενιότητάς μας	53
8. Πώς περιποιούμε και ποιότητα	54
B3 Πέρα από τον τόπο μας	56
1. Η Ελλάδα - Η γη - Πέρα από τη γη	56
2. Τι χρειάζεται το σπίτι να το ζήσει	58
3. Πέρα από τη γη	58
B4 Πώς και γιατί	60
1. Ο ήλιος και το φως	60
2. Ο ήλιος και ο θερμότητα	62
3. Πώς κινείται το νερό με τη θερμότητα	64
4. Ο κίνηση του νερού στη φύση	66
B5 Μοβαίνουμε για τον καιρό	68
1. Τι είναι ο καιρός	68
2. Μετακινούμε καλύτερα τον καιρό	70
3. Ο καιρός από απλή σε απλή	72
4. Ο καιρός από τόσο σε τόσο	74
5. Ο καιρός σε ξένους τόπους	76
B6 Πώς το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τη ζωή μας	78
1. Η ζωή στη γροιά	78
2. Η ζωή στα πεδία	79
3. Η ζωή στη παραθαλάσσια μέση	80
4. Και τα μεθέρια επηρεάζει τη ζωή μας	82
5. Ο άνθρωπος αλλάζει τη φύση	82
B7 Συγκοινωνίες και μεταφορές	84
1. Οι συγκοινωνίες - Τρόποι - και μεταφορές	84
2. Οι συγκοινωνίες και οι μεταφορές κλιμακωτικά για τη ζωή μας	88
3. Οι συγκοινωνίες και οι μεταφορές άλλους και σίμαρο	90
4. Οι συγκοινωνίες και οι μεταφορές	90
B8 Πώς θα κινιόμαστε ακίνδυνα	92
B9 Εκπαιδευτικές	94
1. Πώς επικοινωνώ με τους	94
2. Ο ήλιος και το φως στη ζωή μας	96
3. Ο ήλιος και ο θερμότητα	98
B10 Μαθαίνουμε για τα φυτά	100
1. Το φυτό που τρώει μας	100
2. Δέντρα, θάμνοι, χόρτα	102
3. Πώς και θαλασσινά	104
4. Πλευρικές φυτά, καλά και κακά	106
B11 Πώς γεννιούνται και πώς πολλαπλασιάζονται τα φυτά	108
1. Από σπόρο - σε σπόρο - Ο σπόρος πολλαπλασιάζονται τα φυτά	108
2. Από σπόρο - σε σπόρο - Ο σπόρος πολλαπλασιάζονται τα φυτά	108
B12 Τι χρειάζεται για να φυτρώσει ο σπόρος και να ζήσει το φυτό	110
1. Τι χρειάζεται ο σπόρος να φυτρώσει	112
2. Τι χρειάζεται το φυτό να ζήσει	114
3. Πώς τρώει ένα φυτό	116
4. Το φυτό από απλή σε απλή	118
5. Ζουν όλοι τα φυτά σε όλους τους τόπους;	118
A6 Τα φυτά σε ξένους τόπους	120
A7 Μαθαίνουμε για τη ζωή	122
1. Τα ζώα του τόπου μας	122
2. Τα πελάσματα	124
3. Τα σπέρμα	126
4. Τα αρσενικά	128
5. Τα θήλαμα	130
6. Τα σπέρμα	132
7. Τα έντομα	133
A8 Πώς γεννιούνται και πώς πολλαπλασιάζονται τα ζώα	134
1. Από ένα ζώο γεννιούνται άλλα ζώα	134
α. Τα ζώα γεννιούνται από	136
β. Ζουν γεννιούνται από	136
A9 Πώς τρέφονται και επιβιώνουν τα ζώα	138
1. Τι τρώει τα ζώα	140
2. Πώς σπαστούν τα ζώα του τροφής τους	142
3. Πώς σπαστούν τα ζώα τους εβραϊούς τους	144
4. Τα ζώα από απλή σε απλή	146
A10 Τα ζώα σε ξένους τόπους	148
A11 Ο άνθρωπος	150
1. Γνωρίζω το σώμα μας	150
2. Ο κίνηση της ζωής του ανθρώπου	152
3. Πώς τρώει ο άνθρωπος	154
4. Φροντίζω για τον αέρα μας	156
A12 Τα φυτά, τα ζώα και ο άνθρωπος	158
1. Βιολογία	158
2. Ζουν τα ζώα μαζί με τους	158
3. Ζουν ο άνθρωπος μαζί με τους ζώα και τα φυτά	158
4. Πώς ο άνθρωπος κινείται με τα ποδήλατα	160
A13 Οι ανάγκες του ανθρώπου	162
1. Τι ανάγκες έχει και πώς τις ικανοποιώ	162
A14 Οι ανάγκες του ανθρώπου και οι εργασία	164
1. Πώς σπαστούν από που εργαζόμαστε	164
2. Γιατί εργαζόμαστε πολύ σπουδαία	166
3. Τι εργαζόμαστε εργατο - εργοστάσιο - Η εργασία είναι και σίμαρο	168
A15 Πηγές ενέργειας	170
1. Από που παίρνουμε από που εργαζόμαστε	171
2. Πώς φτιάχνουν τα προϊόντα οι μέγιστοι	172
Z1 Ο άνθρωπος και οι άλλες μηχανές	174
1. Τι κάνουν με τις άλλες μηχανές	174
Z2 Πώς και γιατί	176
1. Πώς με τις άλλες μηχανές παράγουμε δύναμη	176
2. Όλα τα μηχανήματα έχουν βέλους	178
Z3 Είμαστε και οι μηχανές	180
1. Και οι άλλες μηχανές στις κοινότητες μηχανές	180
2. Τα μηχανήματα έχουν - Κίνηση από το ηλεκτρικό ρεύμα	182
3. Παράγουμε με μηχανές	182
H1 Είμαστε και οι κρήνες	186
1. Πώς παύουν να κρήνη	186
2. Ο κρήνη κινείται αλυσίδα	188
H2 Οι πρωτόγονοι άνθρωποι	190
1. Πώς ζούσαν οι πρωτόγονοι άνθρωποι	190
2. Όσο κρηνοί και η κρήνη οι άνθρωποι	192
3. Και οι παλιότεροι	192
H3 Οι αεροπλανοφόροι	194
1. Οι αεροπλανοφόροι είναι οι αεροπλανοφόροι	194
2. Πώς φτιάχνονται οι αεροπλανοφόροι	196
3. Από την κοινότητα ζωής των αεροπλανοφόρων	198
4. Από τον παλιότερο των αεροπλανοφόρων	198
Eυκαιριακές ενότητες	200
Τι πρέπει να κάνουμε σε περίπτωση σεισμού	202
Περιεχόμενα	204

Εικόνα 11. Περιεχόμενα βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Γ'

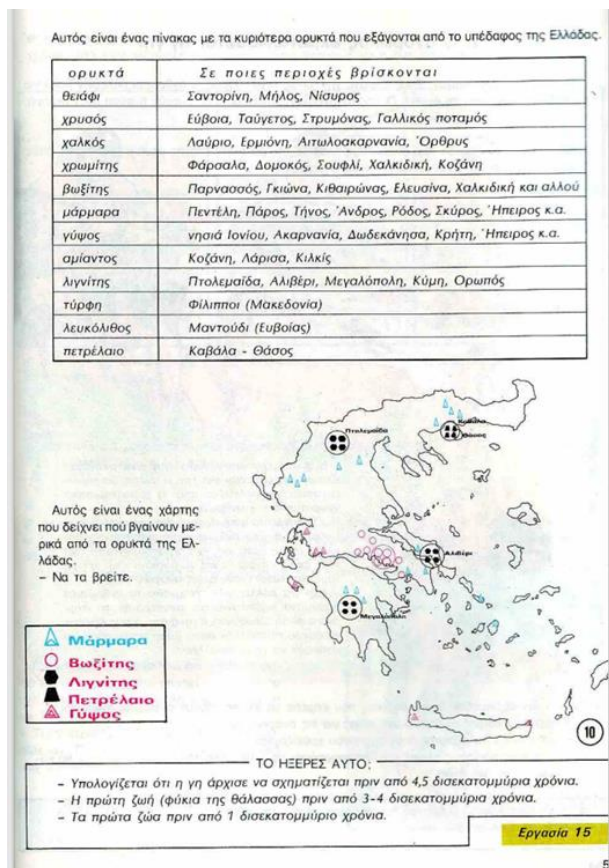
Στην παραπάνω Εικόνα 11, παρουσιάζονται τα περιεχόμενα του βιβλίου της Γ' Δημοτικού. Εδώ παρατηρούμε ότι το βιβλίο ξεκινάει με την «κοινότητα» στην Ελλάδα και πως λειτουργεί, είτε είναι χωριό είτε πόλη, είτε ανήκει στο σήμερα είτε ανήκει στο παρελθόν, και συνεχίζει με τις κοινότητες έξω από την Ελλάδα. Το ίδιο μοτίβο ακολουθεί με την έννοια «τόπος» και θέματα από το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον, κυρίως για τη βιολογία των φυτών και των ζώων που είναι μέσα και κοντά στις ανθρώπινες κοινότητες και πως επιδρούν στοιχεία της φύσης με τους ανθρώπους στην Ελλάδα και αλλού. Ενσωματώνει θέματα Οικονομίας, Κυκλοφοριακής Αγωγής, Αγωγής Υγείας, Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, η τελευταία επικεντρώνεται στην Αρχαία Ελλάδα.

Το περιεχόμενο του «Εμείς και ο κόσμος» της Δ' δημοτικού (Εικόνα 12), εμβαθύνει περισσότερο σχετικά με το βιβλίο της Γ'. Επίσης αρχίζει με την ενότητα «Γιατί ζούμε σε κοινότητες;», διότι θέλει να τονίσει την επιτακτική ανάγκη του ατόμου να ζει σε ομάδες. Σιγά – σιγά εισάγεται και το θέμα της ασφάλειας από διάφορα φαινόμενα, όπως αναφέρεται εδώ, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι τρόποι προστασίας από το ηλεκτροσόκ, και για τους διάφορους κινδύνους που μπορεί να ελλοχεύει. Επίσης, ο μαθητής μαθαίνει και για την γεωγραφία του τόπου του και της Ελλάδας γενικότερα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	
Γ.2γ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΕΙΣ ΦΥΤΩΝ ΚΑΙ ΖΩΩΝ	σελ. 7
1. Γνωρίσματα των φυτών	7
2. Γνωρίσματα των ζώων	12
Γ.3 ΠΩΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΟΝΤΑΙ ΤΑ ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΩΑ	16
1. Πώς γεννιέται ένα νέο φυτό	16
2. Πώς γεννιέται ένα νέο ζώο	18
Γ.4 ΠΩΣ ΤΡΕΦΟΝΤΑΙ ΤΑ ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΩΑ	20
1. Πώς τρέφεται ένα φυτό	20
2. Πώς τρέφεται ένα ζώο	22
Γ.5 ΠΩΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΩΑ	25
1. Τα φυτά και το περιβάλλον τους	25
2. Τα ζώα και το περιβάλλον τους	28
3. Η κοίταξη στη φύση	32
α. Είμαστε όλοι με αλλοίωση	34
β. Όταν απειλεί η αλλοίωση	36
4. Πώς προστατεύουμε τη φύση	38
Γ.6 ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ	38
1. Γνωρίζουμε το σώμα μας	38
Γ.7 ΒΑΣΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ	42
1. Πώς τρέφεται ο άνθρωπος	42
α. Πώς γίνεται η πέψη	42
β. Πώς κυκλοφορεί το αίμα μας	43
γ. Πώς αναπνέουμε	44
2. Πώς αντιλαμβάνομαστε τον κόσμο	45
3. Φροντίζουμε για την υγεία μας	46
Δ.1 ΠΗΓΕΣ ΑΓΑΘΩΝ	50
1. Η γη είναι για τον άνθρωπο πηγή αγαθών	50
2. Ο άνθρωπος αντιμετωπίζει τη γη	54
Δ.2 ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΑΘΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	58
1. Η γεωργία στην Ελλάδα	58
2. Η κτηνοτροφία στην Ελλάδα	65
3. Η αλιεία στην Ελλάδα	69
Δ.3 ΒΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	73
1. Βιοσυμπαγή και βιοαποικοδομητικά προϊόντα	73
Δ.4 ΑΝΤΑΛΛΑΧΗ ΑΓΑΘΩΝ ΜΕ ΔΙΑΣΕΙΣ ΧΩΡΕΣ	77
1. Εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντα	77
Δ.5 ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΓΑΘΩΝ	80
1. Από την παραγωγή στην κατανομή	80
2. Το κράτος και οι εργαζόμενοι	83
E.1 ΕΡΕΥΝΟΥΜΕ ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ	σελ. 86
1. Πώς ερευνούμε τα υλικά σώματα	86
2. Τα υλικά σώματα κινούνται	89
α. Γιατί και πώς κινούνται τα σώματα	89
β. Πώς φτάνει το νερό στο σπίτι μας	92
E.2 ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ	95
1. Η θερμότητα γύρω μας	95
E.3 ΤΟ ΦΩΣ ΓΥΡΩ ΜΑΣ	99
1. Το φως γύρω μας	99
E.4 ΟΙ ΗΧΟΙ ΓΥΡΩ ΜΑΣ	103
1. Οι ήχοι γύρω μας	103
E.5 Ο ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ	107
1. Το ηλεκτρικό ρεύμα στη ζωή μας	107
ΣΤ.1 – ΣΤ.2 Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ	111
1. Το γράμμα, οι επιστήμες και οι τέχνες στην Ελλάδα	111
2. Ελληνική φύση και πολιτιστικά έργα	116
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	123

Εικόνα 12. Περιεχόμενα βιβλίου του μαθήματος «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Δ'

Στην ενότητα Δ1. Με τίτλο: «Πηγές αγαθών» στην σελ. 50 στο κεφάλαιο 1ο «Η γη είναι για τον άνθρωπο πηγή αγαθών» ο μαθητής έρχεται σε επαφή με τα ορυκτά (και τα ορυκτά καύσιμα) ενώ παράλληλα μαθαίνει και την γεωγραφική τοποθέτηση αυτών στον χάρτη της Ελλάδας.

Εικόνα 13. Σελίδα 54 του σχολικού βιβλίου «Εμείς και ο κόσμος» - Τάξη Δ΄

Με τα ΦΕΚ 303/Β/13-03-2003 & 304/Β/13-03-2003 των νέων ΔΕΠΠΣ (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών) – ΑΠΣ (Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών) το μάθημα μετονομάζεται και πάλι σε «**Μελέτη Περιβάλλοντος**» που είναι και η μορφή του έως σήμερα.

Κεφάλαιο 2. Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος στο Δημοτικό Σχολείο

2.1 Η Μελέτη Περιβάλλοντος

Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ) με τα σημερινά βιβλία διδάσκεται στις πρώτες τάξεις του δημοτικού (Α', Β', Γ', Δ') από το έτος 2003 (Στάμελος, 2019). Στην Ε' και στην ΣΤ' διδάσκεται το μάθημα της Γεωγραφίας. Στην Α' και Β' τάξη διδάσκεται για τρεις διδακτικές ώρες ενώ στην Γ' και Δ' από δύο. Η Γεωγραφία στην Ε' και ΣΤ' διδάσκεται από μία διδακτική ώρα.

Η ΜΠ αφορά έναν ευρύ γνωστικό τομέα στον οποίο υπάγονται μορφωτικά στοιχεία από την κοινωνική και θρησκευτική ζωή, από την οικονομική και πολιτιστική δραστηριότητα, από την ιστορική και εθνική πραγματικότητα καθώς και από τον οργανικό και ανόργανο κόσμο σε συνάρτηση με τη ζωή, τις ανάγκες και τις επιδιώξεις του ανθρώπου (Διακογεωργίου, 1999).

Όπως προαναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, το μάθημα αυτό αποτελεί συνδυασμό των φυσικών, ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, π.χ. Ιστορία, Θρησκευτικά, Γεωγραφία, Ανθρωπολογία, Κοινωνική και πολιτική αγωγή, Οικονομία, Περιβαλλοντική εκπαίδευση, Οικολογία, Βιολογία, Φυσική, Αγωγή υγείας, Κυκλοφοριακή αγωγή. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι στη ΜΠ αντικείμενο μελέτης είναι ο άνθρωπος και το περιβάλλον στο οποίο διαμένει. Επομένως, το περιεχόμενο είναι διεπιστημονικό.

Ο γενικός σκοπός της ΜΠ είναι (ΦΕΚ 303B/13-03-2003, σελ. 4039): «η απόκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων, αξιών και στάσεων, που επιτρέπουν στο μαθητή να παρατηρεί, να περιγράφει, να ερμηνεύει και σε κάποιο βαθμό να προβλέπει τη λειτουργία, τους συσχετισμούς και τις αλληλεπιδράσεις του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η ανθρώπινη δραστηριότητα στο χώρο και στο χρόνο, με τρόπο ώστε να οδηγείται στη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων και της ανάγκης για αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη. Η διαδικασία αυτή αποσκοπεί στη δημιουργία μιας σφαιρικής αντίληψης για τη ζωή που συνιστά κυρίως την ανάπτυξη γνωστικών διασυνδέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ διαφορετικών αντικειμένων, στις οποίες η έμφαση δίνεται στην αντιμετώπιση του μαθητή ως ερευνητή».

Μέσα στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της ΜΠ (ΦΕΚ 303B/13-03-2003), εμπεριέχονται βασικές έννοιες και ιδέες από τις αντίστοιχες επιστήμες που το αποτελούν, βάσει των οποίων καλείται ο μαθητής να εργαστεί.

Βασικές έννοιες της ΜΠ, είναι: η αλληλεπίδραση, το σύστημα, ο πολιτισμός, η ομοιότητα-διαφορά, η μονάδα-σύνολο, η μεταβολή, η διάσταση, η διαφορά, ο χώρος-χρόνος, η επικοινωνία, η συνεργασία, η εξουσία, ο συμβολισμός, και η παράδοση.

Αν κάποιος επιχειρήσει να “ξεφυλλίσει” το βιβλίο του μαθητή, μπορεί να παρατηρήσει τις διάφορες θεματικές που υπάρχουν. Μερικές από αυτές αποτελούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αειφορία, την προστασία των φυσικών πόρων, και την κλιματική κρίση. Επομένως, η ΜΠ επιδιώκει την ευαισθητοποίηση των μαθητών, και ταυτόχρονα των “αυριανών” πολιτών, για την προστασία του περιβάλλοντος, για την εξασφάλιση ενός πιο βιώσιμου μέλλοντος.

Επίκεντρο του Αναλυτικού Προγράμματος δεν είναι η έννοια του στενού περιβάλλοντος του μαθητή αλλά ούτε και της γενέτειράς του, όπως ίσχυε για την Πατριδογραφία, αλλά είναι η ανθρωπολογία, η ανθρώπινη κοινωνία και η δράση του ανθρώπου στην γη. Αφετηρία καθίσταται η ζωή του μαθητή στην σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, όπως η οικογένεια, το σχολείο, η γειτονιά, η κοινότητα, χωριό/πόλη. Τα σημεία ενδιαφέροντος παύουν να είναι οι εθνικές γιορτές και οι εποχές του χρόνου. Αντίθετα, αντικαταστάθηκαν από τις ενότητες: «ο άνθρωπος ανάμεσα στους συνανθρώπους του», «ο άνθρωπος και τα ζώα», «ο άνθρωπος και οι μηχανές», «εμείς και ο κόσμος» (Διακογεωργίου, 1999).

2.2 Η Μελέτη Περιβάλλοντος και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η ΜΠ και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/ Εκπαίδευση για την Αειφορία είναι στενά συνδεδεμένες αλλά και διακριτές.

Κοινό τους πεδίο είναι το περιβάλλον, το οποίο δεν ταυτίζεται με το φυσικό περιβάλλον και στα δύο αντικείμενα αλλά αντιμετωπίζεται ολιστικά και διεπιστημονικά ενσωματώνοντας φυσικά και ανθρωπογενή στοιχεία που αλληλεπιδρούν και αλληλεξαρτώνται. Τόσο η ΜΠ, όσο και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Δημοτικό σχολείο, εστιάζουν στο άμεσο περιβάλλον του μαθητή.

Κοινά πεδία υπάρχουν στο σκοπό και στους στόχους, όπως και διαφορές. Ο γενικός σκοπός της ΜΠ αναφέρθηκε παραπάνω (ΦΕΚ 303B/13-03-2003, σελ. 4039). Ο γενικός σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Τιφλίδας (UNESCO, 1978), είναι η διαμόρφωση «περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών» και «περιβαλλοντικά υπεύθυνων κοινωνικών ομάδων». Ένας περιβαλλοντικά υπεύθυνος πολίτης διακατέχεται από τα εξής χαρακτηριστικά (Hungerford & Volk, 1990, σελ. 9, όπως αναφ. στο Φλογαΐτη, 1998, σελ. 188):

- έχει αντίληψη του συνολικού περιβάλλοντος και είναι ευαισθητοποιημένο στα περιβαλλοντικά ζητήματα,

- έχει κατανοήσει τις λειτουργίες του περιβάλλοντος και τα συνδεδεμένα με αυτό προβλήματα,
- ενδιαφέρεται για το περιβάλλον και επιθυμεί να συμμετάσχει ενεργά στη βελτίωση και την προστασία του περιβάλλοντος,
- έχει αναπτύξει τις απαραίτητες ικανότητες για την πιστοποίηση και επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, και
- συμμετέχει ενεργά σε όλα τα επίπεδα με σκοπό την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Οι στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Τιφλίδας (UNESCO, 1978), διακρίνονται σε α) Γνωστικούς, (β) Συνειδητοποίησης, (γ) Στάσεων και Αξιών, (δ) Συμμετοχής και (ε) Ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Τόσο η ΜΠ όσο και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ευαισθητοποιούν και παρέχουν τις κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες για τους αυριανούς πολίτες που θα ζουν αρμονικά με το περιβάλλον και μεταξύ τους. Είναι πολύ σημαντικό επίσης, ότι η αειφόρος ανάπτυξη είναι κεντρικό όραμα και των δύο, όπως αναφέρεται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη ΜΠ (ΦΕΚ 303B/13-03-2003, σελ. 4039), και όπως αναφέρεται σε επίσημα κείμενα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ιδιαίτερα και μετά τη Διακήρυξη της Θεσσαλονίκης του 1997. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σήμερα αναφέρεται και ως Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την αειφορία ή Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/ Εκπαίδευση για την αειφορία.

Αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη «που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες» (WCED, 1987).

Μια διαφορά είναι ότι η ΜΠ ανήκει αποκλειστικά στην τυπική εκπαίδευση, η οποία γίνεται βάσει σχολικών εγχειριδίων στις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού σχολείου. Αντίθετα, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που διακρίνεται σε τυπική, μη-τυπική και άτυπη, είναι μια δια βίου διαδικασία.

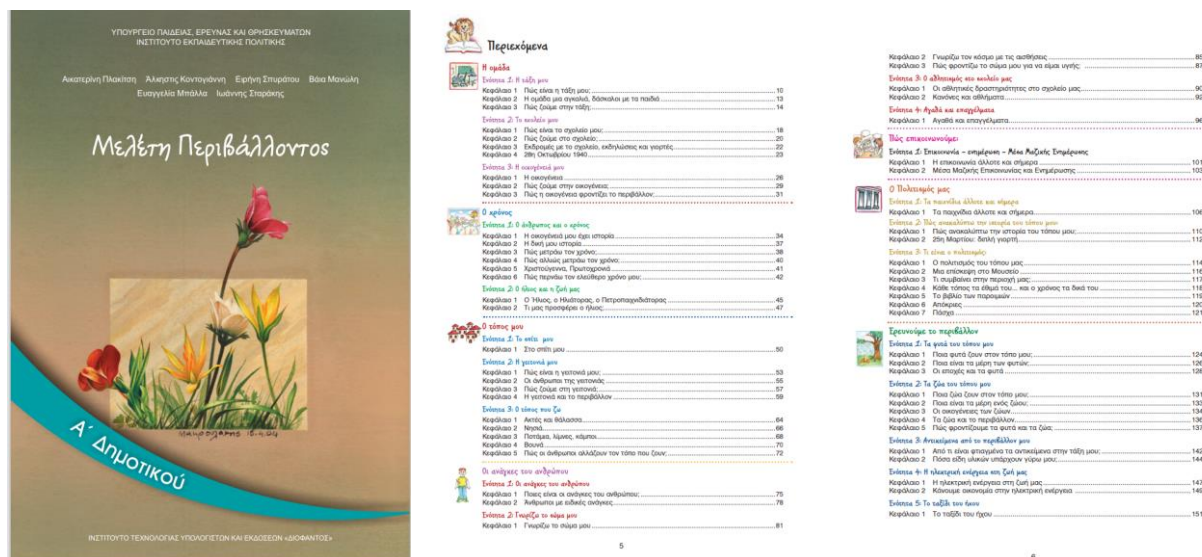
Μια ομοιότητα είναι τέλος, ότι η ΜΠ και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αξιοποιούν συνεργατικές, συμμετοχικές και ενεργητικές τεχνικές μάθησης όπως είναι ο καταγισμός ιδεών, ο εννοιολογικός χάρτης, τα σχέδια εργασίας (project), η μελέτη πεδίου, το παιχνίδι ρόλων, το θεατρικό παιχνίδι, το πείραμα, τα παιχνίδια, την επισκόπηση, τη μοντελοποίηση κ.ά. Οι ομοιότητες τεκμηριώνονται τόσο από τα βιβλία εκπαιδευτικού και μαθητή της ΜΠ, όσο και από τη

σχετική βιβλιογραφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/ Εκπαίδευσης για την Αειφορία έως σήμερα.

2.3 Σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος

2.3.1 Α' Δημοτικού

Την συγγραφική ομάδα του σχολικού εγχειριδίου της Α' Δημοτικού, αποτελούν: η Αικατερίνη Πλακίτση, Άλκηστις Κοντογιάννη, Ειρήνη Σπυράτου, Βάια Μανώλη, Ευαγγελία Μπάλλα και ο Ιωάννης Σταράκης (Εικόνα 14).

Εικόνα 14. Σχολικό εγχειρίδιο της Α' Δημοτικού

Στην αρχή του σχολικού βιβλίου, αυτοπαρουσιάζονται οι δύο κεντρικοί χαρακτήρες, αυτοί είναι: ο Λέων ο Λαλέων και η Μηλώ η Καμηλώ. Ο Λέων είναι λιοντάρι ενώ η Μηλώ είναι καμηλοπάρδαλη. Το όνομα με το επίθετο από τους δύο αυτούς χαρακτήρες, διακατέχεται από ομοιοκαταληξία (π.χ. Λέων – Λαλέων και Μηλώ – Καμηλώ). Η ομοιοκαταληξία διευκολύνει τους μαθητές να θυμούνται την ιδιότητα των ηρώων με βάση το όνομά τους. Το λιοντάρι και η καμηλοπάρδαλη είναι ζώα της Αφρικής. Επομένως, οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι θα ασχοληθούν όχι μόνο με το κοντινό τους περιβάλλον αλλά και οτιδήποτε γίνεται έξω από αυτό.

Μάλιστα ο Λέων αφηγείται χαρακτηριστικά στην σελίδα 7, «Έλα να γνωρίσουμε: τον κόσμο σου, τον κόσμο μας και λίγο παραπέρα. Μαζί θα ταξιδέψουμε στη γη και στον αέρα.» Από την παραπάνω φράση και τα περιεχόμενα, γίνεται αντιληπτό ότι το βιβλίο θα αναφερθεί πρώτα στο

άμεσο περιβάλλον του μαθητή όπως είναι η σχολική του τάξη, το σχολείο του και η οικογένειά του. Η φράση που χρησιμοποιείται από τον Λέων το λιοντάρι, έχει ως δεύτερο πλάνο μια κοινωνία όπου σε αυτήν παρατηρούνται οι κάτοικοί της να παίζουν στο πάρκο, να οδηγούν και να βοηθούν ο ένας τον άλλον όπως παρατηρείται και στην εικόνα (Εικόνα 15), η μια κυρία βοηθά την άλλη με το μπαστούνι. Όσο αφορά το ευρύτερο περιβάλλον του μαθητή, με βάση την εικόνα είναι η εκκλησία (θεσμός) και η ιστορία του όπως φαίνεται και από ένα αρχαίο κτίριο. Η εκκλησία και το αρχαίο κτίριο παρατηρείται ότι βρίσκεται σε «δεύτερο πλάνο» και αναπαριστούν το ευρύ περιβάλλον του μαθητή, για τον λόγο ότι δεν βρίσκεται στη μέση της εικόνας όπως είναι τα παιδιά, οι μεγάλοι και τα ζώα. Ακόμη, γίνεται αντιληπτή η συνύπαρξη των ζώων με τους ανθρώπους και πιο συγκεκριμένα οι άνθρωποι με το φυσικό τους περιβάλλον.

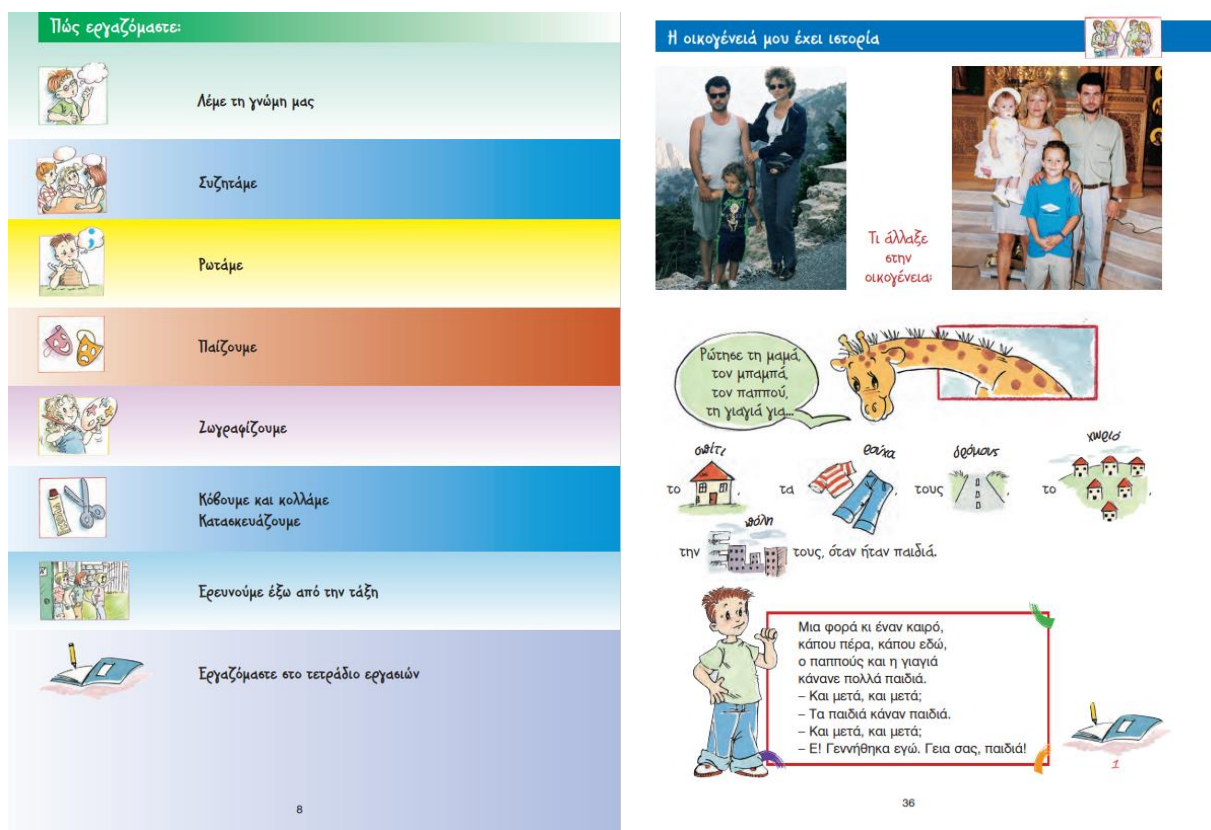

Εικόνα 15. Ο Λέων Λαλέων

Με βάση τις θεματικές ενότητες που αποτελούν τα περιεχόμενα (Εικόνα 14), το βιβλίο μαθητή της Α΄ τάξης έχει αρκετές ομοιότητες με το βιβλίο μαθητή «Εμείς και ο κόσμος». Για παράδειγμα, οι πρώτες τρεις ενότητες από το κεφάλαιο «Η ομάδα» καθιστούν τις ίδιες ενότητες από το «Εμείς και ο κόσμος» της πρώτης δημοτικού. Ωστόσο διαφοροποιούνται ως προς τον βαθμό παρατηρητικότητας και αυτενέργειας του μαθητή εντός της τάξης. Για ακόμη μια φορά,

επικρατεί ο μαθητής να συγκρίνει την τάξη του με άλλες τάξεις και με άλλους πολιτισμούς και να έχει επίγνωση της ασφάλειάς του σχετικά με ακραία φυσικά φαινόμενα όπως ο σεισμός. Το μάθημα πραγματοποιείται με πιο παιγνιώδη τρόπο, μιας και οι μαθητές προερχόμενοι από το νηπιαγωγείο ήταν συνηθισμένοι με αυτή τη μέθοδο μάθησης. Το βιβλίο της ΜΠ της Α' Δημοτικού, εμπεριέχει διάφορα διαδραστικά παιχνίδια όπως είναι στην σελίδα 13 με το παιχνίδι γνωριμίας. Με λίγα λόγια προάγει την ομαδοσυνεργατική μάθηση και διδασκαλία προκειμένου να αποφευχθεί το αίσθημα ανίας των μαθητών. Σε αντίθεση με το «Εμείς και ο κόσμος» ο μαθητής περιπλέκεται περισσότερο στην εκπαιδευτική διαδικασία, εντάσσοντάς τον σε ένα πλαίσιο προβληματισμού και παρατήρησης του άμεσου και του ευρύτερου περιβάλλοντός του.

Εικόνα 16. Σελίδες του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Α' Δημοτικού

Στην σελίδα 8 του βιβλίου του μαθητή (Εικόνα 16), αναφέρεται ο τρόπος εργασίας στο μάθημα αυτό. Οι ενδείξεις «Λέμε την γνώμη μας», «Συζητάμε», «Ρωτάμε» σχετίζονται με την μαθητοκεντρική προσέγγιση του μαθητή, καθώς μέσω την εμπλοκής του με άλλους συμμαθητές μαθαίνει να συνεργάζεται και το μάθημα να αποκτά ενδιαφέρον. Ο τρόπος εργασίας του «Παίζουμε», «Ζωγραφίζουμε», «Κόβουμε και ράβουμε» προϋποθέτει την μάθηση μέσω του

παιχνιδιού, αφού η βιωματικότητα καθιστά αναπόσπαστο κομμάτι της διδακτικής πράξης προκειμένου οι μαθητές να είναι ενεργοί αποδέκτες της γνώσης και της κατανόησής της. Το «Ερευνούμε έξω από την τάξη» απαρτίζεται από την διδακτική μέθοδο της μελέτης πεδίου η οποία πραγματοποιείται στο προαύλιο του σχολείου ή έξω από αυτό. Οι μαθητές εκτός από το σχολικό βιβλίο «εργάζονται» και «στο τετράδιο εργασιών».

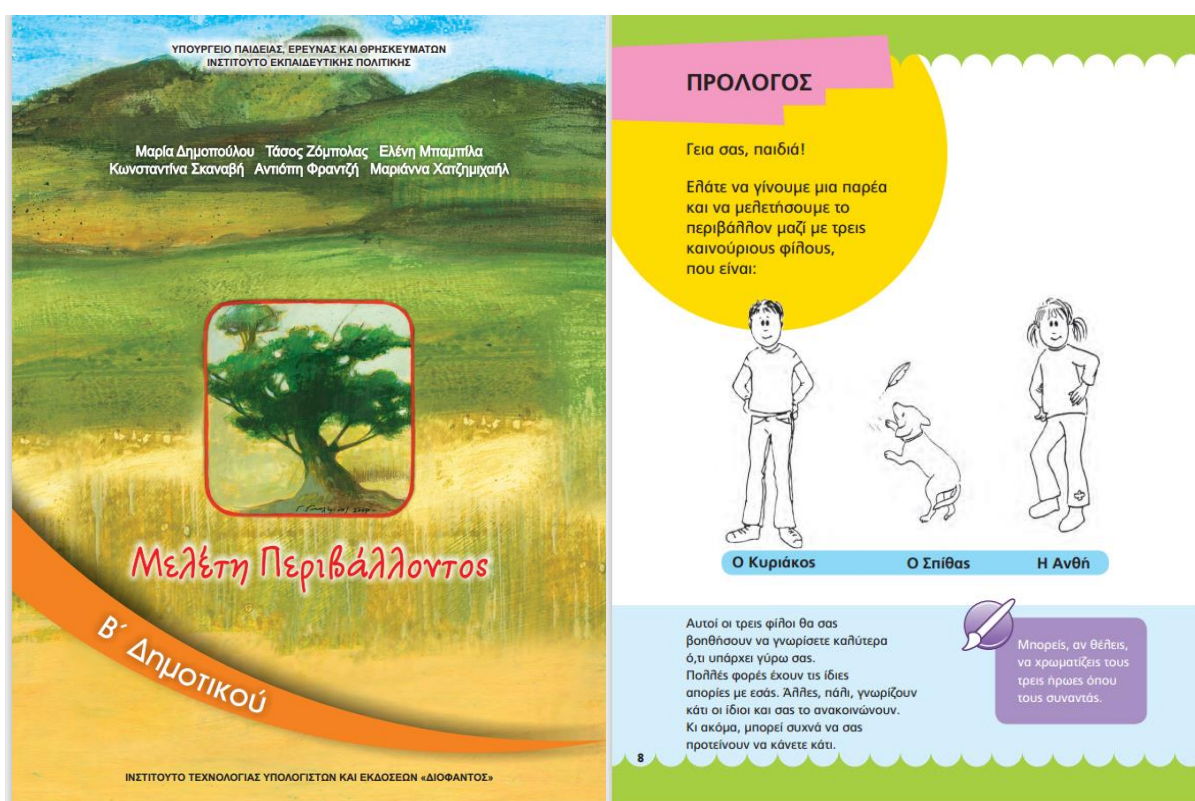
Στην σελίδα 36 (Εικόνα 16), η Μηλώ η Καμηλώ απευθύνεται στα παιδιά: *«Ρώτησε τη μαμά, τον μπαμπά, τον παππού, την γιαγιά για το σπίτι τους, τα ρούχα τους, τους δρόμους, χωριό, πόλη όταν ήταν εκείνοι παιδιά»*. Σε αυτό το σημείο του βιβλίου, προάγεται η συνεργασία μεταξύ των μαθητών και της οικογένειά τους. Τέτοιου είδους συνεργασία παρατηρείται και σε άλλες σελίδες π.χ. 57, 103, 121, 143, 149, καθώς και στο τετράδιο εργασιών π.χ. 9, 12, 29, 38, 39. Οι τεχνικές όπως: εννοιολογικός χάρτης, καταιγισμός ιδεών, project, πείραμα, μελέτη πεδίου, θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδι ρόλων εμφανίζονται στο εγχειρίδιο την Α' δημοτικού.

Η φαντασία και η δημιουργικότητα είναι σημαντικές για την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών (Pellegrini & Smith, 1998). Το παιχνίδι ρόλων και το θεατρικό παιχνίδι δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου τα παιδιά μπορούν να ανακαλύψουν τη φαντασία τους και να αναπτύξουν δημιουργικές ιδέες. Σύμφωνα με τον Vygotsky (1978), οι δραστηριότητες ρόλων και η δραματική παιχιδική δραστηριότητα ενισχύουν την κοινωνική δεξιότητα και την αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών. Η έρευνα του Sylva et al. (2004) καταδεικνύει ότι το παιχνίδι είναι ένας σημαντικός τρόπος μάθησης στα πρώιμα στάδια της παιδικής ηλικίας. Το θεατρικό παιχνίδι και το παιχνίδι ρόλων παρέχουν ένα πλαίσιο όπου τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν νέες γνώσεις και δεξιότητες μέσω της εξερεύνησης διαφορετικών ρόλων και καταστάσεων. Το θεατρικό παιχνίδι βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν την έκφρασή τους μέσω της κίνησης, της φωνής και της δραματικής παρουσίας. Ο εννοιολογικός χάρτης αποτελεί ένα εργαλείο που βοηθά τα παιδιά στο να οργανώνουν τις ιδέες τους και να αναπτύσσουν τον τρόπο σκέψης τους (Pellegrini & Smith, 1998). Είναι κρίσιμος σε αυτήν την ηλικία, καθώς οι νοητικές ικανότητες των παιδιών εξελίσσονται και ο εννοιολογικός χάρτης βοηθά στην κατανόηση και οργάνωση των εννοιών. Ο καταιγισμός ιδεών ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία των παιδιών, που σε αυτήν την ηλικία είναι ιδιαίτερα αφορμή για έκφραση και εξερεύνηση νέων ιδεών και εννοιών (Amabile, 1983). Η μέθοδος project επιτρέπει στα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες όπως η συνεργασία, η ανεξαρτησία και η αυτονομία, μέσω της πρακτικής εμπειρίας και της ενασχόλησής τους με θέματα που τα ενδιαφέρουν (Krajcik & Blumenfeld, 2006). Τα πειράματα συμβάλλουν στην ενίσχυση των δεξιοτήτων παρατήρησης, ανάλυσης και εξήγησης φαινομένων των παιδιών, βοηθώντας τα να

κατανοήσουν καλύτερα τα επιστημονικά και φυσικά φαινόμενα που τα περιβάλλουν (Hofstein & Lunetta, 2004). Η μελέτη πεδίου παρέχει στα παιδιά την ευκαιρία να μάθουν μέσω της πρακτικής εμπειρίας και της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον τους, προωθώντας την ενεργή μάθηση και την αυτογνωσία τους (Hart, 1997).

2.3.2 Β' Δημοτικού

Στην Β' Δημοτικού η συγγραφική ομάδα του σχολικού εγχειριδίου αποτελείται από τους Μαρία Δημοπούλου, Τάσος Ζόμπολας, Ελένη Μπαμπίλα, Κωνσταντίνα Σκαναβή, Αντιόπη Φραντζή και Μαριάννα Χατζημιχαήλ.

Εικόνα 17. Εξώφυλλο και πρόλογος του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Β' Δημοτικού

Στον πρόλογο, παρουσιάζονται οι τρεις ήρωες του βιβλίου (Εικόνα 17). Αυτοί είναι ο Κυριάκος, η Ανθή και ο Σπίθας, ο οποίος είναι σκύλος. Στην σελίδα 10 γίνεται αναφορά στον τρόπο χρησιμοποίησης του βιβλίου. Τα σύμβολα που παρουσιάζονται στον μαθητή, οργανώνουν καλύτερα το μάθημα και τονώνουν την παρατηρητικότητα των παιδιών (Εικόνα 18). Παρατηρείται ξανά, η εμφάνιση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

Ως συνέχεια της Α΄ τάξης, το βιβλίο της Β΄ Δημοτικού περιλαμβάνει όλες τις τεχνικές που προαναφέρθηκαν. Το βιβλίο του μαθητή προωθεί εν μέρει την συνεργασία γονέων μεταξύ των παιδιών τους, καθώς και των παππούδων/ γιαγιάδων των παιδιών, π.χ. στις σελίδες 37, 38, 83, 120. Στην σελίδα 10 του τετραδίου εργασιών, η μοναδική συνεργασία εκτός των συμμαθητών μεταξύ τους και του δασκάλου, ήταν η συνεργασία των γειτόνων.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6
Γνωρίζω τους γείτονές μου

Μπορείς να επισκεφτείς πέντε οικογένειες της γειτονιάς σου και να συμπληρώσεις στον πίνακα τα στοιχεία τους.

	Επίθετο	Τόπος καταγωγής
1.	.....	.....
2.	.....	.....
3.	.....	.....
4.	.....	.....
5.	.....	.....

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕ ΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

ΟΠΟΥ ΒΛΕΠΕΙΣ... ΣΗΜΑΙΝΕΙ:

1. ΣΥΖΗΤΗΣΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ.
2. ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ.
3. ΠΑΡΕ ΤΟ ΜΟΛΥΒΙ ΣΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΨΕ...
4. ΠΑΡΕ ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΣΟΥ...
5. ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.
6. ΠΑΡΕ ΤΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ ΣΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΕΤΟΦΩΝΟ ΣΟΥ.
7. ΣΥΜΦΩΝΩ / ΔΙΑΦΩΝΩ
8. ΒΛΕΠΩ ΑΚΟΥΩ ΜΥΡΙΣΩ

Εικόνα 18. Σελίδες του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Β΄ Δημοτικού

2.3.3 Γ΄ Δημοτικού

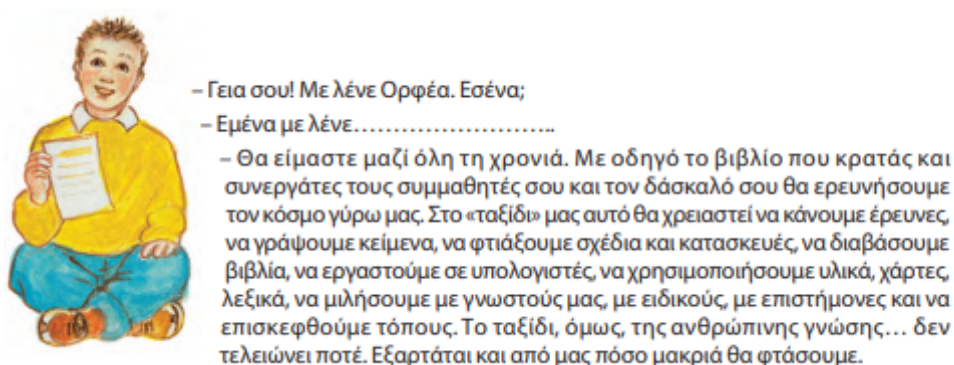
Στο βιβλίο της Γ΄ δημοτικού η συγγραφική ομάδα αποτελείται από τους Παναγιώτη Κόκκοτα, Γεώργιο Μαντά, Δημήτριο Αλεξόπουλο, Μαρία Παλαμαρά, Αικατερίνη Μαλαμίτσα και Παναγιώτα Παναγιωτάκη.

Εδώ, οι ενότητες εμπλουτίζονται περισσότερο με νέες θεματικές όπως με τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς και το διαδίκτυο. Ήρωας του βιβλίου της Γ΄ τάξης, αποτελεί ο Ορφέας. Σε αντίθεση με το βιβλίο της Α΄ τάξης παρατηρείται μια διαφοροποίηση ως προς το λεξιλόγιο, το οποίο καθίσταται περισσότερο σύνθετο.

Εικόνα 19. Εξώφυλλο και περιεχόμενα του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Γ' Δημοτικού

Στη σελίδα 7 του σχολικού βιβλίου Ορφέας αναφέρεται σε κάποιες από τις δραστηριότητες που πρόκειται να πραγματοποιήσουν οι μαθητές σε αυτό το μάθημα (Εικόνα 20).

Εικόνα 20. Ο Ορφέας

Αυτές είναι ή διεξαγωγή έρευνας από τους μαθητές, η συγγραφή κειμένων, δημιουργία σχεδίων/ κατασκευών, διάβασμα βιβλίων, εργασία σε υπολογιστές, χρησιμοποίηση υλικών/ χαρτών/ λεξικών, επίσκεψη τόπων και διεξαγωγής συνεντεύξεων με ειδικό προσωπικό. Με λίγα λόγια αναφέρονται οι τεχνικές που έχει στη διάθεση του εκπαιδευτικός ώστε να οργανώσει το μάθημα και να είναι κατάλληλα διαμορφωμένο στις ανάγκες των μαθητών του.

Στις διδακτικές αυτές τεχνικές έρχεται να προστεθεί η μέθοδος του σχολιασμού εικόνας και της μοντελοποίησης. Ο σχολιασμός εικόνων ωθεί τους μαθητές να αναπτύξουν κριτική σκέψη, καθώς απαιτεί ανάλυση και ερμηνεία των εικόνων, προκειμένου να διαμορφώσουν συνεκτικές

απόψεις. Όπως αναφέρει ο Schoenfeld (1989), αυτή η διαδικασία συμβάλλει στην εμπάθυνση της κατανόησης των θεμάτων. Οι τέχνες και οι δραστηριότητες μοντελοποίησης ενθαρρύνουν την καλλιτεχνική έκφραση και τη δημιουργικότητα, παράλληλα με τη διαδικασία της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συμμαθητών τους. Ο σχολιασμός εικόνων και η μοντελοποίηση αναδεικνύονται ως σημαντικά εργαλεία για την ανάπτυξη των παιδιών σε πολλούς τομείς, περιλαμβανομένων των γνώσεων, της κριτικής σκέψης, της καλλιτεχνικής έκφρασης και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Όσο αφορά την εμπλοκή των γονέων στην μάθηση στην σελίδα 143 του σχολικού βιβλίου, οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν την άσκηση γ) μερικές ερωτήσεις από τις οποίες είναι:

«Ενημερώνονται οι γονείς μας για τις ώρες που παρακολουθούμε τηλεόραση;»

«Πόσες τηλεοράσεις έχουμε στο σπίτι μας;»

«Προγραμματίζουμε με τους γονείς μας από πριν ποια εκπομπή θα παρακολουθήσουμε και για πόση ώρα;»

«Συζητάμε με τους γονείς μας αυτά που παρακολουθούμε;»

Στην σελίδα 50 του τετραδίου εργασιών, η άσκηση 5 αναφέρεται στην εμπλοκή γονέων και παιδιών. Συγκεκριμένα αναφέρει: *«Επιλέγουμε και παρακολουθούμε μαζί με τους γονείς μας μια εκπομπή. Στο τέλος συζητάμε: τι μας άρεσε και τι όχι, περιγράφουμε τους ήρωες, τι άλλο θα μπορούσαμε να κάνουμε με τους γονείς μας αν δεν βλέπαμε τηλεόραση».*

2.3.4 Δ' Δημοτικού

Στην συγγραφική ομάδα του σχολικού εγχειριδίου της Δ' δημοτικού ανήκουν οι Παναγιώτης Κόκκοτας, Δημήτριος Αλεξόπουλος, Αικατερίνη Μαλαμίτσα, Γεώργιος Μαντάς, Μαρία Παλαμαρά, Παναγιώτα Παναγιωτάκη και Παναγιώτης Πήλιουρας.

Στην σελίδα 7 του σχολικού βιβλίου απεικονίζεται η κεντρική ηρωίδα ονομαζόμενη ως Αριάδνη (Εικόνα 22). Οι μέθοδοι και οι τεχνικές στην εκπαιδευτική διαδικασία παραμένουν ίδιες. Αυτή τη φορά η 1^η ενότητα, εισάγει το μαθητή κατευθείαν στη γνωριμία του τόπου του και όχι από τη γνωριμία του άμεσου περιβάλλοντός του όπως είναι η τάξη του και η οικογένειά του. Σε αυτό το κεφάλαιο ο μαθητής έρχεται σε επαφή με τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας, το κλίμα του κάθε τόπου, τα ζώα και τα φυτά που φιλοξενεί καθώς και την ιστορία του τόπου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ περιεχόμενα		ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ περιεχόμενα	
ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΕΛΛΑΔΑ – Η ΧΩΡΑ ΜΑΣ (Τόπος) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Πρωτογνωρίσματα της Ελλάδας ..... 10 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Γνωρίζουμε καλύτερα το γεωγραφικό χαρακτηρισμό της Ελλάδας ..... 13 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Το γεωγραφικό διαμερισμό της Ελλάδας ..... 18 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Πολιτικές κτήσεις της Ελλάδας: Μια άλλη μελέτη για γεωγραφικά διαμερισμούς ..... 19 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Ο τόπος μας: Το φυσικό περιβάλλον του ..... 23 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Ο τόπος μας: Ο τόπος μας, άλλοι και τώρα ..... 24 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Ο τόπος μας: Μόλις με σπάρει ..... 24 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Σπαρτάει όλη ..... 27 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Πως κατασκευάζει ένα έργο ..... 30 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Πως ένα σημαντικό έργο αλλάζει τη ζωή μας ..... 32 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ 34		ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ (Οικονομία και Επαγγέλματα) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εργάζομαι όλοι! ..... 90 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Επαγγέλματα της σφαίρας και της θάλασσας ..... 92 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Βιομηχανία και επαγγέλματα ..... 94 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Επαγγέλματα που χρησιμοποιούν υπηρεσίες ..... 97 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Πώς επαγγέλματα, ένα προϊόν ..... 99 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ 102	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ (Πολιτισμός) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο πολιτισμός των Ελλήνων ..... 36 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η κερφόση μας: όσο «έγραψαν» -σε μας από παιδιά ..... 40 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ένας διάλογος με τον πολιτισμό ..... 43 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Φροντιστικό πρόγραμμα στον τόπο μας ..... 46 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Από πολιτισμό σε πολιτισμό ..... 48 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Αθλητισμός και πολιτισμός ..... 53 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ 56		ΕΝΟΤΗΤΑ 5. ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΟΜΟΥΜΕ ΤΟ ΣΩΜΑ ΜΑΣ (Άτομο - Ανθρώπινο) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Το σώμα μας ..... 104 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Φροντίζω το σώμα μου ..... 108 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ 112	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3. Η ΦΥΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ (Φυσικό Περιβάλλον και Προστασία) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Οικονομία της Ελλάδας ..... 58 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Οικονομία του τόπου μας ..... 62 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Συναλλαγές και ανταλλαγές ..... 64 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Διαδικασίες της φύσης: ηθίση των σπέρματων. Ο κύκλος ζωής των φυτών ..... 68 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Εξέλιξη και το περιβάλλον σήμερα ..... 70 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η μέση του τόπου ..... 73 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Αποφασίζοντας: Ψηφίζω και κερδίζω ..... 74 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Το κέρδι, πολλές στιγμές ..... 77 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Βέλους καθαρά, βέλους και ακατά ..... 79 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Τα βέλους κερδίζουν την ανδρεία ..... 81 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. Τα βέλους σε κρίση ..... 84 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. Ζώα που κινούνται να εξαρτηθούν ..... 86 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ 88		ΕΝΟΤΗΤΑ 6. ΜΕΛΕΤΑΜΕ ΤΟΝ ΦΥΣΙΚΟ ΚΟΣΜΟ (Φυσικές Επιστήμες) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Αποφασίζοντας ολόκληρο ..... 114 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Πως διαμερίζουμε ολόκληρο ..... 117 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Πως μετράμε τα χαρακτηριστικά των ουρανό ..... 119 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Πως υπήρξε ολόκληρο ..... 122 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Πώς «κέρδι» ολόκληρο: Τι μένει όλο, τι αλλάζει ..... 125 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Το φυσικό κέρδι... και «κέρδι» ολόκληρο ..... 130 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ 132	
ΕΝΟΤΗΤΑ 7. ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΜΕ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΜΑΣΤΕ (Επικοινωνία και Εντμήρωση) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Διαφορετικά κέρδι, διαφορετικές κτήσεις ..... 134 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Διαβάσαμε εφαρμογές, κερδίζουμε βιβλία ..... 136 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ακούμε ραδιόφωνο, κερδίζουμε τηλεόραση ..... 139 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μία «βιβλιο» επικοινωνίας και ενημέρωσης ..... 142 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Οργανωμένοι με πολλές κτήσεις ..... 144 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Γνωρίζουμε κέρδι κτήσεις ..... 146 ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ..... 149 ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ 150		5	

Εικόνα 21. Εξώφυλλο και περιεχόμενα του σχολικού εγχειριδίου της ΜΠ της Δ' Δημοτικού

— Γεια σου! Με λένε Αριάδνη. Εσένα;
 — Εμένα με λένε .....
 — Θα είμαστε μαζί όλη τη χρονιά. Με οδηγό το βιβλίο που κρατάς και συνεργάζομαι τους συμμαθητές σου και τον δάσκαλό σου θα ερευνήσουμε τον κόσμο γύρω μας. Στο «ταξίδι» μας αυτό θα χρειαστεί να κάνουμε έρευνες, να γράψουμε κείμενα, να φτιάξουμε σχέδια και κατασκευές, να διαβάσουμε βιβλία, να εργαστούμε σε υπολογιστές, να χρησιμοποιήσουμε υλικά, χάρτες, λεξικά, να μιλήσουμε με γνωστούς μας, με ειδικούς, με επιστήμονες, να πραγματοποιήσουμε επισκέψεις και εκδρομές. Το «ταξίδι», όμως, της ανθρώπινης γνώσης... δεν τελειώνει ποτέ. Εξαρτάται και από μας πόσο μακριά θα φτάσουμε.

Λίγα λόγια για το βιβλίο

Το βιβλίο σου
 Έχει οκτώ ενότητες που είναι χωρισμένες σε κεφάλαια. Στην αρχή κάθε κεφαλαίου μπορούμε να διαβάσουμε τον τίτλο του και ακριβώς από κάτω με δυο λόγια όσα θα μελετήσουμε σ' αυτό.

Κάθε ενότητα
 Έχει το δικό της σύμβολο και χρώμα, για να ξεχωρίζει από τις άλλες. Περιέχει το «χάρτη από λέξεις», τα κεφάλαια και την ανασκόπηση.

Κάθε κεφάλαιο
 Περιέχει ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες. Έτσι, άλλοτε θα εργαζόμαστε μόνοι μας, άλλοτε με την ομάδα μας και άλλοτε όλοι οι μαθητές της τάξης μαζί. Στην προσπάθειά μας αυτή βοηθός και συνεργάτης θα είναι ο δάσκαλός μας.

Εικόνα 22. Η Αριάδνη

Σε αυτή τη φάση της ανάπτυξής τους, τα παιδιά αρχίζουν να αποκτούν τη δυνατότητα να αναλύουν πληροφορίες με λογικό τρόπο και να εκφράζονται με επιχειρήματα. Το debate παρέχει ένα πλαίσιο όπου μπορούν να εξασκήσουν αυτές τις δεξιότητες (Facione, 2015).

Το βιβλίο της Δ' είναι πιο πυκνογραμμένο σχετικά με τα προηγούμενα, λόγω το ότι είναι μεγαλύτερη τάξη από τις προηγούμενες.

Μόλις στην σελίδα 101 του βιβλίου του μαθητή εμφανίζεται η πρόθεση για συνεργασία και τέλος στην σελίδα 102, δηλ. συνολικά 2 φορές. Στην σελίδα 15 του τετραδίου εργασιών, ενθαρρύνεται η συνεργασία των γονιών και παππούδων/γιαγιάδων με τα παιδιά. Σε αυτή την άσκηση, οι μαθητές καλούνται να ρωτήσουν τους παππούδες τους σχετικά με τα παιχνίδια που έπαιζαν όταν ήταν εκείνοι μικροί. Στην σελίδα 17 οι μαθητές δημιουργούν ένα ενημερωτικό φυλλάδιο για κάποιο θρησκευτικό μνημείο του τόπου τους. Έπειτα μοιράζουν τα φυλλάδια στις άλλες τάξεις, στους δασκάλους και στον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων. Η παραπάνω δραστηριότητα εμπλέκει τους μαθητές με ολόκληρη την σχολική κοινότητα.

Όλη η σειρά βιβλίων της ΜΠ αναφέρει την συνεργασία των γονέων από την Α' - Δ' Δημοτικού, ωστόσο σταδιακά από την Α' αρχίζει να εξασθενεί.

Κεφάλαιο 3. Σχέση Γονέων - Σχολείου/ Συνεργασία γονέων - μαθητών

3.1 Γονείς και Σχολείο

Η συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική πορεία των παιδιών τους έχουν εκτενώς μελετηθεί, ειδικά σε διεθνές επίπεδο, και γνωστοποιούνται με τον όρο «γονεϊκή εμπλοκή» (parental involvement). Αυτή η εμπλοκή περιλαμβάνει την προσφορά των γονιών στην ακαδημαϊκή επίδοση και την αναπτυξιακή ισορροπία των παιδιών τους, τόσο στο περιβάλλον του σπιτιού όσο και στο περιβάλλον του σχολείου.

Παρά τις πολλές έρευνες που έχουν διεξαχθεί, ο όρος παραμένει ασαφής, καθώς αποτελείται από διάφορες ενέργειες που συνθέτουν έναν κοινό παράγοντα της γονεϊκής εμπλοκής, η οποία θεωρείται αφανής προβλεπτικός παράγοντας της επιτυχίας του μαθητή (Million, 2003). Η γονεϊκή εμπλοκή μπορεί να περιλαμβάνει απλές επισκέψεις στο σχολείο, συχνή επικοινωνία με τους δασκάλους και πραγματική συμμετοχή στις αποφάσεις που αφορούν τη διοίκηση του σχολείου (Γεωργίου, 2000). Οι Klicka & Phillips (1997) προτείνουν έναν πιο περίπλοκο ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο η γονεϊκή εμπλοκή αποτελεί το σύνολο των ενεργειών που προσφέρονται από τους συλλόγους γονέων εθελοντικά, συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης του οικογενειακού περιβάλλοντος για την υποστήριξη της μάθησης και της ανάπτυξης των μαθησιακών διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα στο σχολείο. Οι ορισμοί και οι μορφές της γονεϊκής εμπλοκής εξαρτώνται από το ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται.

Η διαδικασία της μάθησης και η ανατροφή των παιδιών αποτελούν ένα συνεχές εκπαιδευτικό ταξίδι που ξεκινά από τη στιγμή της γέννησής τους και συνεχίζεται μέσα από το περιβάλλον της οικογένειας, το προσχολικό, το σχολείο και την ευρύτερη κοινωνική κοινότητα. Τα παιδιά ανήκουν σε δύο βασικά μικροσυστήματα, την οικογένεια και το σχολείο, τα οποία αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν την ανάπτυξή τους. Η οικογένεια αποτελεί το κύριο σημείο αναφοράς για το παιδί, ενώ το σχολείο αναλαμβάνει το ρόλο του κύριου θεσμού εκπαίδευσης και αγωγής. Επειδή η ανατροφή και η εκπαίδευση των παιδιών είναι ζωτικής σημασίας για και τα δύο μικροσυστήματα, η συνεργασία μεταξύ τους είναι ουσιώδης για την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων. Καθώς το παιδί αλληλεπιδρά με αυτά τα δύο συστήματα, η εσωτερική δομή και λειτουργία του ενός πρέπει να συνδυάζεται με εκείνη του άλλου (Πυργιωτάκης, 2001; 2005; Μπρούζος, 1998; Ναούμ, 2014).

Οι γονείς είναι υπεύθυνοι για την φυσική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών έως την είσοδό τους στο σχολείο, ενώ οι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη νοητική τους ανάπτυξη και τη διαδικασία μάθησής τους (Patrikakou et al., 2005). Η συνεργασία ανάμεσα σε σχολείο και οικογένεια είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική λειτουργία των δύο θεσμών και την επιτυχία τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η συνεργασία σχολείου και οικογένειας συμπεριλαμβάνει μερικές βασικές αρχές. Οι Ψάλτη & Γαβριηλίδου (1996), Βρεττός (2004), και Λουκέρης (2004) συμπεραίνουν τα ακόλουθα (όπ. αναφ. στο Κλαδάκης, 2012, σελ. 45-46):

- **Η σημαντικότητα του γονικού ρόλου** είναι αναντικατάστατη στη σύγχρονη εποχή. Οι επαγγελματικές υποχρεώσεις των γονέων, μαζί με την έλλειψη χρόνου για επαρκή επικοινωνία και αφιέρωση στα παιδιά, καθώς και οι διαλυμένες οικογένειες και οι διαταραγμένες οικογενειακές σχέσεις, δημιουργούν δυσμενείς συνθήκες για τη μάθηση. Είναι αναγκαίο το σχολείο να προσπαθήσει να αντισταθμίσει αυτά τα κενά, τόσο στον συναισθηματικό όσο και στον γνωστικό τομέα. Αυτή η αποστολή είναι δύσκολη και συχνά δεν επιτυγχάνεται πλήρως. Ωστόσο, η κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα συνεργασίας με την οικογένεια μπορεί να αποτελέσει μια λύση για την κάλυψη αυτών των αναγκών.
- **Η σημασία των ιδιωτικών και τοπικών χαρακτηριστικών** είναι σημαντική. Κάθε οικογένεια διαθέτει θετικά στοιχεία. Ο εκπαιδευτικός, παρά τη θεωρητική του κατάρτιση, αποκτά τις περισσότερες γνώσεις μέσω της διερεύνησης του τοπικού περιβάλλοντος, όπως η κοινότητα, οι παραδόσεις και άλλα υποστηρικτικά συστήματα, καθώς και μέσω της μελέτης των κατά περίπτωση οικογενειών.
- **Η προσαρμογή στον ατομικό τρόπο μάθησης** κάθε μαθητή αποτελεί σημαντική πτυχή. Γονείς και εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν αυτήν την ατομικότητα και παρέχουν τα κατάλληλα μαθησιακά ερεθίσματα. Επιπλέον, οι βιωματικές εμπειρίες μάθησης, όπως οι επισκέψεις σε μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα και άλλα μέρη, αποτελούν σημαντικό μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Συνολικά, ο μαθητής αναπτύσσει την ικανότητα να προσαρμόζει τον τρόπο μελέτης στον εαυτό του, αντί να προσαρμόζεται αποκλειστικά στα διδασκόμενα θέματα.
- **Οι προσδοκίες του ατόμου** διαμορφώνονται μέσα από την αλληλεπίδραση του με το περιβάλλον του. Καθοριστικός ρόλος σε αυτήν τη διαδικασία έχουν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Η αυτοεικόνα του μαθητή διαμορφώνεται από τις αντιλήψεις των άλλων και

τις δικές του προσδοκίες. Η απόρριψη στο σχολείο και στο σπίτι μπορεί να προκαλέσει διπλό πλήγμα στον μαθητή.

- **Η ισορροπία μεταξύ ανταγωνισμού και συνεργασίας** είναι σημαντική, καθώς συχνά γονείς και εκπαιδευτικοί προωθούν καταστάσεις ανταγωνισμού με σκοπό την προετοιμασία των παιδιών για την είσοδό τους στην ενήλικη ζωή. Παρ' όλα αυτά, είναι σημαντικό να επιδιώκεται ο εξανθρωπισμός, καθώς ο αποκλειστικός ανταγωνισμός μπορεί να οδηγήσει σε επιθετικότητα, ψυχολογικά προβλήματα και συναισθηματική ένταση. Επιπλέον, οι μαθητές που αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην εκπαίδευση μπορεί να αδιαφορούν για το σχολείο αν δεν αισθάνονται ότι έχουν υποστήριξη. Η καλή συνεργασία μεταξύ γονέων και σχολείου μπορεί να βοηθήσει στην εξισορρόπηση αυτών των πτυχών, καθώς τόσο η συνεργασία όσο και ο ανταγωνισμός είναι αναπόσπαστα μέρη της διαδικασίας μάθησης.
- **Η αρχή της θεσμοθέτησης** υποδηλώνει τη σημασία της παροχής εκπαίδευσης και παιδείας από την οικογένεια, με βάση τους επίσημους εκπαιδευτικούς νόμους που έχουν θεσπιστεί από την Πολιτεία, προκειμένου να επιτευχθούν οι καλύτερες δυνατές εκπαιδευτικές επιδόσεις.

3.2 Γονείς και Μαθητές

Η ηλικία και το φύλο του παιδιού είναι ένας ακόμα παράγοντας της γονεϊκής εμπλοκής που επηρεάζει τη σχολική επίδοση. Όταν είναι μικρά τα παιδιά τόσο περισσότερο εμπλέκονται οι γονείς στην εκπαιδευτική διαδικασία τους. Αυτό το γεγονός οφείλεται στην αντίληψη των γονέων ότι τότε τα παιδιά βρίσκονται στην πιο σημαντική ηλικία και χρειάζονται συναισθηματική υποστήριξη.

Άλλωστε γνωρίζουν, την μετέπειτα παρέμβασή τους ότι δε θα είναι ιδιαίτερα απαραίτητη (Green et al., 2007), ενώ τακτικά θα δυσκολεύονται και με την ύλη των μεγαλύτερων τάξεων, όπως και λόγω της εφηβείας. Οι Iverson et al. (1981) και Reynolds (1992) αναφέρουν ότι η γονεϊκή εμπλοκή έχει καλύτερα αποτελέσματα σε σχέση με τους μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου. Όσον αφορά, το φύλο του παιδιού διαπιστώθηκε από έρευνες (Stevenson & Baker, 1987, όπ. αναφ. στο Γεωργίου, 2000, σελ. 141) ότι οι γονείς των αγοριών εμπλέκονται περισσότερο, καθώς τα αγόρια εμφανίζουν μερική καθυστέρηση στην αρχή της σχολικής τους εργασίας, είναι λιγότερο υπεύθυνα από τα κορίτσια, στην ολοκλήρωση των εργασιών τους και σημειώνουν χαμηλότερες επιδόσεις.

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία

4.1 Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας, είναι να διερευνήσει τις γνώσεις, τις αντιλήψεις, τις στάσεις, τις προτιμήσεις και τις πρακτικές των γονέων μαθητών/τριών του Δημοτικού σχολείου για το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ).

Συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα, πάνω στα οποία δομήθηκε η έρευνα, ορίζονται ως εξής:

- Ποιες είναι οι γνώσεις των γονέων για το μάθημα της ΜΠ;
- Ποιες είναι οι αντιλήψεις των γονέων για το μάθημα της ΜΠ;
- Ποιες είναι οι στάσεις των γονέων για το μάθημα της ΜΠ;
- Ποιες είναι οι προτιμήσεις των γονέων για το μάθημα της ΜΠ;
- Ποιες είναι οι πρακτικές των γονέων για το μάθημα της ΜΠ;

4.2 Συλλογή δεδομένων

Η παρούσα έρευνα έλαβε χώρα στην πόλη της Φλώρινας και της Θεσσαλονίκης την άνοιξη του 2024 και περιλάμβανε συνέντευξη σε δώδεκα (12) γονείς παιδιών που φοιτούσαν στο Δημοτικό σχολείο, συγκεκριμένα έντεκα (11) μητέρες και ένας (1) πατέρας.

Η συνέντευξη κρίθηκε ως η κατάλληλη μεθοδολογία για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων και το είδος της έρευνας, που ανήκει στο ερμηνευτικό παράδειγμα (Cohen et al., 2018). Με τη συνέντευξη, οι συμμετέχοντες διευκολύνονται στο να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους, τις εμπειρίες τους και τα συναισθήματά τους, παρέχοντας στους/ στις ερευνητές/ ερευνήτριες εκτενείς και λεπτομερείς πληροφορίες, και με αυτό τον τρόπο είναι δυνατό να κατανοηθούν καλύτερα και να αναλυθεί η οπτική τους. Η συνέντευξη επίσης, επιτρέπει στον/ στην ερευνητή/ ερευνήτρια να συζητά με τους συμμετέχοντες, να ζητά διευκρινίσεις και παραδείγματα, καθώς και να προσαρμόζει ανάλογα τις ερωτήσεις (Creswell, 2016).

Για την πραγματοποίηση των προσωπικών συνεντεύξεων σχεδιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε **Οδηγός συνέντευξης** (βλέπε Παράρτημα) ο οποίος βασίστηκε στα ερευνητικά ερωτήματα. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας, τη διαδικασία συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων που θα προκύψουν από τις απαντήσεις, τη χρήση των απαντήσεων τους αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας, την εμπιστευτικότητα και

εχεμύθεια που θα τηρηθεί σε σχέση με τα προσωπικά τους στοιχεία και αφού ζητήθηκε να απαντήσουν στις ερωτήσεις με ειλικρίνεια, χωρίς να ανησυχούν ότι δίνουν κάποια «σωστή απάντηση», συναίνεσαν στη συμμετοχή τους στην έρευνα. Η συνέντευξη που είχε χρονική διάρκεια περίπου μισής ώρας, ηχογραφήθηκε και μεταγράφηκε, ώστε να μπορέσουν τα κείμενα των απαντήσεων τους να αναλυθούν.

4.3. Ανάλυση δεδομένων

Τα δεδομένα αναλύθηκαν και ερμηνεύτηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης όπως αυτή περιγράφεται από τις Braun & Clarke (2006).

Η θεματική ανάλυση είναι μια ευέλικτη, ευρέως χρησιμοποιούμενη μέθοδος ποιοτικής έρευνας που περιλαμβάνει τον εντοπισμό μοτίβων, δηλ. «θεμάτων», στα ποιοτικά δεδομένα (Braun & Clarke, 2006). Τα θέματα περιλαμβάνουν ομάδες κωδικών ή κατηγοριών και έχουν σχέση με τη σημασιολογία των δεδομένων και όχι με τη μορφή ή τη συχνότητα εμφάνισής τους. Στη συγκεκριμένη έρευνα, τα θέματα προκύπτουν από «κάτω προς τα πάνω» (επαγωγική προσέγγιση), δηλ. από τα ίδια τα δεδομένα και όχι από τη θεωρία ή προηγούμενες έρευνες. Τα βήματα για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης είναι (Braun & Clarke, 2006): (α) εξοικείωση με τα δεδομένα, (β) κωδικοποίηση, (γ) αναζήτηση θεμάτων, (δ) αναθεώρηση θεμάτων, (ε) προσδιορισμός των θεμάτων, και (στ) συγγραφή των ευρημάτων.

Τα θέματα, όπως και οι κωδικοποιημένες απαντήσεις των συμμετεχόντων παρουσιάζονται στους σχετικούς πίνακες που ακολουθούν. Οι κωδικοποιημένες απαντήσεις είτε είναι ακριβείς μεταφορές του προφορικού λόγου των συμμετεχόντων είτε είναι συντετμημένες, κάτι που έγινε για πρακτικούς λόγους, χωρίς να χάνεται ποτέ το νόημα των λεγόμενων των συμμετεχόντων στην έρευνα γονέων. Είναι σημαντικό να επισημανθεί τέλος, ότι δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ανάδειξη των κατηγοριών (θεμάτων) κάθε ερώτησης που μπορεί να προέκυψαν από τις απαντήσεις πολλών ή και ενός, καθώς στις απαντήσεις των γονέων εμφανίστηκαν επαναλαμβανόμενες εκφράσεις σε διαφορετικές απαντήσεις, ή σύνθετες απαντήσεις που νοηματικά ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες. Οι τελευταίες απεικονίζονται στον κάθε πίνακα ως εξής: Κατηγορία/Θέμα: Μήλα, Κωδικός: Μου αρέσουν τα μήλα (και τα πορτοκάλια) (Άνθρωπος 1= Α1), Κατηγορία/Θέμα: Πορτοκάλια: Κωδικός: Μου αρέσουν (τα μήλα) και τα πορτοκάλια (Α1).

4.4 Συμμετέχοντες στην έρευνα

Στην έρευνα συμμετείχαν δώδεκα (12) άνθρωποι, όλοι γονείς παιδιών που φοιτούσαν στο Δημοτικό σχολείο, συγκεκριμένα έντεκα (11) μητέρες και ένας (1) πατέρας από τις πόλεις της Φλώρινας και της Θεσσαλονίκης. Μοναδικό κριτήριο για την επιλογή του δείγματος, βολικό δείγμα (ευκολίας), ήταν να έχουν παιδί που φοιτά στο Δημοτικό σχολείο. Τα πραγματικά ονόματα των συμμετεχόντων αποκρύφτηκαν και κωδικοποιήθηκαν σύμφωνα με τον παρακάτω Πίνακα 1.

Πίνακας 1. Συμμετέχοντες* στην έρευνα

	Ιδιότητα	Ηλικία	Επάγγελμα	Σπουδές	Τάξη παιδιού
Άνθρωπος 1	M	37	O	Γ'θμια	Γ'
Άνθρωπος 2	M	38	O	Γ'θμια	Ε'
Άνθρωπος 3	M	40	ΔΥ	Γ'θμια	Γ'
Άνθρωπος 4	M	49	O	Β'θμια	Ε'
Άνθρωπος 5	M	38	ΙΥ	Γ'θμια	Δ'
Άνθρωπος 6	M	43	ΔΥ	Γ'θμια	Στ'
Άνθρωπος 7	M	44	ΕΕ	Γ'θμια	Δ'
Άνθρωπος 8	M	48	ΙΥ	Β'θμια	Γ'
Άνθρωπος 9	Π	39	ΙΥ	ΤΣ	Α'
Άνθρωπος 10	M	40	ΙΥ	Γ'θμια	Δ'
Άνθρωπος 11	M	50	ΙΥ	Β'θμια	Δ'
Άνθρωπος 12	M	45	ΔΥ	Γ'θμια	Δ'
Μ.Ο.:		42,58			

* **Ιδιότητα** (Μητέρα = Μ, Πατέρας = Π), **Επάγγελμα** (Δημόσιος Υπάλληλος = ΔΥ, Ιδιωτικός Υπάλληλος = ΙΥ, Ελεύθερος Επαγγελματίας = ΕΕ, Οικιακά = Ο), **Σπουδές** (Τριτοβάθμια = Γ'θμια, Δευτεροβάθμια = Β'θμια, Τεχνική Σχολή = ΤΣ)

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα

5.1 Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος χθες

Οι γονείς ρωτήθηκαν: «Ποιες είναι οι δικές σας αναμνήσεις από το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ), όταν φοιτούσατε εσείς στο δημοτικό;»

Στη βοηθητική ερώτηση 1.1: «Μπορείτε να μου πείτε κάποια πράγματα σχετικά με το περιεχόμενο του μαθήματος, αν θυμάστε; Κάτι που θυμάστε σήμερα ότι είχατε μάθει σε αυτό το μάθημα. Κάτι που θυμάστε σήμερα ότι σας είχε κάνει εντύπωση.» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 2. Κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ξανά εδώ ότι στη στήλη 'Κωδικός/ Απάντηση' αναφέρονται οι απαντήσεις και δίπλα σε κάθε απάντηση ποιος Άνθρωπος την έδωσε. Στοιχεία του κάθε Ανθρώπου περιγράφονται στον παραπάνω Πίνακα 1.

Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 2, προέκυψαν 14 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Οι δύο πιο συχνές κατηγορίες που προέκυψαν ήταν: «**Φυτολόγιο**» (N = 6) και «Καμία ανάμνηση» (N = 4). Ακολουθούν οι κατηγορίες «Εκδρομές», «Περιβάλλον (γενικά)» και «Φακές». Ακολουθούν από μία φορά οι κατηγορίες: «Κύκλος του νερού», «Χλωρίδα», «Πανίδα», «Περιβαλλοντικά προβλήματα», «Περιβαλλοντικές λύσεις», «Γεωγραφία», «Ανθρώπινοι οικισμοί», «Ανθρώπινα συστήματα» και «Ανθρώπινο σώμα».

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αναφέρθηκαν περιορίζονται στη ρύπανση (γενικά του περιβάλλοντος) και οι περιβαλλοντικές λύσεις στην ανακύκλωση (Πίνακας 2). Η κατηγορία «Γεωγραφία» αναφέρεται αποκλειστικά στην γεωγραφία της Ελλάδας.

Πίνακας 2. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.1

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Καμία ανάμνηση	4	«δεν θυμάμαι τίποτα»	Ά3
		«δεν θυμάμαι τίποτα, καθόλου. νομίζω ότι οι δάσκαλοι το προσπερνούσαν και έδιναν πιο πολύ βάση σε μαθηματικά και γλώσσα. δεν δίναμε ιδιαίτερη βάση στο 'Εμείς και ο κόσμος'. Δεν κάναμε κάτι συγκεκριμένο.»	Ά6
		«δεν θυμάμαι και πολλά πράγματα. θυμάμαι όμως ότι μου άρεζε. Ήταν ενδιαφέρον και μάθαινα καινούρια πράγματα.»	Ά7
		«δεν θυμάμαι καθόλου.»	Ά9
Φυτολόγιο	6	«θυμάμαι τότε αμυδρά, ότι μας είχαν βάλει μία άσκηση να κάνουμε ένα φυτολόγιο»	Ά1
		«θυμάμαι ότι είχαμε μαζέψει κάποια φύλλα από διάφορα δέντρα, είχαμε γράψει το κάθε	Ά2

		φυλλαράκι τι δέντρο είναι.» «νομίζω ότι κάναμε φυτολόγιο στο δημοτικό.»	Ά3
		«αυτό που θυμάμαι πολύ έντονα είναι το φυτολόγιο. Μαθαίναμε για τα φυτά, τα μαζεύαμε και τα βάζαμε σε ένα ειδικό ντοσιέ.»	Ά10
		«θυμάμαι ότι μας είχαν βάλει να μαζέψουμε φύλλα από διάφορα δένδρα και να τα βάλουμε σε ένα άλμπουμ, αφού πρώτα τα αποξηράναμε μαζί με τους γονείς μου. Είχα μαζέψει φύλλα που πλατάνι και διάφορα άλλα και για να τα αποξηράνω τα είχα βάλει ανάμεσα σε σελίδες από χαρτί.»	Ά11
		«ίσως να κάναμε φυτολόγιο, αυτό το θυμάμαι.»	Ά12
Εκδρομές	2	«πηγαίναμε εκδρομές στην Κερκίνη, στον Άγιο Νικόλαο, σε αλάνες, όπου είχε ποτάμια, λιμνούλες. Γενικά, στις εκδρομές που μας πηγαίνουν πάντα στην φύση.»	Ά8
		«σχετικά με το μάθημα, θυμάμαι ημερήσιες εκδρομές που μας πήγαιναν»	Ά11
Περιβάλλον (γενικά)	2	«μαθαίναμε αρκετά πράγματα για το περιβάλλον τότε.»	Ά10
		«μαθαίναμε για το περιβάλλον»	Ά7
Φακές	2	είχαμε φυτέψει φακές σε ένα κεσεδάκι από γιαούρτι, αν θυμάμαι καλά	Ά1
		«θυμάμαι φυτεύαμε φακές. Μας έβαζαν οι δάσκαλοι να δούμε πώς βγαίνουν οι φακές από ένα κεσεδάκι από γιαούρτι με βαμβάκι. Το ποτίζαμε και έβγαινε η φακή. Αυτό μου έχει μείνει, που το είχαμε κάνει εμπειρικά στο σχολείο.»	Ά11
Κύκλος του νερού	1	«την πορεία του νερού, εκεί που εξατμίζεται.»	Ά4
Χλωρίδα	1	«χλωρίδα, πολύ αμυδρά»	Ά5
Πανίδα	1	«πανίδα, πολύ αμυδρά»	Ά5
Περιβαλλοντικά προβλήματα	1	«μαθαίναμε για τη ρύπανση. Εντύπωση μου έκανε το πόσο πολύ μολύνουμε εμείς το περιβάλλον.»	Ά7
Περιβαλλοντικές λύσεις	1	«μαθαίναμε για την ανακύκλωση,. Εντύπωση μου έκανε το τι μπορεί να κάνουμε εμείς οι ίδιοι.»	Ά7
Γεωγραφία	1	«θυμάμαι στη γεωγραφία τότε, κάναμε τον χάρτη της Ελλάδας και κάποιους νομούς της. Επάνω βάζαμε ριζόχαρτο και έπειτα το πατούσαμε με το μολύβι. Έτσι, σχεδιάζαμε τους νόμους με διάφορα χρώματα και γράφαμε πάνω το όνομα του νόμου και πού βρίσκεται. Αυτό το κάναμε μόνο για τον χάρτη της Ελλάδας.»	Ά11
Ανθρώπινοι οικισμοί	1	«επίσης μαθαίναμε για τις γειτονιές, τα είδη των σπιτιών.»	Ά10
Ανθρώπινα συστήματα	1	«πολιτικά συστήματα, πολύ αμυδρά»	Ά5
Ανθρώπινο σώμα	1	«όταν είχε το γυναικείο σώμα και το αντρικό. το πώς δημιουργούνται τα παιδιά, δηλ. η εγκυμοσύνη της μητέρας.»	Ά2

Σύνολο: 14 Κατηγορίες

Στη βοηθητική ερώτηση 1.2: «Μπορείτε να μου πείτε κάποια πράγματα σχετικά με το πως γινόταν το μάθημα αυτό, αν θυμάστε. Κάτι που θυμάστε ότι είχε γίνει στην τάξη ή στο σχολείο;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 3. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 3, προέκυψαν 6 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Η πιο συχνή κατηγορία που προέκυψε ήταν: «**Μέσα στην τάξη**». Ακολουθεί η κατηγορία «**Δασκαλοκεντρικά**» και η κατηγορία «**Καμία ανάμνηση**». Από μία φορά αναφέρθηκαν οι κατηγορίες: «**Πειράματα**», «**Μάζεμα σκουπιδιών**» και «**Όχι εργασίες**».

Πίνακας 3. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.2

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Μέσα στην τάξη	6	«δεν μας έβγαζε έξω ο δάσκαλος.»	Ά1
		«μας μιλούσε ο δάσκαλος και εμείς ακούγαμε»	Ά3
		«είχαμε τον δάσκαλο στην Ε΄ ο οποίος μας έκανε πολλά πειράματα»	Ά4
		«μέσα στην τάξη, δεν είχαμε κάποια άλλα ερεθίσματα.»	Ά5
		«γινόταν μες το σχολείο από τον δάσκαλο»	Ά7
		«μιλούσε ο δάσκαλος κι εμείς ακούγαμε.»	Ά10
Δασκαλοκεντρικά	3	«(μας μιλούσε ο δάσκαλος και εμείς ακούγαμε.) Συζητούσαμε, βλέπαμε τις εικόνες»	Ά3
		«(γινόταν μες το σχολείο από τον δάσκαλο) και πολύ βαρετά θα έλεγα και τυπικά, ίσως θα μπορούσε να γίνει πιο ενδιαφέρον γιατί έχει να δώσει πολλοί σημαντικά πράγματα. Ο δάσκαλος απλά δίδασκε και εμείς ακούγαμε.»	Ά7
		«θυμάμαι απλά ότι ήταν πολύ δασκαλοκεντρική μέθοδος. Μιλούσε ο δάσκαλος κι εμείς ακούγαμε.»	Ά10
Καμία ανάμνηση	2	«δεν θυμάμαι.»	Ά2
		«δεν θυμάμαι πώς γινόταν το μάθημα αυτό.»	Ά12
Πειράματα	1	«(είχαμε τον δάσκαλο στην Ε΄ ο οποίος μας έκανε πολλά πειράματα.) Στην ώρα του μαθήματος πάντα.»	Ά4
Μάζεμα σκουπιδιών	1	«(μας μιλούσε ο δάσκαλος και εμείς ακούγαμε. Συζητούσαμε, βλέπαμε τις εικόνες,) μας είχε βγάλει ο κύριος να μαζέψουμε τα σκουπίδια στην αυλή.»	Ά3
Όχι εργασίες	1	«δεν ήταν πολύ αναπτυγμένο το μάθημα αυτό, ώστε να κάνουμε κάποιες εργασίες.»	Ά2

Σύνολο: 6 Κατηγορίες

Στη βοηθητική ερώτηση 1.3: «Μπορείτε να μου πείτε κάποια πράγματα σχετικά με κάτι που είχατε κάνει στο σπίτι σχετικά με αυτό το μάθημα, αν θυμάστε; Αν συνεργαστήκατε με τους δικούς σας γονείς σε κάτι σχετικό με το μάθημα αυτό.» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 4. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 4 προέκυψαν 4 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). «Ναι (γενικά)» όπου γίνεται μια γενική αναφορά στο ότι υπήρχε «βοήθεια» από τους γονείς, «Ναι (φυτολόγιο)» όπου η βοήθεια αυτή αφορούσε το φυτολόγιο και τη δημιουργία του, «Ναι (ήθη και έθιμα)» όπου η βοήθεια αφορούσε το θέμα αυτό, και τέλος η κατηγορία: «Όχι/ Δεν θυμάμαι», που ήταν αυτή που αναφέρθηκε περισσότερο (N = 4).

Πίνακας 4. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.3

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Ναι (γενικά)	2	«εννοείται με βοηθούσαν.»	Ά9
		«ναι, βέβαια με βοηθούσαν.»	Ά11
Ναι (φυτολόγιο)	3	«με είχαν βοηθήσει με το φυτολόγιο οι γονείς μου, με είχαν βάλει έξω να μαζέψουμε τα λουλούδια και τα φυτά που ήθελε ο κύριος.»	Ά1
		«στο φυτολόγιο με είχε βοηθήσει η μητέρα μου, να μαζέψω φυτά. Να μου πει τις ονομασίες και να το φτιάξουμε μαζί.»	Ά10
		«η μαμά μου έφτιαχνε τα φυτολόγια εγώ δεν έκανα τίποτα, πίστεψέ με.»	Ά12
Ναι (ήθη και έθιμα)	1	«με βοηθούσαν στα ήθη και τα έθιμα.»	Ά5
Όχι/ Δεν θυμάμαι	4	«μόνη μου διάβαζα, αλλά δεν θυμάμαι αν μας έβαζε κάτι έξτρα.»	Ά3
		«δεν θυμάμαι, για κανένα μάθημα δεν συνεργαζόμουν.»	Ά4
		«δεν θυμάμαι να έκανα κάποια εργασία στη ΜΠ. Γενικά, δεν θυμάμαι να έκανα πολλές εργασίες με τους γονείς. Δεν είναι όπως τώρα.»	Ά7
		«δεν θυμάμαι.»	Ά8
Σύνολο: 4 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 1.4: «Ως παιδί θυμάστε να: Θεωρούσατε σημαντικό αυτό το μάθημα; Σας άρεσε αυτό το μάθημα; Υπήρχε κάτι που δεν σας άρεσε; Κάτι που θεωρούσατε ως εμπόδιο ή πρόβλημα;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 5. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 5, προέκυψαν 3 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). «Ναι, μου άρεσε», η πιο συχνή κατηγορία, «Όχι, δεν μου άρεσε» και «Δεν θυμάμαι». Ο λόγος που αναφέρθηκε γιατί δεν άρεσε ήταν ότι επειδή ήταν «πολύ θεωρητικό» (Ά5). Οι λόγοι οι οποίοι

αναφέρθηκαν για τους οποίους άρεσε το μάθημα είναι: γιατί ήταν «ενδιαφέρον» (Α1, Α4, Α11), «λόγω των πειραμάτων» (Α4) και δραστηριοτήτων όπως ο «σχεδιασμός του χάρτη της Ελλάδας» (Α11), γιατί ήταν «ευχάριστο» (Α8) και «χαλαρό» (Α3) μάθημα με «λίγες απαιτήσεις» (Α3) που επέτρεπε «συζήτηση» (Α3, Α8) και «δεν απαιτούσε διάβασμα» (Α6, Α8). Ήταν ενδιαφέρον επίσης γιατί είχε ως αντικείμενο «το περιβάλλον» (Α9) και μάθαινε κανείς πολλά πράγματα για «την κοινωνία» (Α10) γύρω μας.

Πίνακας 5. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 1.4

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Ναι, μου άρεσε	10	«Εμένα μου άρεζε σαν μάθημα, είχε ενδιαφέρον σε σχέση με τα άλλα μαθήματα. Απορώ γιατί δεν το κάναμε πιο εντατικά.»	Α1
		«Μου άρεζε πάρα πολύ.»	Α2
		«Ήτανε μάθημα σαν και τα άλλα, απλά με λιγότερες απαιτήσεις. Ήταν πιο χαλαρό γιατί είχε πολλή κουβέντα. Μας άρεζε γιατί ακούγαμε τον δάσκαλο να μας λέει για χρήσιμα θέματα, εκτός από τα μαθηματικά που είχαν άλλες απαιτήσεις.»	Α3
		«Το θεωρούσα ενδιαφέρον λόγω των πειραμάτων που κάναμε.»	Α4
		«Μου άρεζε γιατί δεν χρειαζόταν να διαβάσω.»	Α6
		«Μου άρεζε, ναι.»	Α7
		«Συνήθως ήταν πιο ευχάριστο από άλλα μαθήματα που έπρεπε να αποστηθίσεις, γιατί είχε να κάνει με την κουβέντα. Οπότε ναι, ήταν πιο ευχάριστο.»	Α8
		«Μας άρεζε σαν μάθημα, επειδή είχε να κάνει με το περιβάλλον.»	Α9
		«Μου άρεζε πολύ και το θεωρούσα πολύ σημαντικό τότε. Μάθαινα πολλά πράγματα τότε για την κοινωνία γύρω μου»	Α10
		«Ήταν ενδιαφέρον μάθημα, εμένα προσωπικά μου άρεζε. Εντύπωση μου έκανε ο σχεδιασμός του χάρτη της Ελλάδας και αυτό μου αποτυπώθηκε στο μυαλό. Αργότερα, ήξερα κατά πού πέφτουν μερικοί νομοί της Ελλάδας.»	Α11
		Όχι, δεν μου άρεσε	1
Δεν θυμάμαι	1	«Η μαμά μου ασχολιόταν , δεν θυμάμαι εγώ καθόλου.»	Α12
Σύνολο: 3 Κατηγορίες			

5.2 Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος σήμερα

Αντικείμενο της 2^{ης} ερώτησης ήταν η κατανόηση του μαθήματος της ΜΠ και της εφαρμογής του σήμερα μέσα από τα μάτια και τις εμπειρίες των γονέων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Στη βοηθητική ερώτηση 2.1: «*Γνωρίζετε σε ποιες τάξεις γίνεται κανονικά το μάθημα και πόσες ώρες την εβδομάδα;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 6. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 6, προέκυψαν 3 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Οι γονείς είτε «γνωρίζουν» συγκεκριμένα, δηλ. και τις διδακτικές ώρες, είτε «**γνωρίζουν (γενικά)**», δηλ. πόσες φορές γίνεται μέσα στην εβδομάδα, είτε «δεν γνωρίζουν».

Πίνακας 6. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.1

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Γνωρίζουν	3	«Στην Α' και στην Β' κάνουν ΜΠ 3 ώρες την εβδομάδα, Γ' και Δ' κάνουν 2 ώρες.»	Α3
		«το μάθημα στην Δ' είναι 2 ώρες την εβδομάδα»	Α7
		«Στην Δ' που είναι η κόρη μου, κάνει 2 φορές την εβδομάδα ΜΠ»	Α10
Γνωρίζουν (γενικά)	5	«Νομίζω ότι στην Γ' δημοτικού είναι 2 φορές την εβδομάδα και γίνεται κανονικά.»	Α1
		«Νομίζω ότι κάνει 2 φορές η κόρη μου.»	Α2
		«Μία φορά την εβδομάδα.»	Α4
		«Μια φορά την εβδομάδα.»	Α6
		«Νομίζω 2 φορές έχει, δεν παρακολουθώ πολύ το πρόγραμμα.»	Α12
Δεν γνωρίζουν	3	«Νομίζω 3 ώρες και ξεκινάει από την Γ' δημοτικού.»	Α5
		«Στην Α' δεν ξέρω αν γίνεται σίγουρα. Δηλ. ΜΠ δεν νομίζω να κάνουν από την Α' δημοτικού.»	Α9
		«Τώρα κάνουν 2 ώρες την εβδομάδα, είναι Δ' δημοτικού. Πέρσι αν δεν κάνω λάθος, κάνανε 3 ώρες.»	Α11
Σύνολο: 3 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.2: «*Από τη δική σας εμπειρία ως γονέας (δηλ. του παιδιού σας), σε ποιες τάξεις και πόσες ώρες την εβδομάδα γινόταν πραγματικά το μάθημα;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 7. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 7, προέκυψαν 3 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα): «**Γίνεται κανονικά**», που ήταν και η πιο συχνή απάντηση των γονέων (N = 7), «Δεν γίνεται κανονικά» (N = 3) και «Δεν γνωρίζω/ δεν θυμάμαι» (N = 2). Όταν δεν γίνεται κανονικά, είναι γιατί στην ώρα του μαθήματος γίνονται ή αναπληρώνονται

άλλα μαθήματα, όπως γλώσσα και μαθηματικά, ή το έχει αναλάβει κάποιος εκπαιδευτικός που δεν μπορεί να το εφαρμόζει σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Πίνακας 7. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.2

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Γίνεται κανονικά	7	«γίνεται κανονικά.»	Ά1
		«Το μάθημα γίνεται κανονικά.»	Ά2
		«Γίνεται κανονικά, όσες φορές πρέπει όσες ώρες πρέπει.»	Ά3
		«Διδάσκεται κανονικά»	Ά6
		«Η κυρία κάνει κανονικά το μάθημα. Κι αν θα πάρει κάποια ώρα, θα την αναπληρώσει.	Ά7
		«Η κυρία κάνει κανονικά το μάθημα της ΜΠ»	Ά8
Δεν γίνεται κανονικά	3	«Το κάνουν πραγματικά το μάθημα,»	Ά12
		«κάνουν μάθημα 1 φορά την βδομάδα και αν... Το μάθημα το κάνει ο διευθυντής, αλλά όταν είναι απασχολημένος το χάνουν. Έχουμε χάσει πολλά μαθήματα να πω την αλήθεια. Φέτος δεν έχουμε κάνει τίποτα! Πολλές φορές χάνουν το μάθημα.»	Ά4
		«στην ουσία δεν το κάνει. Η δασκάλα προτιμά εκείνες τις ώρες να τις γεμίζει με γλώσσα και μαθηματικά τα οποία είναι τα πιο κύρια μαθήματα. Δεν είμαι ικανοποιημένη, γιατί δεν γίνεται. Το μάθημα η δασκάλα δεν το διδάσκει τόσο τακτικά.»	Ά10
		«Κάποιες ώρες νομίζω ότι παίρνει η κυρία από αυτό το μάθημα, για να αναπληρώσει άλλα μαθήματα.»	Ά11
Δεν γνωρίζω/ δεν θυμάμαι	2	«Δεν θυμάμαι αν έπαιρνε ώρες από αυτό το μάθημα για να διδάξει άλλα.»	Ά5
		«Δεν γνωρίζω.»	Ά9
Σύνολο: 3 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.3: «Είστε ικανοποιημένες/οι από τη θέση που έχει το μάθημα μεταξύ άλλων μαθημάτων στο Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου; Δηλ. τάξεις και εβδομαδιαίες ώρες; Αν όχι, τι θα θέλατε να αλλάξει;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 8. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 8, προέκυψαν 4 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). «Είμαι ικανοποιημένη» δηλώθηκε περισσότερο, όμως εκφράστηκαν και ενστάσεις που αφορούσαν τις ώρες που γίνεται το μάθημα («Θα ήμουν ικανοποιημένη αν γινόταν περισσότερες ώρες») και τον τρόπο με τον οποίο γίνεται το μάθημα («Θα ήμουν ικανοποιημένη αν γινόταν ικανοποιητικά»). Η τελευταία κατηγορία αφορούσε τον μη ικανοποιητικό τρόπο με τον

οποίο κάνουν το μάθημα οι εκπαιδευτικοί, ενώ η προηγούμενη κατηγορία αφορούσε είτε το αίτημα να γίνεται το μάθημα περισσότερες ώρες κανονικά γιατί το μάθημα είναι χρήσιμο και ωφέλιμο, είτε το μάθημα να γίνεται τις ώρες που το αναλυτικό πρόγραμμα ορίζει να γίνεται.

Πίνακας 8. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.3

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είμαι ικανοποιημένη	6	«Δεν θα ήθελα να αλλάξει τίποτα, ας μείνει έτσι.»	Ά1
		«Νομίζω ότι είναι καλά, γιατί υπάρχουν και τα άλλα μαθήματα.»	Ά2
		«Όχι μια χαρά είναι οι ώρες, είμαι ικανοποιημένη.»	Ά3
		«Νομίζω είναι καλά.»	Ά5
		«Είμαι ικανοποιημένη από τις ώρες που διδάσκεται το μάθημα αυτό.»	Ά6
		«Είμαι ικανοποιημένη.»	Ά7
Θα ήμουν ικανοποιημένη αν γινόταν περισσότερες ώρες	4	«(Είμαι ικανοποιημένη.) Ίσως θα ήθελα να το δίνουν περισσότερη σημασία το μάθημα αυτό. Πιστεύω ότι το θεωρούν δευτερεύον. Θα μπορούσε να ήταν περισσότερες οι ώρες και να περιείχε κάποια πράγματα περισσότερα. Για εμένα αυτό θα ήταν ωφέλιμο για τα παιδιά.»	Ά7
		«Θα ήθελα να κάνει μάθημα τις ώρες που είναι, δηλ. να μην χάνει πολλά μαθήματα.»	Ά4
		«2 ώρες νομίζω ότι είναι καλά. Ωστόσο, αν έμπαινε μια ακόμη ώρα παραπάνω πιστεύω θα ήταν καλύτερα. τώρα θα μου πεις ποια θα είναι αυτή η ώρα. Να συνεχίσει να διδάσκεται είναι πολύ χρήσιμο αυτό το μάθημα.»	Ά11
		«όχι δεν είμαι ικανοποιημένη, θα μπορούσε να ήταν περισσότερες ώρες ... Όχι να αναπληρώνει μαθήματα εκείνη την ώρα. Να μάθαιναν την ύλη του μαθήματος γιατί θεωρώ ότι το παιδί θα μάθει κάποια στιγμή στο μέλλον, πώς γράφεται μια λέξη. Κάποια πράγματα στη ΜΠ πρέπει να τα διδαχτούν.»	Ά10
Θα ήμουν ικανοποιημένη αν γινόταν ικανοποιητικά	2	«όχι δεν είμαι ικανοποιημένη, θα μπορούσε να (...) ασχολούνταν περισσότερο η κυρία. (...)»	Ά10
		«Εξαρτάται πώς το κάνει η δασκάλα, παίζει μεγάλο ρόλο. Αν ασχολείται η δασκάλα είναι ικανοποιητικές οι ώρες. Με αυτή την εικόνα που έχω τώρα είναι τόσο όσο πρέπει να ναι.»	Ά12
Δεν γνωρίζω	1	«Ούτε αυτό το γνωρίζω»	Ά9
Σύνολο: 4 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.4: «Ποιο σκοπό/ σκοπούς πιστεύετε ότι έχει αυτό το μάθημα; Τι προσπαθεί να πετύχει;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 9. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 9, προέκυψαν 9 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Είναι αξιοσημείωτο ότι οι γονείς σε αυτήν την ερώτηση έδωσαν απαντήσεις οι οποίες περιείχαν αρκετά στοιχεία η κάθε μία που ανήκουν σε περισσότερες από μία κατηγορίες. Οι κατηγορίες που σκιαγραφούν όλες τις απαντήσεις είναι: «**γνώση για το περιβάλλον/ τον κόσμο**», η πιο συχνή, «γεωγραφία», «γνώση για στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος», «γνώση για στοιχεία του κοινωνικού περιβάλλοντος», «περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση», «περιβαλλοντικά προβλήματα», «πολιτειότητα», και «γνώση για στοιχεία πολιτισμού». Μόνον ένας γονέας απάντησε «Δεν γνωρίζω».

Πίνακας 9. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.4

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Γνώση για το περιβάλλον/ τον κόσμο	6	«να μάθουν τα παιδιά λίγα πράγματα σχετικά με την φύση, περιβάλλον»	Ά8
		«μαθαίνουν τα παιδιά πολλά και για το περιβάλλον»	Ά1
		«Τα παιδιά να εξερευνήσουν το περιβάλλον δηλ. ό,τι υπάρχει γύρω τους. Μαζί με τον δάσκαλο, μαζί με τους γονείς και τα άλλα τα παιδιά.»	Ά3
		«Σίγουρα, να μάθουν το περιβάλλον να μάθουν τα φυτά και άλλα τέτοια πράγματα.»	Ά9
		«Σκοπός της ΜΠ είναι να μελετήσουν τον κόσμο γύρω τους και να τον γνωρίσουν.»	A10
		«Προσπαθεί να βάλει τα παιδιά μέσα στον κόσμο του περιβάλλοντος»	Ά11
Γνώση για στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος	3	«Σκοπός του μαθήματος είναι ό,τι έχει σχέση με το περιβάλλον. (Να μάθουν τα παιδιά τι είναι το περιβάλλον να το σέβονται και να το φροντίζουν.) Να μάθουν τα παιδιά τι είναι ποτάμι, βουνό, ποιο βουνό είναι το ψηλότερο, ποιοι είναι οι νομοί.»	Ά2
		«Έχει στόχο να μάθουν, να γνωρίσουν τα ζώα, τα φυτά,»	Ά3
		«Προσπαθεί να βάλει τα παιδιά μέσα στον κόσμο της φύσης»	Ά11
Γεωγραφία	3	«Έχει σκοπό να γνωρίσουν τα παιδιά τον κόσμο μας, το πώς δημιουργήθηκαν οι ήπειροι, τι έχει και τι δεν έχει η γη.»	Ά6
		«μαθαίνουν και γεωγραφία»	Ά5
		«Προσπαθεί να βάλει τα παιδιά μέσα στον κόσμο της γεωγραφίας»	Ά11
Γνώση για στοιχεία του	3	«Έχει στόχο να μάθουν, (να γνωρίσουν τα ζώα, τα φυτά,) επαγγέλματα, τρόπος ζωής των	Ά3

κοινωνικού περιβάλλοντος		ατόμων σε μία κοινωνία.» «μαθαίνουν (τα παιδιά πολλά και για το περιβάλλον) και για τους ανθρώπους και για τα δικαιώματα, φυλές»	Ά1
		«Προσπαθεί να βάλει τα παιδιά μέσα στον κόσμο της κοινωνίας»	Ά11
Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση	4	«Να μάθουν τα παιδιά τι είναι το περιβάλλον να το σέβονται και να το φροντίζουν.»	Ά2
		«Έχει σκοπό και να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά σε θέματα περιβάλλοντος, ζωής.»	Ά3
		«σκοπός του μαθήματος αυτού είναι να σεβόμαστε πρώτα το περιβάλλον και δεύτερον να μάθουμε πράγματα που δεν ξέρουμε... προάγει την ανάγκη να αγαπάμε το περιβάλλον, να το φροντίζουμε, να αποκτήσουμε μια παιδεία σχετικά με αυτό και να μην το μολύνουμε.»	Ά11
		«Να δώσει ερεθίσματα στα παιδιά, όσο αφορά την ευαισθησία τους στο περιβάλλον, τώρα μέσα από αυτό μαθαίνουν (και γεωγραφία), να ξέρουν λίγα για την τέχνη.»	Ά5
Περιβαλλοντικά προβλήματα	1	«Σκοπός είναι να μάθουν για την ρύπανση του περιβάλλοντος, πού καταλήγουν τα λύματα, για τα οικοσυστήματα, και τι μπορούμε να κάνουμε εμείς οι άνθρωποι.»	Ά7
Πολιτειότητα	1	«Τα βοηθάει στο πώς να μεγαλώσουν σωστά και το πώς να προσφέρουν στην κοινωνία.»	Ά7
Γνώση για στοιχεία πολιτισμού	2	«Αυτό το μάθημα έχει ως σκοπό να κοινωνικοποιηθεί το παιδί, να καλλιεργηθεί και να αποκτήσει παιδεία. Και ο πολιτισμός. Όλα νομίζω έχουν σχέση.»	Ά12
		«Προσπαθεί να βάλει τα παιδιά μέσα στον κόσμο (του περιβάλλοντος, της γεωγραφίας), του πολιτισμού, (της φύσης και της κοινωνίας). Είναι ένα μάθημα πολύπλευρο και χρήσιμο κατά τη γνώμη μου. Βοηθάει πολύ αυτό το μάθημα, γιατί πέρα από τις γνώσεις προσφέρει και την διδασκαλία του πολιτισμού δηλ. ποια είναι τα ήθη και τα έθιμα της Ελλάδας.»	Ά11
Δεν γνωρίζω	1	«Δεν ξέρω τι σκοπό έχει αυτό το μάθημα.»	Ά4
Σύνολο: 9 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.5: «*Είστε ικανοποιημένες/οι από αυτά που προσπαθεί να πετύχει αυτό το μάθημα;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 10. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 10, προέκυψαν 3 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Αυτές είναι: «**Είμαι ικανοποιημένη**», η πιο συχνή, «**Είμαι λίγο ικανοποιημένη**» και «**Δεν γνωρίζω**». Ο μικρός βαθμός ικανοποίησης προκύπτει από το σχολικό εγχειρίδιο που, σήμερα, δεν είναι σύγχρονο.

Πίνακας 10. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.5

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είμαι ικανοποιημένη	5	«Εμένα μου αρέσει και είμαι ικανοποιημένη.»	Ά1
		«Είμαι ικανοποιημένη.»	Ά2
		«νομίζω πως ναι»	Ά9
		«Είναι πολύ ωραίο μάθημα. Αυτά τα λέμε και εμείς από το σπίτι»	Ά11
		«Προς το παρόν, είμαι ικανοποιημένη.»	Ά5
Είμαι λίγο ικανοποιημένη	1	«Ας πούμε ναι, είμαι ικανοποιημένη αν και θα το ήθελα πιο σύγχρονο το βιβλίο.»	Ά3
Δεν γνωρίζω	2	«Δεν ξέρω»	Ά4
		«Δεν γνωρίζω»	Ά10
Σύνολο: 3 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.6: «Ποιο σκοπό/ σκοπούς θα θέλατε να έχει αυτό το μάθημα; Τι θα θέλατε να προσπαθεί να πετύχει;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 11. Σε αυτήν την ερώτηση δεν δόθηκαν αρκετές απαντήσεις. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, προκύπτουν τρεις κατηγορίες: «Περισσότερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση», «Περισσότερη κοινωνική ευαισθητοποίηση» και «Δεν γνωρίζω».

Πίνακας 11. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.6

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Περισσότερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση	1	«θα ήθελα να προσπαθεί να πετύχει μεγαλύτερη ευαισθησία προς το περιβάλλον, οικολογική συνείδηση.»	Ά5
Περισσότερη κοινωνική ευαισθητοποίηση	1	«Θα ήθελα να έχει ως σκοπό τον σεβασμό στην κοινωνία και στους γύρω μας.»	Ά10
Δεν γνωρίζω	1	«Δεν γνωρίζω»	Ά9
Σύνολο: 3 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.7: «Ποιο περιεχόμενο πιστεύετε ότι έχει αυτό το μάθημα; Ποια θέματα πιστεύετε ότι μελετούν οι μαθητές;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 12. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 12, προέκυψαν 6 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα πιστεύουν ότι το περιεχόμενο της ΜΠ περιλαμβάνει: «στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος», «γεωγραφία» της

Ελλάδας και του κόσμου, «στοιχεία πολιτισμού» της Ελλάδας, «περιβαλλοντικά προβλήματα», και «περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση». «Δεν γνωρίζω» απάντησε μόνον ένας γονέας.

Πίνακας 12. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.7

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος	5	«Για τα ζώα και για ό,τι τέλος πάντων αφορά την ΜΠ.»	Ά1
		«μαθαίνει για τα βουνά, τις λίμνες, τους νομούς. Έχουν κάνει για το κλίμα, τα ποτάμια και αυτά, (νομούς, διάφορους ηπείρους.)»	Ά2
		«Νομίζω ότι έχει από γεωγραφία, για το περιβάλλον, χλωρίδα, πανίδα.»	Ά5
		«Φυσικά φαινόμενα, περιβάλλον»	Ά6
		«Νομίζω ασχολούνται περισσότερο με την φύση.»	Ά10
Γεωγραφία	5	«νομούς, διάφορους ηπείρους»	Ά2
		«Νομίζω ότι έχει από γεωγραφία»	Ά5
		«(Φυσικά φαινόμενα, περιβάλλον) και νομίζω ότι τώρα η κόρη μου διδάσκεται τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας.»	Ά6
		«Μελετούν για τις πόλεις, την γεωγραφία της Ελλάδας, τους Νομούς.»	Ά7
		«Ασχολούνται (με τον πολιτισμό) με τη γεωγραφία το πού βρίσκονται Κυκλάδες/Ιόνιο. Αυτά η κυρία τους τα έχει δώσει σε φωτοτυπίες και τους έβαζε να τα μάθουν απέξω. Μάθαινε τους νόμους και της πρωτεύουσες τους. Ήταν από τη στερεά Ελλάδα, την Μακεδονία, την Κρήτη και την Πελοπόννησο. Αυτά τα έβαλε στην αρχή της χρονιάς.»	Ά11
Στοιχεία πολιτισμού	1	«Ασχολούνται με τον πολιτισμό ... Στην Α΄ Δημοτικού, όταν έκανε διαδικτυακά ο γιος μου, παρακολουθούσα την κυρία και ήταν πολύ καλό το μάθημα. Τους ρωτούσε έναν-έναν για τα ήθη και έθιμα της Ελλάδας, και πιο συγκεκριμένα τι κάνουμε το Πάσχα, τι γιορτάζουμε, ποια έθιμα έχουμε ως λαός.»	Ά11
Περιβαλλοντικά προβλήματα	2	«Έχει μέσα πολλοί σπουδαία πράγματα που μπορούν να μάθουν τα παιδιά εκτός ας πούμε από τα κύρια μαθήματα όπως είναι η γλώσσα και τα μαθηματικά. Μελετούν πολλά σημαντικά θέματα το περιβάλλον, την μόλυνση, την ανακύκλωση, πού πάνε τα λήμματα των εργοστασίων και για το ποιος είναι υπεύθυνος, τι μπορούμε να κάνουμε εμείς οι άνθρωποι.»	Ά7
		«Νομίζω ασχολούνται περισσότερο με την φύση. Από αυτό το λίγο που μου έδειξε η μικρή έχω καταλάβει ότι ασχολούνται πιο πολύ με το περιβάλλον, ανακύκλωση,	Ά10

		οικολογική συνείδηση. Αυτά νομίζω πιο πολύ.»	
Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση	2	(βλ. ακριβώς παραπάνω) (βλ. ακριβώς παραπάνω)	Ά7 Ά10
Δεν γνωρίζω	1	«δεν ξέρω το περιεχόμενο»	Ά8
Σύνολο: 6 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.8: «*Είστε ικανοποιημένες/οι από αυτά που περιέχει αυτό το μάθημα;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 13. Οι γονείς είναι «ικανοποιημένοι», γενικά, ή είναι ικανοποιημένοι είτε λόγω του ίδιου του περιεχομένου του μαθήματος είτε λόγω της εκπαιδευτικού (και πως αυτή διαμορφώνει ή παρουσιάζει το περιεχόμενο του μαθήματος).

Πίνακας 13. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.8

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είμαι ικανοποιημένη	3	«Ναι, είμαι ικανοποιημένη.»	Ά6
		«Είμαι ικανοποιημένη για αυτή την ηλικία.»	Ά7
		«ναι είμαι ικανοποιημένος»	Ά9
Είμαι ικανοποιημένη, λόγω της δασκάλας	1	«Προς το παρόν, είμαι ικανοποιημένη. Έτσι όπως το παρέχει η δασκάλα, είναι σε αρκετά καλό βαθμό.»	Ά5
Είμαι ικανοποιημένη λόγω του περιεχομένου	4	«Είμαι ικανοποιημένη από το περιεχόμενο.»	Ά7
		«Είμαι ικανοποιημένη από τα περιεχόμενα του μαθήματος.»	Ά12
		«Είμαι ικανοποιημένη από τα περιεχόμενα, δεν υπάρχει κάτι άχρηστο.»	Ά11
		«Είμαι ικανοποιημένη είναι και παιδιά που δεν ξέρουν και πολύ από χωριά δεν ξέρουν πολύ από φύση οπότε, βοηθάει γνώσεις δίνει ούτως ή άλλως.»	Ά8
Σύνολο: 3 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.9: «*Ποιο περιεχόμενο θα θέλατε να έχει αυτό το μάθημα; Τι θα θέλατε να μελετούν οι μαθητές;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 14. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 14, προέκυψαν 9 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Αυτές είναι: «σύμπαν/ πλανήτες», «δικαιώματα των παιδιών/ bullying», «σημερινά δεδομένα», «κοινωνικοποίηση», «γεωγραφία», «να βγαίνουν έξω», «να κάνουν δενδροφύτευση», «να κάνουν ανακύκλωση», και να κάνουν «κάτι περισσότερο».

Πίνακας 14. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.9

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Σύμπαν/ πλανήτες	1	«Αυτά που τους μαθαίνει είναι εντάξει, δεν νομίζω να θέλει κάτι παραπάνω. Ας μιλούσαν όμως και για το σύμπαν για τους πλανήτες, γιατί νομίζω ότι τα παιδιά δεν γνωρίζουν πολλά για το σύμπαν.»	Ά1
Δικαιώματα των παιδιών/ bullying	1	«Θα ήθελα να μελετούν περισσότερο για τα δικαιώματα των παιδιών και περισσότερες πληροφορίες και για άλλα θέματα όπως το bullying.»	Ά5
Σημερινά δεδομένα	1	«τα βιβλία είναι παλιά και θα έπρεπε να αλλάξουν, και να μπει τώρα η κλιματική αλλαγή και τι πρέπει να γίνει ώστε να αλλάξει όλο αυτό. Πρέπει να δίνουν περισσότερη έμφαση στα σημερινά δεδομένα. Οι μαθητές είναι οι μελλοντικοί κάτοικοι της γης. Επειδή είναι παιδιά και κυκλοφορούν έξω δεν τα ξέρουν, από πού θα τα μάθουν; η γλώσσα και τα μαθηματικά ασχολούνται με άλλα πράγματα»	Ά3
Κοινωνικοποίηση	1	«Κοινωνικοποίηση και παιδεία (δηλ. το πώς κινούμαστε μέσα στην πόλη, το πώς να δουλεύεις ομαδικά, τους καθημερινούς τρόπους συμπεριφοράς, πώς ζητάμε βοήθεια)»	Ά12
Γεωγραφία	1	«Δεν πρέπει να προσανατολιστεί το παιδί, να ξέρει τους νομούς; Τις ηπείρους, την Ελλάδα και τις πρωτεύουσες της. Λίγο λίγο αυτά πρέπει να τα ξέρει.»	Ά4
Να βγαίνουν έξω	1	«θα ήθελα να βγαίνουν περισσότερο έξω (δηλ. να κάνουν δενδροφύτευση και να μαθαίνουν για την ανακύκλωση.)»	Ά11
Να κάνουν δενδροφύτευση	1	«(θα ήθελα να βγαίνουν περισσότερο έξω) δηλ. να κάνουν δενδροφύτευση (και να μαθαίνουν για την ανακύκλωση.)»	
Να κάνουν ανακύκλωση	1	«(θα ήθελα να βγαίνουν περισσότερο έξω δηλ. να κάνουν δενδροφύτευση και) να μαθαίνουν για την ανακύκλωση.»	
Κάτι περισσότερο	1	«Ό,τι κι αν συμπληρώσουν θα είναι καλό.»	Ά2
Σύνολο: 9 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.10: «Πως γίνεται (διδάσκεται) αυτό το μάθημα; Γνωρίζετε τι κάνει η δασκάλα/ο δάσκαλος και τα παιδιά;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 15. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 15, προέκυψαν 9 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Το μάθημα της ΜΠ, σύμφωνα με τους γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα, διδάσκεται «μόνον από το βιβλίο», «κυρίως από το βιβλίο», με «συζήτηση», με «δράσεις έξω από την τάξη», «project», «πειράματα», και «πρόσκληση ειδικών στη τάξη». Στο

μάθημα, γίνεται επίσης «ευαισθητοποίηση για την ανακύκλωση» και «ευαισθητοποίηση για το φυσικό περιβάλλον».

Πίνακας 15. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.10

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Μόνον από το βιβλίο	3	«Η δασκάλα ακολουθεί το βιβλίο, δεν κάνει κάτι άλλο. Τους μαθαίνει. Τους κάνει ακριβώς ό,τι λέει το βιβλίο.»	Ά1
		«Με βάση την ύλη, προχωράνε. Τώρα μιλάνε για τα οικοσυστήματα»	Ά5
		«Απλά τα λέει, δεν κάνει κάτι συγκεκριμένο κάτι παραπάνω. Ακολουθεί το βιβλίο. Νομίζω ότι οι περισσότεροι δάσκαλοι ακολουθούν το βιβλίο σε αυτό το μάθημα.»	Ά6
Κυρίως από το βιβλίο	2	«Η δικιά μας η κυρία δεν θα έλεγα ότι είναι με ένα βιβλίο στο χέρι, κάνει και κάποια πράγματα εκτός βιβλίου.»	Ά7
		«Η κυρία δεν τους βάζει καθόλου ομαδικές εργασίες, πιστεύω ότι ανοίγουν απλά ένα βιβλίο. Οι φωτοτυπίες που τους έδωσε στην αρχή της χρονιάς, ήταν κάτι εκτός βιβλίου κάτι που δεν συνήθιζε να κάνει. Στους Νομούς και στα γεωγραφικά διαμερίσματα που σας ανέφερα, οι μαθητές τα ζωγράφιζαν.»	Ά11
Συζήτηση	3	«Πολύ συζήτηση. Δίνει στα παιδιά αφορμή για να μιλήσουν, να πουν τις εμπειρίες τους και μετά προτείνει στο τέλος κάποιες ιδέες.»	Ά3
		«Από όσο ξέρω το κάνουν σε παρεούλα, που συζητάνε. Δηλ. υπάρχει ένα κείμενο που δίνει το ερέθισμα, και από κει και πέρα τα παιδιά λένε τις απόψεις τους, ο δάσκαλος δίνει τις γνώσεις του ή ό,τι περιεχόμενο υπάρχει για να μπορούν να μαθαίνουν.»	Ά8
		«Σε αυτό το μάθημα η κυρία δεν τους βάζει να μάθουν απέξω. Απλά κάθονται και το συζητάνε μέσα στην τάξη, δεν τους βάζει καθήκοντα, εκτός και αν έχουν να γράψουν κάποιο διαγώνισμα., έχουν και το τετράδιο εργασιών και τα κάνουν εκεί. Επίσης το βιβλίο το αφήνει εκεί καμιά φορά.»	Ά11
Δράσεις έξω από την τάξη	3	«βγαίνουν και κάνουν δράσεις έξω από την τάξη, στην αυλή στο πάρκο της γειτονιάς στο ποτάμι»	Ά3
		«Δεν ξέρω τι κάνει η δασκάλα και τα παιδιά. Στο σχολείο έχουν κάνει δενδροφύτευση, έχουν και τον κήπο τους.»	Ά4
		«Εννοείται πάνε εκδρομές, μαζεύουν και κάποια φύλλα κάποιες πεταλούδες. Όπως κάποιοι δικοί μας όταν πήγαίνα εγώ στο δημοτικό.»	Ά9
Ευαισθητοποίηση για	2	«Προσπαθούν να τα ευαισθητοποιήσουν στην ανακύκλωση. Κάνουν και κάποια	Ά6

την ανακύκλωση		συγκεκριμένα πρότζεκτ σχετικά με το μάθημα.» «Κάνουν πολλές αφίσες μέσα στην τάξη. Πρόσφατα θυμάμαι είχαν κάνει για την ανακύκλωση.»	Ά12
Ευαισθητοποίηση για το φυσικό περιβάλλον	1	«Επειδή δεν έρχεται στο σπίτι με το βιβλίο για να δω, νομίζω ότι ο δάσκαλος ευαισθητοποιεί τα παιδιά όσο αφορά την φύση και γενικά το περιβάλλον.»	Ά8
Project	1	«Και με τα πρότζεκτ που κάνουνε και με τις ηλεκτρονικές οθόνες για πίνακες που τους βάζει η κυρία, τους ενημερώνει με διάφορα σκίτσα και φυλλάδια. Τους βάζει εικόνες.»	Ά2
Πειράματα	1	«Τις προάλλες κάνανε και πειράματα όσο αφορά την φύση. Ήταν ωραίο. Δηλ. πειράματα που έχουν να κάνουν με την φυσική, βαρύτητα, χημικές ενώσεις και μας τα παρουσίασαν μέσα στην τάξη. Τα παιδιά ήταν ενθουσιασμένα.»	Ά8
Πρόσκληση ειδικών στη τάξη	1	«κάνουν αρκετές δραστηριότητες. Την προηγούμενη εβδομάδα ήρθε και τους μίλησε ένας αστυνομικός σχετικά με τον ΚΟΚ.»	Ά12
Σύνολο: 9 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.11: «*Είστε ικανοποιημένες/οι από τους τρόπους με τους οποίους γίνεται το μάθημα αυτό;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 16. Από την ερώτηση αυτή προέκυψαν δύο κατηγορίες: «**είμαι ικανοποιημένη**» και «**δεν είμαι ικανοποιημένη**», που αναφέρθηκε μόνον μία φορά. Η έλλειψη ικανοποίησης οφείλεται στην προσκόλληση (της δασκάλας) στο σχολικό εγχειρίδιο, η οποία θα μπορούσε να αντικατασταθεί από τη συζήτηση γύρω από τα θέματα που προσεγγίζει γενικά αυτό και ενδιαφέρουν περισσότερο τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Πίνακας 16. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.11

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είμαι ικανοποιημένη	8	«Ναι, είμαι ικανοποιημένη, δεν θα άλλαζα κάτι, ούτε στην ώρα του μαθήματος.»	Ά1
		«Είμαι ικανοποιημένη. Τα παιδιά το χαίρονται πολύ.»	Ά2
		«Είμαι ικανοποιημένη. Εμένα με ενδιαφέρει να είναι καλά ο δάσκαλος και τα παιδιά.»	Ά4
		«Προς το παρόν είμαι ικανοποιημένη,»	Ά5
		«Είμαι ικανοποιημένη με την δασκάλα από τις ώρες που έχει και με αυτά που κάνει.»	Ά7
		«ναι είμαι ικανοποιημένος»	Ά9
		«Είμαι ικανοποιημένη»	Ά11

		«Ναι, και νομίζω ότι ο δάσκαλος γενικώς ασχολείται με αυτό το μάθημα.»	Α8
Δεν είμαι ικανοποιημένη	1	«Αναλόγως, εγώ θα ήθελα να μην στέκεται τόσο πολύ στο βιβλίο. Δίνουμε την αφορμή να μιλήσουμε και για κάτι άλλο. Να μιλάμε για τις πυρκαγιές στα δάση και να πιαστούμε από μια λέξη που είπε κάποιος μαθητής να μας δώσει την αφορμή να μιλήσουμε και για κάτι άλλο.»	Α3
Σύνολο: 2 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.12: «Πως θα θέλατε να γίνεται (διδάσκεται) αυτό το μάθημα; Τι θα θέλατε να κάνουν η δασκάλα/ο δάσκαλος και τα παιδιά;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 17. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 17, προέκυψαν 10 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα θα ήθελαν για τη ΜΠ, τα παιδιά τους να είχαν «**περισσότερο επαφή με το φυσικό περιβάλλον**», η πιο συχνή κατηγορία, «περισσότερες εκδρομές», «περισσότερες ομαδικές ερευνητικές εργασίες», «περισσότερα πειράματα», «περισσότερες επιδείξεις», «περισσότερο οπτικοακουστικό υλικό», «πρόσκληση ειδικών στη τάξη», και «περισσότερη τεχνολογία». Δύο γονείς ζητούν «να μαθαίνουν (τα παιδιά) περισσότερα πράγματα» χωρίς να προσδιορίζουν περισσότερο την απάντησή τους και ένας γονέας θα ήθελε τα παιδιά να αναλαμβάνουν δράσεις, όπως «να μαζεύουν σκουπίδια».

Πίνακας 17. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.12

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Να μαθαίνουν περισσότερα πράγματα	2	«Να τους μείνουν πράγματα, να γίνεται ευχάριστο το μάθημα.»	Α2
		«Να μαθαίνουν πράγματα, σε ό,τι συνεπάγεται με αυτό.»	Α4
Περισσότερη επαφή με το φυσικό περιβάλλον	5	«θα ήθελα να έχουν περισσότερα ερεθίσματα και στο περιβάλλον. Να κάνει το μάθημα πιο βιωματικό. Όταν γίνεται μέσα στην τάξη δεν είναι ξεκάθαρα βιωματικό. Είναι να έχεις και ερεθίσματα από το περιβάλλον. Νομίζω ότι θα ήταν καλύτερα να είχαν περισσότερα ερεθίσματα εκτός τάξης στην πράξη.»	Α5
		«Θα ήθελα λίγη περισσότερη επαφή με το περιβάλλον έξω, να βλέπανε κιάλας αυτά που διδάσκονται, σε ένα βουνό ίσως σε μια πεδιάδα.»	Α6
		«Εντάξει, το ωραίο είναι να το μαθαίνουν έξω το περιβάλλον και όχι μόνο στα βιβλία.»	Α8
		«Περισσότερη πρακτική με τον εξωτερικό χώρο του σχολείου ... απλά θα ήθελα περισσότερες ώρες και σε πράξη. Θα ήταν πολύ καλό να τα έβγαζαν και έξω»	Α12

		«Να τους βγάξει στην φύση ... να έχουν άμεση επαφή με τη Φύση»	Ά9
Περισσότερες εκδρομές	4	«Καλά θα ήταν να πηγαίνουν και τις εκδρομές τους, για να μάθουν διάφορα περιβαλλοντικά κέντρα όπως στην Καστοριά στον Αρκτούρο.»	Ά2
		«Αν η κυρία είχε περισσότερες ώρες θα μπορούσε να έκανε και κάποιες εκπαιδευτικές εκδρομές τα παιδιά για να δείξει κάποια πράγματα. Θα ήταν πάρα πολύ ενδιαφέρον γιατί είναι σημαντικό μάθημα. ή ακόμη να πάρει τα παιδιά και να τα δείξει κάποια πράγματα στην πράξη. Ίσως αυτό θα βελτίωνε την συνεργασία και τα παιδιά θα ήθελαν να μάθαιναν περισσότερα πράγματα σχετικά με το μάθημα αυτό.»	Ά7
		«Θα μου άρεζε να διοργάνωνε μια εκπαιδευτική εκδρομή.»	Ά10
		«να τους πηγαίνει πιο πολλές εκδρομές στη φύση.»	Ά11
Περισσότερες ομαδικές ερευνητικές εργασίες	3	«Θα ήθελα περισσότερες εργασίες, να μπορούν τα παιδιά από μόνα τους, ψάχνοντας, να ενημερωθούν και να κάνουν μόνα τους την εργασία τους.»	Ά2
		«να κάνουν κάποιες έρευνες, (να τους βγάξει στην φύση), να μαζεύουν φύλλα. κάποιες συλλογές και να το μελετάνε περισσότερο αυτό το θέμα, (να έχουν άμεση επαφή με τη Φύση)»	Ά9
		«να γινόντουσαν μερικές ομαδικές εργασίες. Η κυρία δεν τους βάζει καθόλου ομαδικές εργασίες. Κατά τη γνώμη μου, οι μαθητές μαθαίνουν περισσότερα πράγματα και τους μένουν όταν εργάζονται, παρά η δασκάλα να το κάνει σαν μάθημα.»	Ά11
Περισσότερα πειράματα	2	«Θα μπορούσε να γινόταν πιο βιωματικά. Δηλ. να κάνουν πειράματα μέσα στην τάξη. Να έχουν και άλλα ερεθίσματα»	Ά5
		«Θα ήμουν περισσότερο ικανοποιημένη, αν γινόταν πιο βιωματικά. Δηλ. να γινόντουσαν περισσότερες ενέργειες μέσα στην τάξη, κάποια πειράματα ίσως, και (μερικές ομαδικές εργασίες. Η κυρία δεν τους βάζει καθόλου ομαδικές εργασίες,) πιστεύω ότι ανοίγουν απλά ένα βιβλίο. Θα ήθελα περισσότερο, η κυρία να τους χωρίζει σε ομάδες. Και να κάνουν πειράματα φυσικής, όπως το ηφαίστειο (από μαγειρική σόδα και ξύδι), το οποίο όταν αρχίζει να αφρίζει τα παιδιά ξετρελάθηκαν.»	Ά11
Περισσότερες επιδείξεις	1	«Θεωρώ ότι το βιβλίο αναφέρει αρκετά θέματα από τα οποία η δασκάλα χρειάζεται περισσότερο να αναλύσει, και να τα δείξει στην πράξη ώστε να τα καταλάβουν όχι απλά να διαβάσει από το βιβλίο.»	Ά7
Περισσότερο	1	«Θα ήθελα περισσότερες εικόνες, βίντεο για να τους κεντρίσει το ενδιαφέρον γιατί	Ά6

οπτικοακουστικό υλικό		βαριούνται.»	
Πρόσκληση ειδικών στη τάξη	1	«Μπορούν να φωνάξουν έναν ειδικό να τους μιλήσει για παράδειγμα για την ανακύκλωση. Το κάνανε κιόλας με την ΕΥΑΘ και ήταν πολύ ωραίο αυτό, ήρθε το παιδί στο σπίτι και μου τα εξήγησε καλύτερα από αυτά που μπορούσα να της τα πω εγώ. Κατάλαβε πόσο σημαντικό είναι και από τότε είναι πάρα πολύ προσεκτική, ακόμα και για το πώς πρέπει να πατήσει το καζανάκι. Θα μπορούσαν τέτοια ερεθίσματα να υπάρχουν.»	Α7
Περισσότερη τεχνολογία	1	«Διαδραστικά θα ήθελα να το κάνουν και μέσω της τεχνολογίας. Πλέον μόνο μέσω της τεχνολογίας γίνονται όλα. Όχι απλά να λέει ο δάσκαλος και να τα ακούν τα παιδιά. Είναι σημαντικό τα παιδιά να βλέπουν και έπειτα να κάνουν πράξη αυτά που βλέπουν.»	Α10
Να μαζεύουν σκουπίδια	1	«Πρέπει να επεκτείνει αυτό το μάθημα. Για παράδειγμα, άμα ζούσαμε σε ένα νησί θα ήταν πολύ καλό το να πήγαιναν μαθητές και γονείς να καθαρίσουν την παραλία από τα σκουπίδια.»	Α3
Σύνολο: 10 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 2.13: «Εσείς ως γονέας θεωρείτε σημαντικό αυτό το μάθημα για το παιδί σας; Αν όχι για ποιους λόγους; Αν ναι για ποιους λόγους;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 18. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 18, προέκυψαν 5 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Οι γονείς θεωρούν σημαντικό το μάθημα της ΜΠ, «γενικά», γιατί τα παιδιά μαθαίνουν «για το φυσικό περιβάλλον», γιατί τα παιδιά μαθαίνουν «για το κοινωνικό περιβάλλον» και γιατί μαθαίνουν «καί για το φυσικό καί για το κοινωνικό περιβάλλον». Μόνον ένας γονέας από αυτούς που συμμετείχαν στην έρευνα δεν θεωρεί το μάθημα σημαντικό.

Πίνακας 18. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.13

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είναι σημαντικό (γενικά)	3	«Και βέβαια είναι σημαντικό γιατί ό,τι μαθαίνεις είναι καλό.»	Α4
		«Πρέπει να υπάρχει γιατί τους δίνει και ερεθίσματα και για άλλα πράγματα. Δεν είναι μόνο γλώσσα και μαθηματικά είναι και άλλα πράγματα που πρέπει να μάθουν.»	Α5
		«Θεωρώ ότι είναι ένα πρωτεύον μάθημα και έχει πολλά να δώσει. Το θεωρώ πολύ σημαντικό μάθημα.»	Α7
Είναι σημαντικό γιατί	4	«Το θεωρώ σημαντικό μάθημα γιατί υπάρχει	Α2

τα παιδιά μαθαίνουν για το φυσικό περιβάλλον		<p>«... μια ενημέρωση σχετικά με το τι υπάρχει επάνω στην γη.»</p> <p>«Πρέπει να διδάσκεται γιατί πρέπει να ξέρουν τα παιδιά, πού ζούνε. Δεν είναι μόνο η πόλη είναι και όλα τα υπόλοιπα.»</p> <p>«Είναι σημαντικό γιατί ευαισθητοποιούνται τα παιδιά σχετικά με την φύση, τα ζώα, να μάθουνε και κάποια πράγματα παραπάνω. Να γνωρίσουν και κάποια πράγματα παραπάνω και να μην φοβούνται. Να θέλουν να ανακαλύψουν. Νομίζω ότι κάθε μάθημα είναι σημαντικό στο σχολείο, επειδή τα παιδιά μας ζουν και στην πόλη τώρα να μάθουν και λίγα πράγματα σχετικά με την φύση, περιβάλλον, ναι.»</p>	<p>Ά6</p> <p>Ά8</p>
Είναι σημαντικό γιατί τα παιδιά μαθαίνουν για το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον	2	<p>«το θεωρώ σημαντικό γιατί μαθαίνει το πώς λειτουργεί η φύση.»</p> <p>«Το θεωρώ σημαντικό, γιατί υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούν να μάθουν αν γίνεται σωστά. Να σέβονται τον πλανήτη, την κοινωνία και τους ανθρώπους γενικά.»</p> <p>«Νομίζω ότι είναι το πιο σημαντικό μάθημα σε σχέση με την γλώσσα. εντάξει είναι και εκείνα σημαντικά. Το θεωρώ σημαντικό γιατί μαθαίνει στα παιδιά για το περιβάλλον, για τους βλαστούς, και για τους ανθρώπους και για τα δικαιώματα, φυλές.»</p>	<p>Ά9</p> <p>Ά10</p> <p>Ά1</p>
Είναι σημαντικό γιατί τα παιδιά μαθαίνουν για το κοινωνικό περιβάλλον	2	<p>«Θεωρώ ότι αυτό το μάθημα, είναι σημαντικό. Να μαθαίνουμε μαθηματικά και γλώσσα όμως η επαφή μας με τη φύση από εκεί που προήλθαμε και με τους τρόπους συμπεριφοράς μέσα σε μια κοινωνία, είναι πράγματα που τα παιδιά χρειάζονται να ξέρουν.»</p> <p>«Το θεωρώ σημαντικό αφού το παιδί κοινωνικοποιείται και μαθαίνει παράλληλα και τον πολιτισμό του.»</p>	<p>Ά11</p> <p>Ά12</p>
Δεν το θεωρώ σημαντικό	1	<p>«Αυτό, νομίζω ότι ο περισσότερος κόσμος το θεωρεί δευτερεύον μάθημα. Εγώ το θεωρώ έτσι κι έτσι δευτερεύον αλλά πρέπει να γίνεται. Όλοι δίνουμε βάρος στα μαθηματικά, στην έκθεση, στην γλώσσα.»</p>	<p>Ά6</p>

Σύνολο: 5 Κατηγορίες

Στη βοηθητική ερώτηση 2.14: «Σύμφωνα με την εμπειρία σας και τη γνώμη σας: Το παιδί θεωρεί (θεωρούσε) σημαντικό αυτό το μάθημα; Του άρεσε; Τι του άρεσε και τι δεν του άρεσε, αν γνωρίζετε. Το δυσκόλευε κάτι; Θεωρούσε κάτι συγκεκριμένο από το μάθημα, το περιεχόμενό του και τον τρόπο που διδασκόταν, ως πρόβλημα ή ως εμπόδιο;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 19. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 19, προέκυψαν 4 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). «**Αρέσει στο παιδί**» το μάθημα της ΜΠ, αυτή

ήταν η πιο συχνή κατηγορία, για τα θέματά του, γιατί αυτά μπορεί να είναι «ευχάριστα» ή «εντυπωσιακά», και για αυτά που γίνονται στα πλαίσια της διδασκαλίας του, δηλ. δραστηριότητες, «διερευνητικές» και «βιωματικές» και «συμμετοχικές» όπως η δενδροφύτευση. Προέκυψαν όμως από τις απαντήσεις των γονέων που συμμετείχαν στην έρευνα και οι κατηγορίες: «Είναι αδιάφορο» και «Δεν αρέσει στο παιδί». Ως κύρια αιτία για αυτό αναφέρθηκε ότι το παιδί «βαριέται» το μάθημα και η δασκάλα ίσως θα μπορούσε να λύσει αυτό το πρόβλημα, σύμφωνα με γονέα (Α10), αν «έδινε περισσότερα κίνητρα στο παιδί για να του αρέσει».

Πίνακας 19. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 2.14

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Αρέσει στο παιδί	7	«Νομίζω, πως του αρέσει.»	Ά5
		«Του αρέσει πάρα πολύ και το θεωρεί σημαντικό.»	Ά7
		«Της αρέσει, ασχολούνται, πάντα θα μου πει ότι σήμερα στη ΜΠ κάναμε αυτό ή είπαμε αυτό. Της αρέσει είναι πιο ευχάριστο από τα άλλα.»	Ά8
		«Δεν τον δυσκολεύει τίποτα, του αρέσει. Η δασκάλα του δεν του αρέσει.»	Ά12
		«Της αρέσει αρκετά μπορώ να πω είναι χαρούμενη όταν έχει κάτι να κάνει/μάθει στο σπίτι γιατί μαθαίνει καινούργια πράγματα τα οποία δεν γνώριζε μέχρι τώρα. Ιδιαίτερη εντύπωση την έκαναν τα βουνά. Έλεγε πόσα βουνά υπάρχουν;»	Ά2
		«Του αρέσει, δεν τον δυσκολεύει κάτι. του αρέσει η γεωγραφία όλου του κόσμου, και να εξερευνηί τους χάρτες.»	Ά4
		«Πιστεύω, ότι του αρέσει. Ξετρελαίνεται με τα πειράματα, όταν γίνονται. Συμμετέχει μέσα στην τάξη. Τις προάλλες, μαζί με τον δήμο μερικοί μαθητές πήγαν και έκαναν δενδροφύτευση επάνω στο δασάκι. Μια ομάδα παιδιών φύτευσαν ένα δεντράκι, το υιοθέτησαν και του έδωσαν ένα όνομα. Ήταν πολλοί φίλοι του γιου μου εκεί μαζί με εκείνον. Τώρα, έχουν αναλάβει ο καθένας τους να πηγαίνουν και να το ποτίζουν, και να παρατηρούν το πώς μεγαλώνει.»	Ά11
Είναι αδιάφορο	3	«Του αρέσει, δεν τον δυσκολεύει, απλά ίσως να το βαριέται, δεν ξέρω αν το θεωρεί σημαντικό. Το μαθαίνει για να το μάθει»	Ά1
		«Μία μέτρια κατάσταση θα έλεγα. του αρέσει γιατί δεν έχει πολλές απαιτήσεις. Είναι πιο πολύ συζήτηση. Να διαβάζει σίγουρα το βαριέται.»	Ά3
		«Όταν το κάνει της αρέσει, αλλά της είναι αδιάφορο γιατί δεν έχει δώσει η δασκάλα	Ά10

		κίνητρα για να της αρέσει περισσότερο. Όταν γίνεται πραγματικά το μάθημα, της αρέσει. Δεν θυμάμαι όμως πιο συγκεκριμένα τι της αρέσει ακριβώς.»	
Δεν αρέσει στο παιδί	1	«Το βαριέται, τον δυσκολεύουν κάποιες έννοιες γιατί είναι επιστημονικά γραμμένες.»	Α6
Δεν κάνει το μάθημα	1	«Επειδή δεν κάνει. Πιστεύω ότι θα του αρέσει. Δεν υπάρχει κάποιο παιδάκι που να μην του αρέσει η φύση.»	Α9
Σύνολο: 4 Κατηγορίες			

5.3 Η Μελέτη Περιβάλλοντος ως πεδίο συνεργασίας γονέων - παιδιών - εκπαιδευτικών

Αντικείμενο της 3^{ης} ερώτησης ήταν η κατανόηση του πως συνεργάζονται οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα με τα παιδιά τους και τους εκπαιδευτικούς στα πλαίσια του μαθήματος της ΜΠ.

Στη βοηθητική ερώτηση 3.1: «*Συνεργάζεστε (Συνεργαζόσασταν) με το παιδί στο σπίτι σχετικά με αυτό το μάθημα; Αν ναι, μπορείτε να μου πείτε συγκεκριμένα, αν θυμάστε: (i) πώς συνεργάζεστε με το παιδί; (ii) πάνω σε τι συνεργάζεστε; (iii) πόσο συχνά μέσα στην εβδομάδα;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 20. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 20, προέκυψαν 4 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). Οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν ότι «**συνεργάζονται**» με τα παιδιά τους σε αυτό το μάθημα, συχνά ή και **σπάνια** (η πιο συχνή κατηγορία). Δύο δήλωσαν ότι «δεν συνεργάζονται» και ένας γονέας δήλωσε ότι δεν γίνεται (ακόμα) το μάθημα και για αυτό δεν μπορεί να απαντήσει. Η συνεργασία αυτή, όπως σκιαγραφείται από τις απαντήσεις των γονέων, περιλαμβάνει, συνεργασία για «διάβασμα», για επεξηγήσεις όταν το παιδί «δεν έχει καταλάβει κάτι», για απαντήσεις σε απορίες, για αναζητήσεις άγνωστων λέξεων, για «αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο», για «ζωγραφιά», και για «εργασία».

Πίνακας 20. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.1

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Συνεργαζόμαστε	3	«Συνεργαζόμαστε κάθε φορά που έχει το μάθημα το διαβάζουμε. Τον βοηθάω άμα δεν έχει καταλάβει κάτι.»	Α1
		«Όταν χρειάζεται να μάθει κάτι και πρέπει να κρατήσω το βιβλίο ή τις σημειώσεις της, είμαι μαζί της για να το κάνω. Αν θέλει να μάθει κάτι παραπάνω, όταν δεν γνωρίζει μία λέξη το ψάχνουμε μαζί μέσω διαδικτύου. Την βοηθάω τις περισσότερες φορές.»	Α2

		«Κάθε φορά που έχει κάτι να κάνει τον βοηθάω.»	Ά3
Συνεργαζόμαστε (σπάνια)	6	«Η αλήθεια είναι ότι προσπαθούμε να διαβάσει μόνη της, και μετά αν κάτι θέλει θα το δούμε και μαζί. Δεν θα πάμε να κάνουμε κάποιο πείραμα ή να βγούμε έξω. Το κάνει μια ανάγνωση. Αν έχει κάποια απορία την βοηθάω.»	Ά5
		«Συνεργάζομαι όταν η δασκάλα θα πει ψάξτε ας πούμε για τα έμβια όντα σε άλλες εξωτερικές πηγές όπως το διαδίκτυο. Θα κάτσω μαζί με το παιδί και θα το βοηθήσω να ψάξουμε μαζί και να δούμε κάποια πράγματα περισσότερο. Τα υπόλοιπα τα διαβάζει μόνη της. Αυτό όμως θα γίνει μια φορά τον μήνα. Γενικά διαβάζει μόνη της και τη ΜΠ, όμως όταν η κυρία μας βάζει 1 φορά τον μήνα τέτοιου είδους εργασία την βοηθάω.»	Ά7
		«Σπάνια συνεργαζόμαστε. Μπορεί να έχει να διαβάσει ένα κείμενο και να κάνουμε κάποια εργασία όπως να ζωγραφίσουμε ή να πάρουμε πληροφορίες. Τις προάλλες ψάχναμε πληροφορίες για τις χελώνες, τις γράψαμε και τέλος ζωγραφίσαμε μια χελώνα. Πού ζούνε και πώς τρέφονται, την ανατομία τους. Ανοίγουμε μαζί το βιβλίο και την βοηθάω. Μαζί θα δούμε πώς θα το διαβάσουμε ένα κείμενο ή πώς θα το ζωγραφίσουμε, πώς θα ψάξουμε πληροφορίες. Αν υπάρχει και κάτι που την ενδιαφέρει την ίδια θα το αναλύσουμε και λίγο παραπάνω. Να θυμηθώ κι εγώ τι κάναμε στα παιδικά μου χρόνια, τι κάναμε με τους παππούδες μας τότε, να πω μια φανταστική ιστορία. Ξέρεις να κινήσω λίγο την φαντασία τους. Το βιβλίο σπάνια το φέρνει σπίτι μόνο οι έχουν να κάνουν κάποια αντιγραφή ή να διαβάσουν κάποιο κείμενο.»	Ά8
		«Σπάνια συνεργαζόμαστε με την κόρη μου μέσα στην βδομάδα σε αυτό το μάθημα. Συνήθως μου ζητάει βοήθεια για να βρούμε μαζί πληροφορίες από το ίντερνετ. Για κάποιο θέμα που πρόκειται να εργαστεί.»	Ά10
		«Εγώ δεν ασχολούμαι καθημερινά με το μάθημα της ΜΠ. Δεν ξέρω τι κάνουνε. (γιατί το βιβλίο το αφήνει εκεί καμιά φορά γι' αυτό έχουν και το τετράδιο εργασιών και τα κάνουν εκεί) «Σε αυτό το μάθημα δεν χρειάστηκε ποτέ να συνεργαστούμε. Να κάνουμε ένα πρότζεκτ κάτι, τίποτα.» «όταν μου ζητάει βοήθεια ψάχνουμε μαζί στο ίντερνετ»	Ά11
		«Ναι, κάθε φορά που έχει εργασία τον βοηθάω. Κυρίως όμως τις κάνει μόνος του. Αν έχει κάποια απορία τον βοηθάω, προσπαθώ όμως να τον βάζω να τα κάνει μόνος του φέτος.»	Ά12
Δεν συνεργαζόμαστε	2	«Πάνω σε αυτό το μάθημα δεν	Ά4

		συνεργαζόμαστε με τον γιο μου καθόλου γιατί τα κάνει μόνος του.»	
		«Απλά την ρωτάω αν διάβασε. Δεν συνεργαζόμαστε.»	Ά6
Δεν γίνεται το μάθημα	1	«Δεν κάνουν ακόμα ΜΠ.»	Ά9
Σύνολο: 4 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 3.2: «*Είστε ικανοποιημένες/οι από τη συνεργασία σας με το παιδί σχετικά με αυτό το μάθημα; Υπήρχαν κάποια προβλήματα ή εμπόδια σχετικά με αυτή τη συνεργασία;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 21. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω Πίνακα 21, προέκυψαν 2 κατηγορίες απαντήσεων (θέματα). «**Είμαι ικανοποιημένη**» δήλωσαν οι περισσότεροι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα. Εκφράστηκε όμως και η αντίθετη γνώμη.

Πίνακας 21. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.2

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είμαι ικανοποιημένη	7	«Είμαι ικανοποιημένη»	Ά1
		«Είμαι ικανοποιημένη.»	Ά7
		«Είμαι ικανοποιημένη,»	Ά11
		«Ναι είμαι ικανοποιημένη. Μέχρι στιγμής διαβάζει, δεν έχω θέμα.»	Ά6
		«Συνεργαζόμαστε πολύ καλά.»	Ά8
		«Είμαι ικανοποιημένη που κάνουμε έστω και αυτό το λίγο μαζί»	Ά10
		«Το συγκεκριμένο παιδί γκρινιάζει πολύ όταν έχει να κάνει κάτι, όμως δεν έχω κάποιο θέμα γιατί τα κάνει.»	Ά12
		«Όχι ιδιαίτερα.»	Ά5
Δεν είμαι ικανοποιημένη	2	«Έτσι κι έτσι γιατί τις περισσότερες φορές μου λέει ότι βαριέται. Δεν το διαβάζει με χαρά»	Ά3
		«Όχι ιδιαίτερα.»	Ά5
Σύνολο: 2 Κατηγορίες			

Στη βοηθητική ερώτηση 3.3: «*Πως θα θέλατε να γίνεται αυτή η συνεργασία;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 22. Δεν υπήρχε κάποια πρόταση από κάποιον γονέα σχετικά με τη συνεργασία των γονέων και των παιδιών.

Πίνακας 22. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.3

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
-----------	---	-------------------	----------

Σύνολο: 1 Κατηγορία

Στη βοηθητική ερώτηση 3.4: «*Συνεργάζεστε (Συνεργαζόσασταν) με τη δασκάλα/ τον δάσκαλο ή το σχολείο σχετικά με αυτό το μάθημα; Αν ναι, μπορείτε να μου πείτε συγκεκριμένα, αν θυμάστε: (i) πώς συνεργάζεστε με τη δασκάλα/ τον δάσκαλο; (ii) πάνω σε τι συνεργάζεστε; (iii) πόσο συχνά μέσα στην εβδομάδα;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 23. Οι γονείς «**δεν συνεργάζονται**» με τον εκπαιδευτικό στα πλαίσια του μαθήματος της ΜΠ, και όπως προκύπτει από τις απαντήσεις, μάλλον και γενικά, δηλ. και για άλλα μαθήματα. Δεν υπάρχει συνεργασία γιατί είτε οι γονείς δεν την αποζητούν είτε γιατί δεν έχει ζητηθεί από τον/την εκπαιδευτικό. Δύο μόνον γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα ανέφεραν ότι συνεργάζονται με τον/την εκπαιδευτικό όταν είναι το παιδί να κάνει κάποια σχετική εργασία στο σπίτι και χρειάζεται να συλλεχθεί υλικό για αυτήν. Ως μορφή συνεργασίας επίσης, αναφέρθηκε και η επικοινωνία, κυρίως για την πρόοδο των παιδιών.

Πίνακας 23. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.4

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Δεν συνεργάζομαι	7	«Εγώ δεν συνεργάζομαι με τον δάσκαλο, δεν έχουμε καμία σχέση. »	Α1
		«Δεν χρειάστηκε να συνεργαστούμε γιατί δεν μας ζητήθηκε σε αυτό το μάθημα. »	Α3
		«Δεν συνεργαζόμαστε καθόλου με τον δάσκαλο σε αυτό το μάθημα. Να συνεργαστώ γιατί; θα τον ρωτήσω για την πρόοδο του παιδιού, αν υστερεί κάπου. Ως εκεί.»	Α4
		«Δεν νομίζω σε αυτό το κομμάτι να έχουμε συνεργασία.»	Α5
		«Δεν υπάρχει συνεργασία, αλλά δεν έχουμε και κάποιο θέμα ,ίσα ίσα. Αν θα πάω να ρωτήσω την δασκάλα θα ρωτήσω πρώτα για τα άλλα μαθήματα.»	Α6
		«Δεν μας έχει ζητηθεί βοήθεια από τη δασκάλα. Εγώ θέλω να συνεργάζομαι με τη δασκάλα, αυτό είναι για το καλό του παιδιού. Είμαι ανοιχτή στη συνεργασία με τη δασκάλα.»	Α11
		«Με την δασκάλα δεν συνεργαζόμαστε. Αν μου ζητηθεί όμως θα το κάνω.»	Α12
Συνεργάζομαι για εργασίες	2	«Συνεργάζομαι με την δασκάλα. Όταν βάζει τέτοιες εργασίες θα βοηθήσω και εγώ το παιδί μου να κάνει την εργασία του και έχουμε μια πολύ καλή συνεργασία με την κυρία. Θεωρώ ό,τι μπορούσε να κάνει για αυτό το μάθημα το	Α7

	έχει κάνει.» «Συnergάζομαι με την δασκάλα όταν θέλει να συγκεντρώσουμε κάποια υλικά σε μερικές εργασίες. Μας παίρνει τηλέφωνο ή στέλνει μέιλ για την πρόοδο των παιδιών. Δεν είναι συχνή η επικοινωνία μας.»	Ά8
Ενημέρωση	«Ό,τι είναι μας ενημερώνει μέσω βάιμπερ ή μέσω μέιλ.»	Ά2
Σύνολο: 3 Κατηγορίες		

Στη βοηθητική ερώτηση 3.5: «*Είστε ικανοποιημένες/οι από τη συνεργασία σας με τη δασκάλα/ τον δάσκαλο ή το σχολείο σχετικά με αυτό το μάθημα; Υπήρχαν κάποια προβλήματα ή εμπόδια σχετικά με αυτή τη συνεργασία;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 24. Η κατηγορία που προέκυψε από την ανάλυση των συνεντεύξεων είναι μία: ότι «**είναι ικανοποιημένοι**» οι γονείς. Δεν αναφέρθηκε κάποιο πρόβλημα στη συνεργασία. Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι η μη συνεργασία, όπως προέκυψε από τις απαντήσεις της προηγούμενης ερώτησης, είναι ικανοποιητική για τους γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα.

Πίνακας 24. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.5

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Είμαι ικανοποιημένη	6	«είμαι ικανοποιημένη, και έχουμε καλές σχέσεις με την κυρία, είναι αρκετά συνεργάσιμη. Με την δασκάλα είμαι ικανοποιημένη.»	Ά2
		«ναι, είμαι ικανοποιημένη»	Ά3
		«είμαι ικανοποιημένη»	Ά5
		«είναι όλα κομπλέ.»	Ά6
		«είμαι ικανοποιημένη»	Ά7
		«μια χαρά είναι ο εκπαιδευτικός.»	Ά8
Σύνολο: 1 Κατηγορία			

Στη βοηθητική ερώτηση 3.6: «*Πως θα θέλατε να γίνεται αυτή η συνεργασία;*» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 25. Σε αυτήν την ερώτηση, δύο από τους συμμετέχοντες στη συνέντευξη απάντησαν, και η απάντηση ήταν ότι «**δεν υπάρχει επιθυμία**» από την πλευρά των γονέων για μία τέτοια συνεργασία. Αυτό δηλώθηκε και σε προηγούμενη σχετική ερώτηση (βλ. Πίνακα 23).

Πίνακας 25. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.6

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Δεν υπάρχει επιθυμία	2	«Δεν θέλω να συνεργαστώ, και νομίζω ότι δεν υπάρχει λόγος. Το παιδί μου πρέπει, όχι εγώ.» «Όσο αφορά τον δάσκαλο, δεν θα ήθελα εμείς οι γονείς να συνεργαζόμαστε σε σχέση με το μάθημα. Ο δάσκαλος είναι στο σχολείο και ξέρει να κάνει την δουλειά του πιστεύω. Οπότε εμείς δεν μπορούμε να ανακατευόμαστε στην δουλειά του.»	Ά1 Ά4
Σύνολο: 1 Κατηγορία			

Στη βοηθητική ερώτηση 3.7: «Ποια πράγματα θα την ενθάρρυναν ή/και θα την βελτίωναν κατά τη γνώμη σας;» οι απαντήσεις των γονέων κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 26. Σε αυτήν την ερώτηση, δύο από τους συμμετέχοντες στη συνέντευξη απάντησαν. Η μία απάντηση αφορούσε ότι δεν υπάρχει κάποια πρόταση. Η ερώτηση απαντήθηκε εμμέσως πλην σαφώς και σε προηγούμενες ερωτήσεις (βλ. παραπάνω). Η πρόταση που εκφράστηκε είναι η «**καλύτερη επικοινωνία**».

Πίνακας 26. Κατηγοριοποίηση απαντήσεων στην Ερώτηση 3.7

Κατηγορία	N	Κωδικός/ Απάντηση	Άνθρωπος
Καμία πρόταση	1	«δεν έχω κάτι να προτείνω. μας έχει πει ότι θα είναι πάντα διαθέσιμος. Είχαμε καλό δάσκαλο φέτος δεν έχω πρόβλημα.»	Ά8
Καλή επικοινωνία	1	«η καλή επικοινωνία φαντάζομαι, θα βοηθούσε περισσότερο.»	Ά12
Σύνολο: 2 Κατηγορίες			

Τέλος, αφού ρωτήθηκαν αν είχαν κάποιο άλλο σχόλιο που θα ήθελαν να προσθέσουν σε όλα αυτά που συζητήθηκαν, και απάντησαν ότι δεν είχαν κάτι να προσθέσουν, η συνέντευξη ολοκληρώθηκε.

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση - Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία είχε ως σκοπό να διερευνήσει τις γνώσεις, τις αντιλήψεις, τις στάσεις, τις προτιμήσεις και τις πρακτικές των γονέων μαθητών/τριών του Δημοτικού σχολείου για το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ). Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε δώδεκα (12) γονείς, συγκεκριμένα έντεκα (11) μητέρες και ένας (1) πατέρας, από την πόλη της Φλώρινας και την πόλη της Θεσσαλονίκης, βάσει οδηγού συνέντευξης (βλ. Παράρτημα).

Αρχικά, οι γονείς ρωτήθηκαν σχετικά με το μάθημα της ΜΠ χθες, δηλ. τους ζητήθηκε να ανακαλέσουν δικές τους αναμνήσεις για το συγκεκριμένο μάθημα από τότε που ήταν οι ίδιοι μαθητές/τριες στο Δημοτικό Σχολείο.

Σχετικά με τις **πρακτικές** που αφορούν το **περιεχόμενο** του μαθήματος αυτού, οι γονείς θυμούνται περισσότερο το φυτολόγιο, το οποίο ήταν πολύ κοινή δραστηριότητα παλαιότερα στο Δημοτικό σχολείο, και γινόταν στα πλαίσια του μαθήματος αυτού, το οποίο κρίνοντας από την ηλικία των γονέων που συμμετείχαν στην έρευνα θα ήταν η εκδοχή «Εμείς και ο κόσμος». Όσοι γονείς θυμούνται, γιατί υπήρχαν και κάποιοι γονείς που δήλωσαν ότι δεν έχουν κάποια ανάμνηση, το περιεχόμενο του μαθήματος αυτού, ανέφεραν εκδρομές, περιβάλλον, τις φακές (φύτευση φακής σε κεσεδάκι από γιαούρτι με βαμβάκι και νερό, μια επίσης κοινή δραστηριότητα παλαιότερα στο Δημοτικό σχολείο), στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και στοιχεία του ανθρώπινου (κοινωνικού) περιβάλλοντος (ανθρώπινοι οικισμοί, ανθρώπινα συστήματα) και της βιολογίας του ανθρώπου (ανθρώπινο σώμα). Πολλά περισσότερα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος αναφέρθηκαν παρά ανθρώπινα. Αναφέρθηκαν και περιβαλλοντικά προβλήματα και λύσεις στις απαντήσεις των γονέων που συμμετείχαν στην έρευνα, που όμως περιορίζονται στη ρύπανση του περιβάλλοντος (γενικά) και στην ανακύκλωση. Τέλος, αναφέρθηκε και η γεωγραφία, αλλά μόνον ως γεωγραφία της Ελλάδας.

Σχετικά με τις **πρακτικές** που αφορούν τους **τρόπους** με τους οποίους γινόταν το μάθημα αυτό, οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα θυμούνται να γίνεται μέσα στην τάξη και δασκαλοκεντρικά. Επίσης, υπήρχαν γονείς που δεν θυμούνται πως γινόταν το μάθημα. Αναφέρθηκαν τέλος, τα πειράματα, το ότι ήταν μάθημα που δεν είχε εργασίες σε σχέση με άλλα.

Σχετικά με τις **πρακτικές** που αφορούν τη **συνεργασία** στα πλαίσια του μαθήματος αυτού, οι γονείς που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα θυμούνται να συνεργάζονται γενικά με τους

δικούς τους γονείς, η οποία παίρνει τη μορφή της βοήθειας για να μελετήσουν το μάθημα (γενικά), αλλά και για να υλοποιήσουν συγκεκριμένα εργασίες όπως το φυτολόγιο και περιγραφή ηθών και εθίμων. Αυτά τα δύο μόνον αναφέρθηκαν. Και εδώ πάλι κάποιοι γονείς δήλωσαν ότι δεν έχουν κάποια ανάμνηση από μία τέτοια συνεργασία στα πλαίσια του μαθήματος.

Σχετικά τη **στάση** τους απέναντι στο μάθημα αυτό, από την έρευνα προκύπτει ότι το μάθημα της ΜΠ κυρίως άρεσε στους γονείς, αν και εκφράστηκε και η αντίθετη άποψη και επίσης η μη ανάμνηση. Οι λόγοι που αναφέρθηκαν για τους λόγους που άρεσε αυτό το μάθημα ήταν: ότι ήταν ενδιαφέρον, ευχάριστο και χαλαρό, χωρίς πολλές απαιτήσεις, όπως διάβασμα, το οποίο επέτρεπε συζήτηση και βιωματικές δράσεις, όπως πειράματα. Ο λόγος που επίσης θεωρείται ενδιαφέρον είναι γιατί είχε ως **περιεχόμενο** το περιβάλλον και την κοινωνία.

Αφού ολοκληρώθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν το μάθημα της ΜΠ χθες, η συνέντευξη επικεντρώθηκε στο σήμερα.

Σχετικά με τις **γνώσεις** τους για το πόσες φορές **γίνεται κανονικά** το μάθημα της ΜΠ, οι γονείς δηλώνουν ότι γνωρίζουν σε ποιες τάξεις διδάσκεται το μάθημα της ΜΠ και πόσες ώρες την εβδομάδα.

Σχετικά με τις **γνώσεις** τους για το πόσες φορές **γίνεται πραγματικά** το μάθημα της ΜΠ, οι γονείς δηλώνουν ότι το μάθημα της ΜΠ γίνεται πραγματικά όπως και κανονικά. Υπήρχαν όμως και απαντήσεις που αφορούσαν ότι δεν γίνεται πραγματικά και απαντήσεις που δήλωναν άγνοια. Οι γονείς που δήλωσαν ότι δεν γίνεται πραγματικά το μάθημα, κυρίως ανέφεραν ότι οι ώρες του μαθήματος της ΜΠ αξιοποιούνται για να αναπληρώνονται άλλα μαθήματα. Θα ήταν ενδιαφέρουσα αυτή η ερώτηση να συμπεριληφθεί σε μια ευρύτερη έρευνα σε γονείς, εκπαιδευτικούς ή και μαθητές//τριες, που θα μπορεί να τεκμηριώσει αντιπροσωπευτικά τη σχετική κατάσταση.

Σχετικά τη **στάση** τους απέναντι στο μάθημα αυτό **σε σχέση με άλλα μαθήματα** του Αναλυτικού Προγράμματος, από την έρευνα προκύπτει ότι οι γονείς είναι κυρίως ικανοποιημένοι από τη θέση της ΜΠ στο Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου. Εκφράστηκαν όμως και απόψεις ότι αν γινόταν περισσότερες ώρες και με διαφορετικό (καλύτερο) τρόπο θα ήταν πιο ικανοποιημένοι.

Σχετικά με τις **αντιλήψεις** τους για τον σκοπό του μαθήματος της ΜΠ, οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν ότι το μάθημα αυτό επιχειρεί να παρέχει γνώσεις για μια σειρά από πράγματα που περιλαμβάνουν το περιβάλλον/ τον κόσμο, τη γεωγραφία, το φυσικό περιβάλλον, το κοινωνικό περιβάλλον, τον πολιτισμό, την πολιτειότητα, τα περιβαλλοντικά προβλήματα, και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Λαμβάνοντας υπόψη τον γενικό σκοπό

της ΜΠ, όπως περιγράφηκε και παραπάνω (ΦΕΚ 303B/13-03-2003), αυτό που παρατηρούμε ότι οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα κυρίως αντιλαμβάνονται ότι οι γνώσεις για το περιβάλλον είναι ο κύριος σκοπός του μαθήματος αυτού, και ενώ υπήρξαν αναφορές για στάσεις (συγκεκριμένα: περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση), δεν υπήρχαν αναφορές για δεξιότητες και αξίες που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη.

Σχετικά με τη **στάση** τους για τον σκοπό του μαθήματος της ΜΠ, οι γονείς κυρίως δηλώνουν ότι είναι ικανοποιημένοι από αυτόν, αν και εκφράστηκαν απόψεις όπως ότι είμαι λίγο ικανοποιημένη/ος και δεν γνωρίζω.

Σχετικά με την **προτίμησή** τους για τον σκοπό του μαθήματος της ΜΠ, απαντήσεις που έδωσαν οι γονείς αφορούν περισσότερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση (στάση) και περισσότερη κοινωνική ευαισθητοποίηση (στάση). Δεν υπήρχαν αρκετές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση και αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η έρευνα λόγω του διερευνητικού της χαρακτήρα, έθεσε ερωτήσεις που θα απαντούσαν τα ερευνητικά ερωτήματα μεν, αποδείχθηκαν σχετικά δύσκολες για τους συμμετέχοντες γονείς δε. Ίσως δεν είχαν σκεφτεί ποτέ οι γονείς που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα ποιους σκοπούς θα ήθελαν να έχει το μάθημα της ΜΠ, και για αυτό δεν απάντησαν, ίσως δεν απάντησαν λόγω του ελεύθερου και χαλαρού τόνου στον οποίο διεξήχθη η ημιδομημένη συνέντευξη, κατά την οποία αξιοποιήθηκαν αρκετές βοηθητικές ερωτήσεις. Το ζήτημα αυτό, το ποιους σκοπούς θα ήθελαν να πετύχει αυτό το μάθημα οι γονείς, ίσως θα μπορούσε να διερευνηθεί με έναν αναλυτικότερο τρόπο και ίσως σε αρκετά μεγαλύτερο δείγμα.

Σχετικά με τις **αντιλήψεις** τους για το περιεχόμενο του μαθήματος της ΜΠ, οι γονείς θεωρούν ότι αυτό περιλαμβάνει στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, γεωγραφία, στοιχεία πολιτισμού, περιβαλλοντικά προβλήματα και περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Αυτό που παρατηρείται δηλ. είναι ότι οι απαντήσεις σχετικά με το περιεχόμενο σχετίζονται με τις απαντήσεις σχετικά με τον σκοπό του μαθήματος και αυτές οι αντιλήψεις είναι συμβατές σε κάποιο βαθμό με το μάθημα σήμερα και το μάθημα παλαιότερα.

Σχετικά με τη **στάση** τους για το περιεχόμενο του μαθήματος της ΜΠ, οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν ικανοποιημένοι.

Σχετικά με τις **προτιμήσεις** τους για το περιεχόμενο του μαθήματος της ΜΠ οι γονείς ανέφεραν μια πλειάδα θεμάτων που θα ήθελαν να συμπεριλαμβάνονται σε αυτό και αυτά είναι τα παρακάτω: «σύμπαν/ πλανήτες», «δικαιώματα των παιδιών/ bullying», «σημερινά δεδομένα», «κοινωνικοποίηση», «γεωγραφία», «να βγαίνουν έξω», «να κάνουν δενδροφύτευση», «να κάνουν ανακύκλωση», και να κάνουν «κάτι περισσότερο». Από τις απαντήσεις τους φαίνεται ότι θα

ήθελαν περισσότερο με θέματα που θεωρούν επίκαιρα και διευρύνονται και στα φυσικά και γεωγραφικά και ανθρώπινα στοιχεία. Επίσης θα ήθελαν το μάθημα να εμπλουτιστεί με δράσεις περιβαλλοντικές.

Οι γονείς στη συνέχεια ρωτήθηκαν για το τι **γνωρίζουν** για τους τρόπους με τους οποίους διδάσκεται το μάθημα στα παιδιά τους. Το σχολικό εγχειρίδιο φαίνεται να είναι το πιο ισχυρό εργαλείο του μαθήματος, όμως αναφέρθηκαν και πράγματα όπως συζήτηση, project, πειράματα και δράσεις έξω από την τάξη αλλά και μέσα στην τάξη, όπως δενδροφύτευση και πρόσκληση ειδικών.

Σχετικά με τη **στάση** τους για το πώς διδάσκεται το μάθημα, οι γονείς δηλώνουν ικανοποιημένοι.

Σχετικά με τις **προτιμήσεις** τους για τους τρόπους με τους οποίους διδάσκεται το μάθημα, οι γονείς δηλώνουν ότι θα ήθελαν να είναι αρκετά πιο βιωματικό. Αυτό σημαίνει ότι θα ήθελαν για τους μαθητές και τις μαθήτριες περισσότερη επαφή με το φυσικό περιβάλλον, περισσότερες εκδρομές περισσότερες ομαδικές ερευνητικές εργασίες, περισσότερα πειράματα, περισσότερες επιδείξεις, περισσότερο οπτικοακουστικό υλικό, πρόσκληση ειδικών στη τάξη, περιβαλλοντικές δράσεις, και περισσότερη τεχνολογία. Αυτό που επιθυμούν δηλ. είναι περισσότερη απομάκρυνση από το σχολικό εγχειρίδιο, το οποίο σε προηγούμενο σημείο της συνέντευξης αναδείχθηκε ότι είναι το κύριο εργαλείο του μαθήματος.

Σχετικά τη **στάση** τους απέναντι στο μάθημα αυτό, για το παιδί τους, από την έρευνα προκύπτει ότι το μάθημα της ΜΠ κυρίως το θεωρούν σημαντικό μάθημα γιατί με αυτό μαθαίνουν για το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Αναφέρθηκε όμως και μία φορά ότι αυτό το μάθημα δεν είναι σημαντικό.

Σχετικά με τις **αντιλήψεις** τους για τη στάση που έχει το παιδί τους για το μάθημα αυτό, οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν περισσότερο ότι το μάθημα αρέσει στο παιδί τους, λόγω του περιεχομένου του και των τρόπων με τους οποίους γίνεται. Δηλώθηκε όμως επίσης ότι το μάθημα δεν αρέσει στο παιδί και ότι είναι αδιάφορο ή και βαρετό, με τον τρόπο που γίνεται.

Τέλος, η συνέντευξη εστίασε στο ζήτημα της **πρακτικής** των γονέων σχετικά με το μάθημα της ΜΠ, η οποία αφορά τη συνεργασία των ίδιων με το παιδί τους και με την/τον εκπαιδευτικό, αλλά και τις στάσεις γύρω από αυτήν.

Οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα, δηλώνουν ότι συνεργάζονται με τα παιδιά τους στα πλαίσια του μαθήματος αυτό, αλλά κυρίως σπάνια και όχι τόσο συχνά και χωρίς να προσδιορίζουν συγκεκριμένα το είδος αυτής της συνεργασίας, πέρα από βοήθεια για να

διαβάσουν τα παιδιά και να κάνουν κάποια εργασία που έχει ανατεθεί στα παιδιά. Το επίπεδο δηλ. της γονεϊκής εμπλοκής στα πλαίσια του μαθήματος της ΜΠ κρίνεται χαμηλό. Δηλώνουν όμως ικανοποιημένοι από το βαθμό αυτής της γονεϊκής εμπλοκής (συνεργασίας) και δεν είχαν κάποια πρόταση για το πώς θα μπορούσε αυτή να αναβαθμιστεί και να γίνεται η συνεργασία με τρόπο που θα ήθελαν.

Οι γονείς όμως δηλώνουν κυρίως ότι δεν συνεργάζονται με την/τον εκπαιδευτικό στα πλαίσια του μαθήματος της ΜΠ, το οποίο μάλλον συμβαίνει και με άλλα μαθήματα. Αξιοσημείωτο είναι ότι δηλώνουν ικανοποιημένοι και με τον χαμηλό βαθμό συνεργασία ή τη μη συνεργασία. Δεν αναφέρθηκε κάποιο πρόβλημα στη συνεργασία και δεν εκφράστηκε κάποια επιθυμία για τέτοια συνεργασία στα πλαίσια του μαθήματος. Όπως επίσης και δεν αναφέρθηκαν προτάσεις βελτίωσης αυτής της συνεργασίας με την/ τον εκπαιδευτικό σε σχετική ερώτηση, πέρα από μία περίπτωση όπου αναφέρθηκε η καλύτερη επικοινωνία.

Περιορισμοί - Πρωτοτυπία

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνήσει και να αναδείξει γνώσεις, αντιλήψεις, στάσεις, προτιμήσεις και πρακτικές των γονέων μαθητών/τριών του Δημοτικού σχολείου για το μάθημα της ΜΠ. Μεθοδολογικοί περιορισμοί της έρευνας, αποτέλεσαν το γεγονός ότι είναι ένα σχετικά νέο θέμα, όπως προκύπτει από επισκόπηση της ελληνόγλωσσης βιβλιογραφίας που έγινε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας, καθώς και το γεγονός ότι σε αυτή συμμετείχαν ένας σχετικά μικρός αριθμός γονέων, συγκεκριμένα δώδεκα (12) γονείς, συγκεκριμένα έντεκα (11) μητέρες και ένας (1) πατέρας, από την πόλη της Φλώρινας και την πόλη της Θεσσαλονίκης. Αν και ο συγκεκριμένος τύπος έρευνας που είναι ποιοτική, ερμηνευτική, και αξιοποίησε την τεχνική της συνέντευξης, δεν θεωρεί ως κριτήριο μεθοδολογικής ποιότητας σύγκριση δεδομένων και συμπερασμάτων από ένα ανεπτυγμένο ερευνητικό πεδίο και τη συμμετοχή ενός μεγάλου αριθμού συμμετεχόντων, ωστόσο θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο πρώτα να εξερευνηθεί περισσότερο σε εύρος και σε βάθος η οπτική των γονέων γύρω από το μάθημα της ΜΠ, καθώς και το πεδίο συνεργασίας μεταξύ των γονέων των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Προς σε αυτό το σκοπό θα ήταν χρήσιμη η εμπλοκή περισσότερων γονέων στην έρευνα και ο σχεδιασμός και εφαρμογή ερευνητικών εργαλείων που είναι ικανά να ελέγξουν σε μεγαλύτερο βάθος την οπτική αυτή και το πεδίο. Θα ήταν χρήσιμη επίσης η εμπλοκή στην έρευνα περισσότερων ενδιαφερόντων, π.χ. μαθητές/τριες, εκπαιδευτικοί.

Παρά το γεγονός όμως, ότι μια μελέτη μικρής κλίμακας δεν παράγει ευρήματα που μπορούν να γενικευθούν ή αντιπροσωπεύουν κάποια τρέχουσα κατάσταση, τα ευρήματα της

παρούσας εργασίας έχουν τη δική τους αξία για την κατανόηση της οπτικής των γονέων για το μάθημα της ΜΠ και του πεδίου συνεργασίας γύρω από αυτό και μπορούν να αξιοποιηθούν περαιτέρω στην έρευνα και βελτίωση της εκπαιδευτικής πράξης. Η παρούσα έρευνα συμβάλλει στη μελέτη γνώσεων, αντιλήψεων, στάσεων, προτιμήσεων και πρακτικών των γονέων μαθητών/τριών του Δημοτικού σχολείου για το μάθημα της ΜΠ, και αναδεικνύει θέματα που δεν προσεγγίζονται από άλλες έρευνες, τουλάχιστον στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, προτρέπει στην εφαρμογή της συνέντευξης ως ερευνητικό εργαλείο για την κατανόηση της οπτικής των γονέων και τέλος εμπλέκει και ερευνά ένα σημαντικό κόμβο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, που είναι οι γονείς.

Κεφάλαιο 7. Προτάσεις

Το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ) θα μπορούσε να αποτελέσει ένα επιφανέστερο πεδίο έρευνας στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, ώστε να αναδειχθεί η σημαντικότητά του στη θέση του Αναλυτικού Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου και να βελτιωθεί η εκπαιδευτική πράξη. Αν και η συνεργασία των γονέων και των παιδιών στα πλαίσια του σχολείου έχει ερευνηθεί σε σημαντικό βαθμό στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία (π.χ. Ζερβουδάκη, 2011; Ναούμ, 2014) θα ήταν ενδιαφέρουσα η εστίαση αυτής της διερεύνησης να γίνει γύρω από το μάθημα της ΜΠ και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/ Εκπαίδευσης για την Αειφορία γενικότερα.

Αξιοποιώντας τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, θα μπορούσε η έρευνα να επεκταθεί σε εύρος και βάθος ιδιαίτερα για το μάθημα της ΜΠ, π.χ. στο πως διδάσκεται, πως μπορεί να προωθείται καλύτερα η συνεργασία με τους γονείς από τους εκπαιδευτικούς και τα σχολικά εγχειρίδια, κ.ά., αλλά και την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/ Εκπαίδευση για την Αειφορία γενικότερα, καθώς και άλλα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου.

Αξιοποιώντας το ερευνητικό εργαλείο της παρούσας έρευνας, δηλ. τον Οδηγό Συνέντευξης (βλ. Παράρτημα) θα μπορούσε η έρευνα να επεκταθεί σε εύρος ώστε να συμπεριλάβει περισσότερους γονείς, μαμάδες αλλά και περισσότερους μπαμπάδες, και από διαφορετικές πόλεις της Ελλάδας, αλλά και σε βάθος, δηλ. με τροποποίηση και εμπλουτισμού του ερευνητικού εργαλείου ή/και εστίαση σε επιμέρους άξονές του.

Προτείνεται τέλος η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πάνω στο μάθημα της ΜΠ και των ιδιαιτεροτήτων του, ώστε να διδάσκεται καλύτερα, αλλά πάνω στην αύξηση της γονεϊκής εμπλοκής ώστε να ενισχυθεί το έργο τους.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ανδρεάδης, Δ.Μ. (1921). *Πρακτικός οδηγός της διδασκαλίας της γεωγραφίας: περιέχων την γεωγραφίαν της Ελλάδος*.- Εν Αθήναις : Δημητράκος.
- Βρεττός, Ε.Ι. (2004). Οι προσδοκίες των γονέων και οι ανταποκρίσεις των παιδιών. Στο Τριλιανός, Α. & Καράμνηνας, Ι. (επιμ.), *Συμβουλευτική Γονέων*, σ. 89-104, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Π.Τ.Δ.Ε.
- Γεωργακόπουλος, Χ. (1951). *Πατριδογνωσία τάξη Β΄*. Αθήνα: Εκδόσεις Κένταυρος Ο. Ε. Αγίου Κωνσταντίνου 14.
- Γεωργίου, Στ. (2000). *Σχέση Σχολείου-Οικογένειας και Ανάπτυξη του Παιδιού*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Creswell, J.W. (2016). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας* (Χ. Τσορμπατζούδης, Επιστημονική Επιμέλεια). (2η ελληνική έκδοση). Αθήνα: Ίων.
- Διακογεωργίου, Α. (1999). *Από την πατριδογνωσία στη μελέτη του περιβάλλοντος: ανάλυση περιεχομένου των βιβλίων εμείς και ο κόσμος των τάξεων Α΄-Β΄-Γ΄-Δ΄ του δημοτικού*. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. DOI: 10.12681/eadd/11978
- Ζερβουδάκη, Ε.Κ. (2011). *Η εμπλοκή των γονέων στη μαθησιακή διαδικασία και η επίδραση της στις επιδόσεις μαθητών δημοτικού σχολείου*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα.
- Κλαδάκης, Ι. (2012). *Διερεύνηση των στάσεων των γονέων σχετικά με την εμπλοκή τους στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία σε επίπεδο Δημοτικού Σχολείου*. Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα.
- Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (2006). *Πολυγραμματισμοί στη Μελέτη Περιβάλλοντος*. Στο Ματσαγγούρας, Η.Γ. (επιμ.) *Σχολικός Εγγραμματισμός*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Λουκέρης, Δ., (2004): Η δουλειά στο σπίτι. Στο Τριλιανός, Α. & Καράμνηνας, Ιγ. (επιμ.), *Συμβουλευτική Γονέων*, σ. 203-218, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Π.Τ.Δ.Ε.

- Μούτσιος, Σ. (1996). *Το μάθημα της μελέτης του περιβάλλοντος στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: περιγραφή και ανάλυση του προγράμματος διδασκαλία*. Θεσσαλονίκη : Αφοί Κυριακίδη.
ISBN: 9603433381
- Μπενέκος, Α. (1984-85). Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και βιβλία και η Μελέτη του Περιβάλλοντος. Στο *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και τα Βιβλία*. Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου – Ειδική έκδοση. Αθήνα: ΔΟΕ.
- Μπρούζος, Α. (1998). *Ο Εκπαιδευτικός ως Λειτουργός Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού. Μια Ανθρωπιστική Θεώρηση της Εκπαίδευσης* (2η Εκδ.). Αθήνα: Αύχνος.
- Ναούμ, Έ. (2014). *Η συνεργασία σχολείου-οικογένειας επιχειρώντας τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου. Μια έρευνα δράσης σε νηπιαγωγείο*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα. ΣΕΛ 46.
- Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (2001). *Εκπαίδευση και κοινωνία στην Ελλάδα. Οι διαλεκτικές σχέσεις και οι αδιάλλακτες συγκρούσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (2005). *Εισαγωγή στη παιδαγωγική επιστήμη* (8η εκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Στάμελος, Δ. (2019). *Οι απόψεις των γονέων των μαθητών/ριών των Α' και Δ' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ρόδος.
- ΥΠΑΙΘ (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Μελέτης Περιβάλλοντος*, Αθήνα.
- Φλογαΐτη, Ε. (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χριστιάς, Ι. (1998). *Από την πατριδογνωσία στη μελέτη περιβάλλοντος: Η παιδαγωγική και τα προβλήματα του δημοτικού σχολείου*. Αθήνα: Τυπωθήτω. ISBN 1: 978-960-7643-71-1
- Ψάλτη, Α. & Γαβριηλίδου, Μ., (1996). Συνεργασία Γονιών-Σχολείου: πραγματικότητα ή ουτοπία στην Ελλάδα; (μέρος 2ο), *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 86, σ. 57-60.

Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ)

- ΦΕΚ 182/Α'/24.10.1964. Ν.Δ. 4379/1964 Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως.

- ΦΕΚ 218/31.10.1969. Β.Δ. 702/1969 Περί των ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου.
- ΦΕΚ 347/Α'/12.11.1977. Π.Δ. 1034/1977 Περί των διδασκομένων μαθημάτων και των Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου.
- ΦΕΚ 107/Α'/31.08.1982. Π.Δ. 583/1982 Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Α' και Β' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.
- ΦΕΚ 168/Α'/18.11.1983. Π.Δ. 449/1983 Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα Μαθημάτων: 1) Μελέτη Περιβάλλοντος και Μαθηματικά Γ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου. 2) Νεοελληνική Γλώσσα Γ' και Δ' Τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.
- ΦΕΚ 140/Α'/1.8.1985. Π.Δ. 398/1985 Αναλυτικό πρόγραμμα Μελέτης του Περιβάλλοντος της τετάρτης (Δ') τάξης του Δημοτικού Σχολείου.
- ΦΕΚ 303/Β/13-3-2003 & 304/Β/13-03-2003. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ) Δημοτικού – Γυμνασίου.
- ΦΕΚ 3023/Β/8-5-2023. Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα Μελέτη Περιβάλλοντος στις Α', Β', Γ' και Δ' τάξεις Δημοτικού Σχολείου.

Ξενόγλωσση

- Amabile, T.M. (1983). The social psychology of creativity: A componential conceptualization. *Journal of personality and social psychology*, 45(2), 357.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research Methods in Education* (8th ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315456539>
- Facione, P.A. (2015). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. Millbrae, CA: California Academic Press.
- Green, C.L., Walker, J.M.T., Hoover-Dempsey, K.V., & Sandler, H.M. (2007). Parents' motivations for involvement in children's education: An empirical test of a theoretical model of parental involvement. *Journal of Educational Psychology*, 99(3), 532-544.
- Hart, R. (1997). *Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. UNICEF.
- Hofstein, A., & Lunetta, V. N. (2004). The laboratory in science education: Foundations for the twenty-first century. *Science education*, 88(S1), S28-S54.

- Hungerford, H.R. & Volk, T.L. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *Journal of Environmental Education*, 21(3), 8-12.
- Iverson, B.K., Brownlee, G.D., & Walberg, H.J. (1981). Parent-Teacher Contacts and Student Learning. *The Journal of Educational Research*, 74(6), 394-396.
- Klicka, C.J., & Phillips, P.W. (1997). Why Parental Rights Laws Are Necessary. *Educational Leadership*, 55(3), 80-83.
- Krajcik, J.S., & Blumenfeld, P. (2006). Project-based learning. In *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences* (pp. 317-333). Cambridge University Press.
- Million, J. (2003). No parent left behind, either. Available at: naesp.org/ContentLoad.do?contentId=291
- Patrikakou, E.N., Weissberg, R.P., Redding, S., & Walberg, H.J. (Eds.). (2005). *School-family partnerships for children's success*. New York, NY: Teachers College Press.
- Pellegrini, A.D., & Smith, P.K. (1998). The development of play during childhood: Forms and possible functions. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 3(2), 51-57.
- Reynolds, A.J. (1992). Comparing measures of parental involvement and their effects on academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly*, 7(3), 441-462. doi.org/10.1016/0885-2006(92)90031-S
- Stevenson, D.L., & Baker, D.P. (1987). The family-school relation and the child's school performance. *Child Development*, 58, 1348-1357.
- UNESCO (1978). *Tbilisi Declaration. Intergovernmental conference on environmental education. Final Report*. Paris.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Massachusetts: Harvard University Press
- WCED (1987). *Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Oxford: University Press.

Παράρτημα

Οδηγός Συνέντευξης

Ερ.0. Προφίλ

- A) Ιδιότητα (Μητέρα, Πατέρας, Κηδεμόνας)
- B) Ηλικία
- Γ) Επάγγελμα
- Δ) Σπουδές
- E) Τι τάξη πηγαίνει σήμερα το παιδί.
- ΣΤ) Επαφή/ Σχέση με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο σχολείο

Ερ.1. Ποιες είναι οι δικές σας αναμνήσεις από το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος, όταν φοιτούσατε εσείς στο Δημοτικό; (το οποίο λεγόταν «Εμείς και ο Κόσμος» και ακόμα παλαιότερα «Πατριδογνωσία»)

Βοηθητική/ Επεξηγηματική Ερώτηση 1: Μπορείτε να μου πείτε κάποια πράγματα σχετικά με το περιεχόμενο του μαθήματος, αν θυμάστε; Κάτι που θυμάστε σήμερα ότι είχατε μάθει σε αυτό το μάθημα. Κάτι που θυμάστε σήμερα ότι σας είχε κάνει εντύπωση.

Βοηθητική/ Επεξηγηματική Ερώτηση 2: Μπορείτε να μου πείτε κάποια πράγματα σχετικά με το πως γινόταν το μάθημα αυτό, αν θυμάστε. Κάτι που θυμάστε ότι είχε γίνει στην τάξη ή στο σχολείο;

Βοηθητική/ Επεξηγηματική Ερώτηση 3: Μπορείτε να μου πείτε κάποια πράγματα σχετικά με κάτι που είχατε κάνει στο σπίτι σχετικά με αυτό το μάθημα, αν θυμάστε; Αν συνεργαστήκατε με τους δικούς σας γονείς σε κάτι σχετικό με το μάθημα αυτό.

*Βοηθητική/ Επεξηγηματική Ερώτηση 4: **Ως παιδί** θυμάστε να: Θεωρούσατε σημαντικό αυτό το μάθημα; Σας άρεσε αυτό το μάθημα; Υπήρχε κάτι που δεν σας άρεσε; Κάτι που θεωρούσατε ως εμπόδιο ή πρόβλημα;*

Ξεφυλλίζουμε μαζί τα βιβλία Εμείς και ο Κόσμος / Μελέτης Περιβάλλοντος

Τώρα, θα μεταφερθούμε στο παρόν και θα ήθελα να ρωτήσω κάποια πράγματα για το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος όπως γίνεται σήμερα στις τάξεις Δημοτικού που φοιτά ή φοίτησε πρόσφατα το παιδί σας.

Ερ 2. Θα ήθελα παρακαλώ να μου πείτε:

2α) Γνωρίζετε σε ποιες τάξεις γίνεται **κανονικά** το μάθημα και πόσες ώρες την εβδομάδα;

2β) Από τη δική σας εμπειρία ως γονέας (δηλ. του παιδιού σας), σε ποιες τάξεις και πόσες ώρες την εβδομάδα γινόταν **πραγματικά** το μάθημα;

2γ) Είστε ικανοποιημένες/οι από τη θέση που έχει το μάθημα μεταξύ άλλων μαθημάτων στο Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου; Δηλ. τάξεις και εβδομαδιαίες ώρες; Αν όχι, τι θα θέλατε να αλλάξει;

2δ) Ποιο σκοπό/ σκοπούς πιστεύετε ότι έχει αυτό το μάθημα; Τι προσπαθεί να πετύχει;

2ε) Είστε ικανοποιημένες/οι από αυτά που προσπαθεί να πετύχει αυτό το μάθημα;

2στ) Ποιο σκοπό/ σκοπούς θα θέλατε να έχει αυτό το μάθημα; Τι θα θέλατε να προσπαθεί να πετύχει;

2ζ) Ποιο περιεχόμενο πιστεύετε ότι έχει αυτό το μάθημα; Ποια θέματα πιστεύετε ότι μελετούν οι μαθητές;

2η) Είστε ικανοποιημένες/οι από αυτά που περιέχει αυτό το μάθημα;

2θ) Ποιο περιεχόμενο θα θέλατε να έχει αυτό το μάθημα; Τι θα θέλατε να μελετούν οι μαθητές;

2ι) Πως γίνεται (διδάσκεται) αυτό το μάθημα; Γνωρίζετε τι κάνει η δασκάλα/ο δάσκαλος και τα παιδιά;

2ια) Είστε ικανοποιημένες/οι από τους τρόπους με τους οποίους γίνεται το μάθημα αυτό;

2ιβ) Πως θα θέλατε να γίνεται (διδάσκεται) αυτό το μάθημα; Τι θα θέλατε να κάνουν η δασκάλα/ο δάσκαλος και τα παιδιά;

Πριν συνεχίσουμε με το τελευταίο κομμάτι της συνέντευξης μας, θα ήθελα γύρω από αυτό το θέμα, να ρωτήσω πιο συγκεκριμένα:

2ιγ) Εσείς ως γονέας θεωρείτε σημαντικό αυτό το μάθημα για το παιδί σας; Αν όχι για ποιους λόγους; Αν ναι για ποιους λόγους;

2ιδ) Σύμφωνα με την εμπειρία σας και τη γνώμη σας: Το παιδί θεωρεί (θεωρούσε) σημαντικό αυτό το μάθημα; Του άρεσε; Τι του άρεσε και τι δεν του άρεσε, αν γνωρίζετε. Το δυσκόλευε κάτι; Θεωρούσε κάτι συγκεκριμένο από το μάθημα, το περιεχόμενό του και τον τρόπο που διδασκόταν, ως πρόβλημα ή ως εμπόδιο;

Τώρα θα ήθελα να συζητήσουμε για τη συνεργασία που μπορείτε να έχετε ή θα θέλατε να έχετε με το παιδί και τη δασκάλα/τον δάσκαλο ή το σχολείο σχετικά με αυτό το μάθημα.

Ερ 3. Θα ήθελα παρακαλώ να μου πείτε:

3α) Συνεργάζεστε (Συνεργαζόσασταν) με το παιδί στο σπίτι σχετικά με αυτό το μάθημα;

Αν ναι, μπορείτε να μου πείτε συγκεκριμένα, αν θυμάστε:

- (i) πώς συνεργάζεστε με το παιδί;
- (ii) πάνω σε τι συνεργάζεστε;
- (iii) πόσο συχνά μέσα στην εβδομάδα;

3β) Είστε ικανοποιημένες/οι από τη συνεργασία σας με το παιδί σχετικά με αυτό το μάθημα; Υπήρχαν κάποια προβλήματα ή εμπόδια σχετικά με αυτή τη συνεργασία;

3γ) Πως θα θέλατε να γίνεται αυτή η συνεργασία;

3δ) Συνεργάζεστε (Συνεργαζόσασταν) με τη δασκάλα/ τον δάσκαλο ή το σχολείο σχετικά με αυτό το μάθημα;

Αν ναι, μπορείτε να μου πείτε συγκεκριμένα, αν θυμάστε:

- (i) πώς συνεργάζεστε με τη δασκάλα/ τον δάσκαλο;
- (ii) πάνω σε τι συνεργάζεστε;
- (iii) πόσο συχνά μέσα στην εβδομάδα;

3ε) Είστε ικανοποιημένες/οι από τη συνεργασία σας με τη δασκάλα/ τον δάσκαλο ή το σχολείο σχετικά με αυτό το μάθημα; Υπήρχαν κάποια προβλήματα ή εμπόδια σχετικά με αυτή τη συνεργασία;

3στ) Πως θα θέλατε να γίνεται αυτή η συνεργασία;

3ζ) Ποια πράγματα θα την ενθάρρυναν ή/και θα την βελτίωναν κατά τη γνώμη σας;

Ευχαριστώ θερμά για το χρόνο σας και τις απαντήσεις.

Ερ.4. Έχετε κάποιο άλλο σχόλιο που θα θέλατε να προσθέσετε σε όλα αυτά που συζητήσαμε;

Ευχαριστώ.